

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Maria Anna Udaltsova

**MAKSU- JA TOLLIAMETI PEHMETE MEETMETE MÕJU
TÖÖ EEST VÄÄRILISE TASU DEKLAREERIMISELE**

Magistritöö

Õppekava ÄRIRAHANDUS JA MAJANDUSARVESTUS, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD

Tallinn 2021

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 13 007 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Maria Anna Udaltsova

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 191941TARM

Üliõpilase e-posti aadress: mariaanna.udaltsova@gmail.com

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. TÖÖTAMINE JA TÖÖJÕUMAKSUD	9
1.1. Töösuhtega seotud mõisted	9
1.2. Tööjõumaksudest kõrvalehoidumine	14
1.3. Töötaja vastutus ümbrikupalgaga nõustumisel	19
2. MAKSUKÄITUMIST MÕJUTAVAD TEGURID	23
2.1. Eesti elanikkonna maksumoraal	23
2.2. Maksumaksja ja maksuhalduri koostöö	25
2.3. Pehmete mõjutamismeetmete tutvustus	27
3. NÜGIMISTEHNİKATE KASUTAMINE PRAKTIKAS	31
3.1. Uuringu meetodika	31
3.2. Nügemistehnikate kasutamine Maksu- ja Tolliameti töös	35
3.3. Nõustamiste mõju tööjõumaksudele	38
3.4. Pehmete meetmete mõju töö eest väärilise tasu deklareerimisele	42
3.5. Järeldused ja ettepanekud	51
KOKKUVÕTE	53
SUMMARY	56
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	59
LISAD	64
Lisa 1. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti maksuauditi osakonna ümbrikupalga valdkonnajuhi Oscar Õunaga	64
Lisa 2. EMTAK 69202 keskmine palk aastatel 2018–2020 maakondade lõikes	74
Lisa 3. Arve- ja raamatupidamistöötajate keskmine töötasu 2019. aastal	75
Lisa 4. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2018–2020 (palgakulu, töötajate arv)	76
Lisa 5. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2018–2020 (kasum, tulumaks, müügitulu)....	79
Lisa 6. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2016–2017 (palgakulu, töötajate arv)	82
Lisa 7. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2016–2017 (kasum, tulumaks)	85
Lisa 8. Lihtlitsents	88

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Eestis on läbi aastate olnud probleemiks töö eest väärilise tasu deklareerimata jätmine tööandjate poolt, mis toob endaga kaasa ümbrikupalga maksmise riski.

Nügimiseks nimetatakse katsed mõjutada inimese käitumist ennustataval viisil ning maksustamise valdkonnas kasutatakse nügimist, et suurendada inimeste maksukuulekust. Pehmete mõjutamismeetmetega püütakse mõjutada inimeste valikuid. Kõige mõjusam on “hirmutav nügimine”, mille käigus tuuakse välja meetmed, mida kasutatakse maksudest kõrvalehoidumise tagajärjel. Samuti on mõjusad nügimised, mille käigus juhitakse maksumaksja tähelepanu asjaolule, et tema ebakorrektnel maksukäitumine on erand.

Kvalitatiivse andmete kogumise meetodina kasutati intervjuud Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga valdkonna juhiga. Kvantitatiivse uurimismeetodi esimeses analüüsis võrreldi ettevõtete tööjõumaksude andmeid 6 kuud enne ja pärast ümbrikupalga riski nõustamist. Teises kvantitatiivses uurimismeetodi analüüsis võrreldi raamatupidamisteenust pakkuvate ettevõtete majandustulemusi perioodil 2016–2020. Kuna Maksu- ja Tolliamet hakkas aktiivselt kasutama pehmeid ümbrikupalga vähendamise meetmeid alates 2018. aastast, siis võrdles autor ettevõtete majandustulemusi enne ja pärast meetmete rakendamist. Analüüside abil on võimalik hinnata pehmete meetmete mõju ettevõtete maksukäitumisele. Analüüside tulemustest selgus, et nii Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga riski nõustamistel kui ka pehmetel mõjutamismeetmetel on positiivne mõju tööjõumaksude ja töötasu deklareerimisele.

Võtmesõnad: töötasu, ümbrikupalk, maksukäitumine

SISSEJUHATUS

Eestis on läbi aastate olnud probleemiks töö eest väärilise tasu deklareerimata jätmine tööandjate poolt. Eesti Konjunktuuriinstituudi läbiviidud uuringust selgub, et Eestis saab osaliselt või täielikult deklareerimata palka ligikaudselt 10–15% töötajatest ning nendest isikutest rohkem kui pool saab ümbrikupalka regulaarselt (Varimajandus ... 2018). Ühe ümbrikupalga vastu võitlemise meetodina võeti kasutusele 2014. aastal töötamise register ning see on osaliselt lahendanud probleemi. Uus probleem seisneb selles, et paljudele töötajatele deklareeritakse palka ainult osaliselt. Nii täielikult kui ka osaliselt deklareerimata jäetud töötasu annab tööandjatele konkurentide ees ebaseadusliku turueelise, mis omakorda moonutab turgu.

Maksu- ja Tolliamet on seadnud oma oluliseks eesmärgiks alustada võimalusel pehmemate meetmetega, nagu näiteks nõustamine ja kontakteerumine, tavapäraste kontrollide ja karistamise asemel. Seda suunda on võetud kasutusele ka seoses tööjõumaksudega. Alates 2018. aastast hakkas Maksu- ja Tolliamet aktiivselt tegelema ettevõtete nõustamisega, kelle puhul on deklareerimata jäetud töötasu kahtlus. Ümbrikupalga riski nõustamised tähendavad, et maksuhaldur ei sekku kohe ettevõtte tegevusse. Esialgu palutakse äriühingu esindajat tutvustada ettevõtte tausta ja tegevusvaldkonna eripärasid, misjärel esitab maksuhaldur samadel ametipositsioonidel töötavate isikute keskmiste töötasude statistikat. Räägitakse riskidest, mida nähakse Maksu- ja Tolliametile igakuiselt esitatavate deklaratsioonide alusel ja küsitakse nende kohta esindaja tagasisidet. Nõustamised annavad maksumaksjatele võimaluse ennetavalt maandada oma maksuriskid ning ära hoida ettevõtte jaoks koormava iseloomuga maksukontrolli.

Kuna Maksu- ja Tolliamet on muutnud oma strateegiat selliseks, et esialgu soovitakse olla rohkem ettevõtet toetav, mitte karistav riigiasutus, siis antud magistritöö käigus on oluline välja selgitada, kas ja millist mõju avaldab Maksu- ja Tolliameti uus lähenemine ettevõtete maksukäitumisele. Lähenemise mõju uuritakse ümbrikupalga nõustamiste ja ettevõtete majandustulemuste muutuse näitel. 2019. aastal kirjutas Kerly Randlane oma doktoritöös, et maksukuulekuse kõige levinum meede on sundimine ja hirmutamine, kuid selline lähenemine on ideoloogiliselt iganenud ning ainult sunnivahendite rakendamisega ei ole võimalik muuta isikute maksukäitumist (Randlane

2019). Doktoritöös leiab Randlane, et otstarbekas on juhtida tähelepanu maksumaksja ja maksuhalduri koostööle, tuleb tegutseda koostööpartneritena (Randlane 2019). Antud magistritöös uurib autor, kuidas toimub maksumaksja ja maksuhalduri vaheline koostöö, kui Maksu- ja Tolliamet kasutab strateegilise lähenemisena nõustaja, mitte karistaja rolli ning milline mõju on sellisel lähenemisel.

Magistritöös uuritakse mõju maksukäitumisele, sest seeläbi on võimalik parandada isikute maksukuulekust. Selle tulemusel väheneb ebaausate ettevõtete osakaal, mis omakorda parandab tulude laekumist riigi eelarvesse. Isikute maksukäitumist võivad mõjutada majanduslikud, poliitilised, sotsiaalpsühholoogilised ja psühholoogilised tegurid (Kirchler 2007). Kuna sotsiaalpsühholoogilised aspektid sisaldavad ka maksumaksja ja maksuhalduri vahelisi suhteid, siis on oluline luua usaldusväärseid suhteid maksumaksja ja maksuhalduri vahel (Teedla 2018).

Teema on aktuaalne, sest riigiasutused on viimastel aastatel hakanud rohkem kasutama oma tegevustes pehmeid mõjutamismeetmeid. On oluline aru saada, kuivõrd tõhus on selline lähenemine. Tööle lisab aktuaalsust Maksu- ja Tolliameti 2021. aasta arengukava, mille kohaselt soovitakse alguses mõjutada ettevõtete maksukäitumist kasutades pehmeid meetmeid ning karistamistaktikat kasutatakse ainult tulenevalt vajadusest (Maksu- ja Tolliameti ... 2021).

Probleemiks on asjaolu, et riigil ei ole piisavalt ressursse, et mõjutada iga ettevõtja maksukäitumist, kellel võivad esineda osaliselt või täielikult deklareerimata jäänud töötasu riskid. Sellest tulenevalt püstitab töö autor järgmised uurimisküsimused:

1. Mis on pehmete meetmete ja nügimistehnika olemus?
2. Milliste pehmete meetmete abil on võimalik mõjutada maksukäitumist?
3. Kuidas on läbi aastate muutunud Maksu- ja Tolliameti strateegiline lähenemine ettevõtjate maksukuulekuse mõjutamisel?
4. Milline on Eesti ettevõtete tööjõumaksude deklareerimise muster enne ja pärast ümbrikupalga maksmise riski nõustamist?
5. Milline on raamatupidamisteenust pakkuvate ettevõtete töötasude deklareerimise muster enne ja pärast pehmete mõjutamismeetmete rakendamist?

Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks on püstitatud kuus uurimisülesannet:

1. Selgitada, mis on pehmete meetmete ja nügimistehnika olemus.
2. Analüüsida teoreetiliste allikate põhjal, milliste pehmete meetmete abil on võimalik mõjutada maksukäitumist.
3. Selgitada välja, kuidas on Maksu- ja Tolliamet läbi aastate muutnud oma strateegilist lähenemist, et mõjutada ettevõtjate maksukuulekust.
4. Analüüsida ettevõtete tööjõumaksude deklareerimise mustrit enne ja pärast ümbrikupalga maksmise riski nõustamist.
5. Analüüsida raamatupidamisteenust pakkuvate ettevõtete töötasude deklareerimise mustrit enne ja pärast pehmete mõjutamismeetmete rakendamist.
6. Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi, selgitada välja, kas ja kuidas on Maksu- ja Tolliameti uus strateegiline lähenemine mõjutanud ettevõtjate tööjõumaksude ja töötasude deklareerimist.

Töö hüpotees on, et Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed on avaldanud positiivset mõju tööjõumaksude ja töötasude deklareerimisele.

Töö koosneb kolmest peatükist, mis on omakorda jaotatud alapeatükkideks. Esimeses peatükis antakse ülevaade töösuhtega seotud mõistete olemusest, tööjõumaksudest kõrvalehoidumisest ja töötaja vastutusest ümbrikupalga vastuvõtmisel. Teises peatükis kirjutab autor Eesti elanikkonna maksumoraalist, maksuhalduri ja maksumaksja koostööst, tutvustab pehmeid mõjutamismeetmeid ning selgitab lahti nügimistehnika olemust. Kolmandas peatükis analüüsib autor intervjuu vastuseid ning hindab ettevõtete tööjõumaksude, töötasude ja majandustulemuste näitel Maksu- ja Tolliameti pehmete meetmete mõju. Lisaks toob autor välja analüüsi tulemustest saadud järeldused ja ettepanekud.

Selleks, et saada selgust, kuidas on võimalik tõsta inimeste maksukuulekust, kasutatakse töös maksukäitumist ja maksukuulekust käsitlevaid teadusartikleid. Viimastel aastatel hakatakse rohkem kasutama inimeste valikute mõjutamiseks nügimise tehnikat, seda ka maksunduse valdkonnas. Töö autor soovib anda ülevaate nügimise olemusest, kasutades käitumusliku majandusteaduse ja käitumisökonoomika artikleid. Eestis on antud valdkonna kohta tehtud vähe uurimistöid, sest nügimistehnika teadlik kasutamine on uudne lähenemine. Teoreetilises osas kasutatakse teiste riikide nügimistehnikate näiteid. Samuti kasutatakse olulisi OECD raporteid ja uuringuid, mis käsitlevad maksumoraali.

Kvalitatiivse uurimismeetodina viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga valdkonna juhiga. Intervjuu eesmärgiks oli saada ülevaade, kuidas on aastate jooksul muutunud Maksu- ja Tolliameti strateegia ümbrikupalga riskiga tegelemisel. Teiseks eesmärgiks oli saada selgust, kas nõustamistest tulenev mõju on vastavuses püstitatud eesmärkidega. Läbiviidud intervjuu puhul kasutatakse andmeanalüüsi meetodina kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Püstitatud ülesannete täitmiseks esimese kvantitatiivse uurimismeetodina küsiti Maksu- ja Tolliameti teabeosakonnast tööjõumaksude andmeid enne ja pärast nõustamist ettevõtete kohta, kellel oli enne nõustamist ümbrikupalga maksmise risk. Uuritakse ettevõtete tööjõumaksude muutust, kellele tehti nõustamine perioodil september–november 2019. Vaadeldavaks deklareeritavate töötasude perioodiks on 6 kuud enne ja pärast nõustamist ehk märts 2019–mai 2020.

Teise kvantitatiivse uurimismeetodina võrreldakse raamatupidamisettevõtete deklareeritud töötasude andmeid raamatupidajate keskmiste töötasude andmetega aastatel 2016–2020. Analüüsi teises osas soovitakse saada ülevaade, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed nagu näiteks teenus “maksukäitumise hinnangud”, menetluseta pöördumised ja teemapõhised juhendid töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Mõlema kvantitatiivse uurimismeetodi korral kasutatakse andmeanalüüsina võrdlust ja kirjeldavat statistikat.

Autor tänab magistritöö juhendajat abi ja toe eest ning kõiki, kes töö valmimisele kaasa aitasid.

1. TÖÖTAMINE JA TÖÖJÕUMAKSUD

Inimese tööle asumisega ehk töösuhte alustamisega kaasneb tööandjal kohustus maksta ning töötajal õigus saada töötasu. Töötasu maksmine eeldab tööjõumaksude kinni kinnipidamist, deklareerimist ja tasumist. Käesolevas peatükis käsitleb autor töötamise, tööjõumaksude ja maksudest kõrvalehoidumisega seotud mõisteid. On oluline mõista, millised on ja kust tulenevad töösuhte osapoolte õigused ja kohustused.

1.1. Töösuhtega seotud mõisted

Sõna palk (inglise keeles *salary*) pärineb ladinakeelsest sõnast *salarium*, millel on seos soolaga. Vana-Roomas tähendas sõna *salarium* sõdurile eraldatud rahasummat soola ostmiseks, mis oli kallis, kuid hädavajalik kaup (Hordijk 2014). Tänapäeval palga defineerimisel puudub seos soolaga, kuid põhimõte on sama, mis oli ka Vana-Roomas, inimene saab vastutasuks tehtud tööle teatud hüve.

Majandusleksikonis on defineeritud töötasu ehk palka järgnevalt: „Palk on tasu, mida tööandja maksab töövõtjale töö eest vastavalt temaga sõlmitud suulisele või kirjalikule töölepingule, samuti muudel seadusega või pooltevahelise lepinguga kokku lepitud juhtudel ühe tööühiku eest rahas“. (Mereste 2003, 73)

Enamlevinud palga vormiks on töötajale tööandja poolt tehtav rahaline makse tehtud töö eest, mille tingimusi tavapäraselt fikseeritakse, kas suulises või kirjalikus lepingus. Tööandja peab maksma lisaks summale, mida ta tasub töötajale tehtud töö eest, ka tööjõumaksud, mis moodustavad koos palgaga tööjõukulu (Täis- ja osalise ... 2021). Tavapäraselt kohustub tööandja maksma töötajale palka ehk töötasu vähemalt kord kuus eelnevalt kokkulepitud kuupäeval, nõue tuleneb töölepingu seaduse §-st 33 lõikest 1. Samuti on mõlema poole kokkuleppel võimalik maksta töötasu ka lühema perioodi järel, näiteks iganädalaselt. Töötasu makstakse rahas ja netosummas, mis tähendab, et töötaja saab kätte rahasumma ilma maksudeta (TLS § 29 lg 3). Töölepingus on reeglina märgitud töötasu brutosummana.

Töölepingu seaduse kohaselt peab töölepingus olema kokkulepitud töötasu summa, palgapäev, tööandja makstavad ja kinnipeetavad maksud ja maksed ning teised hüved. Kui töötajale ei tutvustatud neid andmeid enne tööle asumist, siis töötajal on õigus neid andmeid igal ajal nõuda. (Siigur 2012) Töölepingu seaduses ei kasutata definitsiooni „palk“, seda asendatakse sõnadega „tasu“ või „töötasu“, kuid seaduses ei ole kumbagi mõiste täpset selgitust.

Eestis on kehtestatud Vabariigi Valitsuse poolt miinimumtöötasu, mille eesmärgiks on tagada töötajale inimväärne elutase, tugevdada motiivi töötamiseks ja vähendada palgavaesust (Ettepanek ... 2020). Vastavalt Eesti Vabariigi Valitsuse 19.12.2019 määrusele nr 115 on 2021. aasta seisuga töötasu alammääraks täistööajaga töötamise korral 584 eurot ning tunnitasu alammääraks 3,48 eurot. Kehtestatud alammäär tasu on märgitud brutosummana. Maksu- ja Tolliameti andmetel sai 2019. aastal ühes kuus ligikaudselt 20 500 täistööajaga töötajat töötasu alammääras, milleks oli siis 540 eurot, moodustades 4,3% kõigist töötasu saanud töötajatest (Vabariigi Valitsuse ... 2019).

Elina Orumaa on kirjutanud oma tööõiguse raamatus, et töötamine on inimeste igapäevane tegevus ja tööks saab nimetada suuremat osa inimese igapäevastest tegevustest. Tööõiguseks nimetatakse “töötaja kaitse õigust”, seda põhjusel, sest töötaja on võrreldes tööandjaga majanduslikult nõrgem pool. (Orumaa 2010, 5)

Kuni 2008. aasta detsembrini kehtis Eestis palgaseadus, mille eesmärgiks oli kindlaks määrata töölepingu alusel töötavate isikute töötasustamine ning töötasuga seotud tagatiste ja hüvitiste maksmine (PalS § 1 lg 1, kehtetu). Palgaseaduses oli selgitatud mõistete palk, põhipalk, lisatasu, keskmine palk, palga alammäär tähendus ning seaduse kohaselt palga arvutamine ja maksmine sai toimuda ainult rahas. 2009. aasta 1. juulil jõustus töölepingu seadus, mis asendas varasemalt kehtinud palgaseadust. Seaduse eesmärgiks on reguleerida tööandjate ja töötajate vahelisi suhteid, mis võimaldab mõlemal lepingu osapoolel kokku leppida töötingimustes, mis sobivad paremini poolte vajadustega, samas tagades poolte huvide kaitse (Töölepingu ... 2013).

Töösuhtes on töötaja jaoks kõige olulisemad õigused töötasule ja puhkusele ning need on seotud isiku põhiõigustega. Palga saamine tööandja poolt eeldab töötajalt oma tööjõu andmist ning tööandja juhtimisele allumist varasemalt kokkulepitud tööajanormi piires (Orumaa 2010, 18). Täistööaja töötamise puhul on keskmine töötundide arv kuus 168 ehk 8 tundi päevas. Töölepingu alusel tekib töötaja ja tööandja vahel võlasuhe, mis tähendab, et töölepingu sõlmimisel kohaldatakse sellele võlaõigusseaduses lepingu sõlmimise kohta sätestatud (TLS § 4 lg 1).

Statistikaameti andmete alusel oli 2020. aastal palgatöötajate arvuks 586,3 tuhat inimest, nendest 578,4 tuhat ehk 98,65% töötasid töölepingu ja teenistuslepingu ehk avaliku teenistuse seaduse alusel (Täis- ja osalise ... 2021). Töölepingu alusel teeb füüsiline isik ehk töötaja teisele isikule ehk tööandjale tööd, alludes tema juhtimisele ja kontrollile ning tööandja peab maksma töötajale tasu tehtud töö eest (TLS § 1 lg 1). Kui isik teeb teisele isikule tööd, üksnes tasu eest, siis saab eeldada, et tegemist on töölepinguga (TLS § 1 lg 2). Töölepinguline suhe võib tekkida ilma lepingut sõlmimata, kuid on mõistlik fikseerida töötamisega seotud olulisemad tingimused nagu töökohustused, tasu, töötamise koht ja teised kokkulepped kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Seda põhjusel, sest suulisi kokkuleppeid on osapoolte vaidluste korral raske tõendada. (Kas tööga ... 2016)

Lisaks töölepingule on võimalik teha tööd ka töövõtulepingu alusel. Töövõtulepingu mõiste tuleneb võlaõigusseaduse §-st 635. Töövõtja on kohustatud teenuse osutamisega saavutama kokkulepitud tulemuse ehk töö ning tellija peab maksma selle eest tasu (VÕS § 635 lg 1). Erisus töölepingu alusel töötamisest seisneb selles, et töövõtuleping on suunatud tulemuse saavutamisele. Reeglina ei ole oluline, kes teostab töö, vaid see et töö saab tehtud lepingus sätestatud tingimustel ja selle eest vastutab isik, kes võttis endale selle kohustuse. (Orumaa 2010, 9)

Töötamine on võimalik lisaks töölepingule ja töövõtulepingule ka käsunduslepingu alusel, mille mõiste tuleneb samuti võlaõigusseadusest. Käsunduslepinguga kohustub üks isik osutama teisele isikule teenuseid ning käsundiandja peab selle eest maksma tasu, kui selles oli tehtud kokkulepe (VÕS § 619). Töötamine on suunatud teatud eesmärgi saavutamise protsessile (Orumaa 2010, 8).

Vastavalt OECD (inglise keeles *Organisation for Economic Co-operation and Development*) andmetele moodustavad tööjõumaksud märkimisväärset osa kogu maksutulust ning seda peaaegu kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides (Grigore 2009). Seega tööjõumaksude laekumine mõjutab otseselt riigi majandust ja toimimist. Maksude abil saab riik pakkuda inimestele haridust, tervishoidu, õiguskaitset ning erinevaid toetusi.

Tööandjatel on kohustus arvestada ja pidada kinni töötajate palkadelt tööjõumakse. Töötasu ja sellelt kinnipeetavad maksud tuleb tööandjal deklareerida järgneva kuu 10. kuupäevaks tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsioonil, mida esitatakse Maksu- ja Tolliametile. Eestis on 2021. aastal tööjõumaksudeks üksikisiku tulumaks 20%, sotsiaalmaks 33%, töötuskindlustusmaks töötajale 1,6% ja tööandjale 0,8% ning kogumispensioni makse 2%. Tööandja maksukohustuseks on

sotsiaalmaks ja osaline töötuskindlustusmaks. Ülejäänud tööjõumaksud arvutatakse maha töötaja brutopalgast. Kuna 2021. aastal on kehtestatud töötasu alammäär 584 eurot, siis see tähendab, et sotsiaalmaksu minimaalne kohustus on 192,72 eurot kuus ($0,33 \times 584$) (Maksumäärad ... 2021).

Töötasu deklareerimisel tuleb tööandjal rakendada töötaja avalduse alusel ka maksuvaba tulu. Kui töötajal on mitu töökohta, siis on tal õigus maksuvaba tulu rakendamisele ainult ühes töökohas (Maksuvaba ... 2020). Alates 2018. aastast on aastatuluga kuni 14 400 eurot maksuvaba tulu 6000 eurot ehk kuni 500 eurot kuus. Aastatulu kasvades kuni 25 200 euronini väheneb maksuvaba tulu vastavalt valemile $6000 / 10\,800 \times (\text{tulu summa} - 14\,400)$ ning aastatuluga üle 25 200 eurot on maksuvaba tulu 0 eurot. (*Ibid.*)

Eestis võeti vastu 12.06.2001 töötuskindlustuse seadus, mille eesmärgiks on reguleerida hüvitiste määramise ja maksmise tingimusi ning korda töötuks jäämise, koondamise ja tööandja maksejõuetuse korral, töötuskindlustuse korraldust ning tööturuteenuste ja -toetuste finantseerimises osalemist (TKindls § 1 lg 1). Seaduse järgi on kindlustatu näiteks töötaja, ametnik, võlaõigusliku lepingu alusel teenust osutav füüsiline isik (TKindls § 3 lg 1). Töötuskindlustusmaks on sundkindlustusmaks töötuskindlustuse sihtotstarbeliseks rahastamiseks, mida maksavad kindlustatu ning tööandja (TKindls § 4 lg 1). Tööandja on kohustatud arvestama ja kinni pidama kindlustatu palgalt töötuskindlustusmaksid iga kindlustatu kohta ning samuti maksuma tööandja töötuskindlustusmaksid. Maksete arvestamise ja kinnipidamise kohustus lõpeb kindlustatu vanaduspensioniiikka jõudmise või ennetähtaegse vanaduspensionii määramise kuu viimasel kuupäeval. (TKindls § 42)

Eestis kehtib sotsiaalmaksuseadus, milles defineeritakse sotsiaalmaksu kui pensionikindlustuseks ja riiklikuks ravikindlustuseks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud rahalist kohustist (SMS § 1). Sotsiaalmaksu määraks on 33%, sellest 20% kantakse üle riikliku pensionikindlustuse vahenditesse ning 13% riikliku ravikindlustuse vahenditesse (SMS § 10 lg 2). Teistes riikides on sotsiaalmaksukohustus jaotunud tööandja ja töötaja vahel, kuid Eestis maksavad sotsiaalmaksu üksnes tööandjad. Paljud teadlased on arutanud, kas ka Eestis võiks sotsiaalmaks jaotuda tööandja ja töövõtja vahel. Eesti majanduspoliitik Maris Lauri oli toonud välja, et selline muudatus võiks toimuda eelkõige põhjusel, sest antud hetkel paljud töötajad ei ole teadlikud sellest, palju makse tööandja nende eest maksab. Töötasudelt kinnipeetud tulumaksu osas on töötajatel olemas mingisugune tajus, sest kord aastas tuleb isikutel esitada tuludeklaratsioon, kuid sotsiaalmaksu osas töötajatel tavapäraselt puudub selline ülevaade. Maris Lauri tõi välja, et kui töötajad oleksid

teadlikumad sotsiaalmaksu tasumisest, siis nad oleksid nõudlikumad pensioni ja tervishoiu teenuste vastu ning lisaks tajusid suuremat vastutust, mis omakorda võiks vähendada ümbrikupalkasid ja registreerimata töötamist. (Lauri 2018)

Vastavalt tulumaksuseadusele maksustatakse tulumaksuga kõik töö eest saadud rahalised tasud ja töö- või teenistussuhtest tulenevad muud väljamaksed, näiteks töötasu, palk, lisatasu ja puhkusetasu (TuMS § 13 lg 1). Eestis on tööandjal kohustus kinni pidada tulumaks töötaja palga väljamaksetelt, kuigi tulumaks loetakse töötaja kohustuseks. Tulumaksuga seotud deklaratsioonid tuleb esitada nii tööandjal kui ka töötajal. Tööandja esitab iga järgneva kuu 10. kuupäevaks tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsiooni, milles deklareerib väljamaksetelt kinnipeetud tulumaksu. Esitatud deklaratsiooni alusel on kinnipeetud tulumaksu tasumise kohustus samuti tööandjal. Töötaja aga peab esitama hiljemalt 30. aprilliks füüsilise isiku tuludeklaratsiooni, mis on reeglina juba eeltäidetud andmetega. Töötaja vastutab ise deklaratsioonil kajastatud andmete õigsuse eest ning kui maksustamisperioodil saadi väljamakseid, millelt ei peetud kinni ja ei tasutud tulumaksu tööandja poolt, siis see kohustus lasub töötajal.

Samuti loetakse tööjõumaksuks ka kohustusliku kogumispensionide makset. See on pensioni II samba sihtotstarbeliseks rahastamiseks mõeldud sotsiaalkindlustusmaks (Mida saate ... 2021). Kogumispensionide makset reguleerib Eestis kogumispensionide seadus, mis jõustus 2004. aastal. Makse tasumise kohustus tekib kohustatud isiku 18-aastaseks saamisele järgneva aasta 1. jaanuaril (KoPS § 7 lg 3). Kogumispensionide kinnipidaja on tööandja ning maksega seotud andmed deklareeritakse samuti tulu- ja sotsiaalmaksu deklaratsioonil, mis esitatakse järgneva kuu 10. kuupäevaks Maksu- ja Tolliametile.

Tööjõumaksude puhul tekib maksukiil (inglise keeles *tax wedge*), seda põhjusel, kuna summa mida tööandja peab tasuma tööjõukuludeks on võrreldes töötaja netopalgaga erinev. Maksukiil suureneb töötasu tõustes, kuna tulumaksuvaba miinimumi roll väheneb kõrgemapalgaliste jaoks. Suuremas osas koosneb tööjõu maksukoormus sotsiaalmaksust, mis on otseselt seotud sotsiaalkindlustuse rahastamisega. (Praxis 2010)

Töösuhte alustamisel on mõlemal lepingu osapoolel ehk töötajal ja tööandjal kindlad õigused ning kohustused, mida reguleerivad kehtestatud seadused ja määrused. Töötajal ja tööandjal on võimalik fikseerida lisaks seadustes olevatele sätetele täiendavaid õigusi ja kohustusi, millest tuleb kokku leppida enne töösuhte alustamist. Enne töösuhte alustamist on alati mõistlik sõlmida kirjalik

leping, sest see kaitseb mõlema osapoolle huve. Töösuhte puhul on tavapäraselt tugevamaks osapoolteks tööandja, sest töötaja on alluva rollis. Kuna töötamine moodustab märkimisväärset osa inimese elust, siis on oluline töötajate teadlikus töösuhetest ja sellega kaasnevatest kohustustest. Palga maksmisega kaasnevad tööjõumaksud, mis moodustavad suure osa riigituludest ja on olulised ühiskonna heaolu loomisel. Teatud maksude deklareerimise ja tasumise eest vastutavad mõlemad lepingu osapooled.

1.2. Tööjõumaksudest kõrvalehoidumine

Levinum viis tööjõumaksudest kõrvalehoidumiseks on ümbrikupalga maksmine, mis võib tuleneda nii tööandja kui ka töötaja soovist, kuid oluline on see, et reeglina selle maksmiseks peavad nõustuma mõlemad osapooled. Ümbrikupalgaks nimetatakse töö eest tehtud palga väljamakset, mida tööandja ei deklareeri ning jätab selle pealt maksud riigieelarvesse tasumata. Tööjõumaksudest kõrvalehoidumisel ainukeseks kaotuseks ei ole avaliku sektori tulude vähenemine, vaid ka töötingimuste halvenemine, sotsiaaltoetuste vähenemine ressursside moonutuste tõttu, töö üldise tootlikkuse ja toodangu vähenemine ning ebaõiglane konkurents ebaausate ettevõtete pärast, kes tekitavad survet ümbrikupalga maksmiseks (TU Congress 2008, viidatud Williams 2014). Ümbrikupalgad avaldavad mõju lühiajalises vaates, kuid eriti pikaajalises perspektiivis on võimalik tajuda nende negatiivset mõju tervele ühiskonnale.

Maksu- ja Tolliameti 2019. aasta andmetel tekitatakse ümbrikupalga maksmisega ligikaudselt 86 miljonit eurot maksukahju aastas. Kõige suurem osaline ümbrikupalga maksmine toimub hulgi- ja jaekaubanduses, töötlevas tööstuses ning ehituses. (Ümbrikupalgad ... 2019)

On erinevaid põhjuseid, miks palgatulult jäetakse deklareerimata ja tasumata tööjõumaksud. Peamiseks põhjuseks on sotsiaalkindlustusmaksude ja tulumaksu maksmise vältimine või vähendamine. Samuti võib ümbrikupalga maksmise ajendiks olla majanduslangus, mis tekitab survet varimajanduse osakaalu suurenemisele. Näiteks kui ettevõttel on teatud makseraskused, siis on suurem tõenäosus, et äriühingu ellujäämiseks kaalutakse ühe võimalusena kulude kokkuhoiu kohana tööjõumaksudest kõrvalehoidumist.

Nõuetekohaselt registreerimata ja ümbrikupalka saavate isikute töötamine on tavaliselt lühiajalise perspektiiviga ning sellistel töötajatel puuduvad võimalused kutsealaseks arenguks, palgatase on

üldiselt madalam kui ametlikel töötamistel ning inimesed ei tunne ennast sotsiaalselt kaitstuna võimalike riskide eest (Gheorghiu 2012). Töötajatele võib tunduda, et ümbrikupalgaga nõustumisel saavad nad suuremat palka, kuid tihti peale on ümbrikupalka saavate isikute töötasu samal tasemel nagu ametlikult töötavatel inimestel sarnastel ametipositsioonidel. Tegelikult sellises olukorras ümbrikupalga saajad ainult kaotavad ning maksueelist saab tööandja.

Tööandjate soov ümbrikupalkade maksmiseks tuleneb sellest, et tööjõukulude kokkuhoiult saavutatakse teiste turuosaliste ees konkurentsieelis. Kui ebaaus ettevõtte jätab riigile maksmata tööjõumaksud, siis rikub ta sellega seadust ja ausat ettevõtluskeskkonda, kuna saab põhjendamatu eelise teiste äriühingute ees, kes on seadusekuulekad ja täidavad oma maksukohustusi. Teatud sektorites, kus ümbrikupalga maksmise probleem on rohkesti levinud, võivad ausalt käituvad ettevõtted pankrotistuda, sest nad ei suuda turul konkureerida. (Varimajandus ... 2013)

Kodanikuõiguste advokaat Valeria Gheorghiu on kirjeldanud oma 2012. aasta teadusartiklis deklareerimata töö kõige levinumaid vorme. Tavapäraseks vormideks on näiteks (Gheorghiu 2012):

- 1) Tööandja ja töötaja kokkulepe, mille tulemusena nõustub töötaja tegema tööd ilma töölepinguta, millega ei kaasne tavapäraseid töösuhte õigusi ja kohustusi.
- 2) Töölepingu sõlmimata jätmise katseaja perioodil.
- 3) Töötajate kasutamine koduste majapidamistööde teostamiseks ilma töölepinguta.
- 4) Päeva- või hooajatöötajate kasutamine ilma vastava töölepinguta.

Samas teadusartiklis oli V. Gheorghiu toonud välja omadused, mis seovad inimesi, kes võivad suurema tõenäosusega nõustuda ümbrikupalga saamisega (Gheorghiu 2012):

- 1) madalama haridustasemega inimesed;
- 2) puuduva või madala kutsevalifikatsiooniga inimesed;
- 3) töötud, kes ei soovi loobuda sotsiaalsetest toetustest ja hüvitistest;
- 4) väheste kogemustega noored, kes ei teadvusta sotsiaalkindlustusse panustamise tähtsust;
- 5) sissetulekuta või madala sissetulekuga inimesed;
- 6) pensionärid;
- 7) välismaalased, kellel ei ole piisavalt teadmisi riigis kehtivate seaduste ja normide kohta.

Ümbrikupalk võib olla näiteks täielik, sellisel juhul ei registreerita reeglina töötaja töötamist nõuetekohaselt töötamise registris, kui ka osaline ümbrikupalga maksmine. Osalisele

ümbrikupalgale viitav ettevõtte käitumismuster on selline, et aastast aastasse deklareeritakse töötasu riigis kehtestatud miinimummääras. Tavaliselt sellise maksukäitumise põhjuseks on töötaja tervise-, töötus- ja pensionihüvitise säilitamine (Meriküll, Staehr 2010).

Viimastel aastatel on rohkem levinud osaline ümbrikupalk, sest täiesti registreerimata töötamisega kaasneb rohkem riske jääda vahele. Kui töötajale deklareeritakse palka osaliselt, siis see võib raskendada maksuhalduri tööjõumaksudest kõrvalehoidumise tuvastamist kui võrrelda olukorraga, kus töötaja palk on täiesti deklareerimata ning tema töötamine ei ole nõuetekohaselt registreeritud töötamise registris. 2014. aastal võeti kasutusele töötamise register, mille loomisega peavad kõik tööandjad registreerima oma töötajad Maksu- ja Tolliameti registris. Teises olukorras, kui maksuhaldur näiteks teostab ettevõtte tegevuskoha või kindla objekti vaatlust, mille käigus kontrollitakse ka töötamise registreerimisi, jääb registreeringuta töötaja vahele kahe riskiga. Esiteks puudub töötajal töötamise registris nõuetekohane registreering ja teiseks töötaja ei saa ametlikult deklareeritud palka.

Üheks tõhusaks meetmeks ümbrikupalgaga võitlemisel on olnud töötamise register. Maksu- ja Tolliameti andmetel töötamise registri töösse võtmise tagajärjel deklareeriti 2015. aastal esmakordselt töötasu 20 000 inimesele, kellel varasemalt puudusid ametlikud sissetulekud. Töötamise register avaldas positiivset mõju maksutuludele, selle tagajärjel 2015. aastal suurenesid riigi maksutulud 0,25 miljoni euro võrra. (Lumiste, Jürimäe 2016) Uue registri kasutuselevõtmisega suurenes küll ametlike töötasude saajate osakaal, mis vähendas registreerimata töötamist, kuid tõstis esile uue probleemi osalise ümbrikupalga maksmise näol.

Ümbrikupalkade maksmine on alati olnud suureks probleemiks, mille tõttu jääb riigil saamata maksutulu, siis alates 2018. aastast alustas Maksu- ja Tolliamet aktiivselt tegelema ümbrikupalga riski nõustamistega. Nõustamiste eesmärgiks oli menetlust alustamata võtta ühendust ettevõtetega, kelle puhul Maksu- ja Tolliameti andmetel võis esineda ümbrikupalga maksmise risk. Kuna tavapärase maksukontrollide läbiviimine on ressursikulukas nii maksuhalduri kui ka maksumaksja jaoks, siis soovis Maksu- ja Tolliamet tõsta ettevõtjate teadlikust ümbrikupalga riski esinemise kohta, kasutades pehmemaid meetmeid.

Lisaks ümbrikupalga maksmisele on tööjõumaksudest kõrvalehoidumise teiseks levinud viisiks dividendide maksmine. Dividendi mõistet defineerib tulumaksuseaduse § 18 lõige 2 ning selle kohaselt nimetatakse dividendiks väljamakset, mida tehakse juriidilise isiku pädeva organi alusel

puhaskasumist või eelmiste majandusaastate jaotamata kasumist ning mille aluseks on dividendi saaja osalus juriidilises isikus (TuMS § 18 lg 2). Dividendid maksustatakse ainult tulumaksuga väljamakstult netosummalt, tavaliseks maksumääraks on 20/80.

Alates 01.01.2019 rakendub regulaarselt makstavatele dividendidele madalam maksumäär 14/86 dividendide netosummast (Dividendide ... 2020). Madalama maksumääraga maksustatakse 2019. ja 2020. aastal väljamakstud dividende järgmiselt (*Ibid.*):

1. 2019. aastal ühele kolmandikule 2018. aastal jaotatud kasumile, millelt äriühing on maksnud tulumaksu;
2. 2020. aastal ühele kolmandikule 2018. ja 2019. aastal jaotatud kasumist, millelt äriühing on maksnud tulumaksu.

Alates 2021. aastast saab äriühing kolme eelneva aasta keskmise maksustatud dividendi ja omakapitali väljamakse ulatuses neljandal aastal dividendi maksustada madalama maksumääraga ehk 14/86 (Dividendide ... 2020). Õigus tuleneb tulumaksuseaduse §-st 4 lõikest 5. Madalama maksumääraga maksustatud dividendi väljamaksmisel füüsilisele isikule kuulub täiendavalt kinnipidamisele tulumaks 7% (*Ibid.*).

Dividendide maksmist saab teatud juhtudel nimetada maksudest kõrvalehoidumiseks. Antud olukord on võimalik, kui ettevõtte omanik on ühtlasi ka ettevõtte töötaja. Näiteks kui ettevõtte omanik on juhatuse liige ja töötaja ühes isikus, ta panustab aktiivselt ettevõtte majandustegevusse, kuid talle makstakse töötasu asemel dividende. Või kui isikule deklareeritakse töötasu kehtestatud alammäära suuruses või tunduvalt väiksemas summas, kui isiku aktiivne panus ettevõtte tegevusse. Sellises olukorras makstakse isikule mitte sotsiaalmaksu ja teiste maksetega maksustatavat töötasu, vaid seda asendatakse kas ühekordse või regulaarse dividendi väljamaksega, mis võrreldes töötasuga maksustatakse ainult tulumaksuga. Osanikul on õigus dividendidele, kuid sellisel juhul tuleb eristada isiku aktiivset panust passiivsest. Selleks, et eristada omavahel töötasu (sh juhatuse liikme tasu), erisoodustusi ja dividende on Maksu- ja Tolliamet loonud vastava juhendi.

Maksu- ja Tolliameti dividendide ja töötasu võrdluse juhendis on välja toodud ka Tallinna Ringkonnakohtu 04.03.2009 kohtulahend 3-08-364. Antud lahendis leidis kohus, et ettevõtjaid tuleb kohelda võrdselt ja ei ole põhjendatud maksueelise andmine ettevõtetele, kus osanikeks olevatele töötajatele makstakse palka summades, mis on oluliselt madalamad kui tööturul

makstavad tasud. Kui sellises olukorras makstakse dividende, siis dividendi saab lugeda palgatuluks. Juhul kui osanik panustab aktiivselt äriühingu tegevusse ja tema tegevuse tagajärjel tekib ettevõttel kasum, selle töö eest makstakse põhjendamatult madalat töötasu või kui seda ei maksta üldse, siis sellise tegevuse eesmärgiks on maksukohustuse vähendamine. (Mida saate ... 2020)

Seega olukorras, kus maksuhaldur tuvastab, et ettevõtte osaniku panus ettevõttesse on aktiivne, ettevõtte tegevus on kasumlik, osanik saab pidevalt dividende, kuid tema töötasu on põhjendamatult madal arvestades isiku panust, siis maksuhalduril on sellisel juhul õigus pöörata ettevõtte esindaja tähelepanu võimalikule maksuriskile. Maksukontrolli alustamisel piisavate tõendite esinemisel on maksuhalduril võimalik kvalifitseerida makstud dividend töötasuks ning määrata maksuotsuse alusel täiendav maksude tasumise kohustus.

Avaliku poliitika teadlane Colin C. Williams on kirjutanud oma teadustöodes, et on olemas „moderniseerimise“ teooria, mille kohaselt levib varimajandus ebapiisava majandusarengu ja riigibürokraatia koosmõjul. Teiseks on „uusliberaalne“ teooria, mille kohaselt kõrged maksud ja liigkoormavad reeglid takistavad turumehhanismi vaba toimimist, mis suurendab varimajandust. Kolmandaks on „poliitökoonomia“ teooria, mis vastupidi selgitab, et varimajandus tekib ebapiisavate reeglite ja puuduliku kontrolli tõttu. C. Wiliamsi arvates ei ole need teooriad aga täiuslikud, sest need ei selgita, miks mõned inimesed osalevad varimajanduses, kuid teised mitte. Kui riiklik moraal ja kodaniku moraal on ühtlustatud ning riiklikud seadused ja määrused on vastavuses kodanike normide ja väärtustega, siis varimajandus ei ole ülekaalus. Kui aga kodanike normid, väärtused ja tõekspidamised ei ole vastavuses riiklike reeglitega ning kui puudub usaldus valitsuse vastu, siis Wiliamsi arvates, võib see suurendada varimajanduse osakaalu. (Williams, Horodnic 2015)

Ümbrikupalga maksmine ja töötasu asendamine dividendidega on samuti üks varimajanduse osa ning sellist käitumist saab nimetada teadlikuks maksupettuseks, mille käigus hoidutakse kõrvale töötajumaksudest. Seoses sellega on oluline mõista, mis põhjustel võib suurendada varimajanduse osakaalu, mis avaldab otsust mõju töötajumaksudest kõrvalehoidumisele.

1.3. Töötaja vastutus ümbrikupalgaga nõustumisel

Töölepingu seadusest tuleneb nõue, et tööandjal on kohustus kinni pidada ning tasuda kõik tööjõumaksud Maksu- ja Tolliametile, seega võib tekkida ekslik tunne, et ümbrikupalgaga nõustumisel puudub töötajal vastutus maksude deklareerimise ja tasumise osas. Tegelikult vastutavad ümbrikupalga teadliku vastuvõtmise korral tulumaksudkohustuse eest nii töötaja kui ka tööandja solidaarselt.

Füüsilised isikud, kelle aasta tulud ületavad 6000 eurot ning kellel tekib täiendav tulumaksudkohustus, peavad esitama igal aastal hiljemalt 30. aprilliks füüsilise isiku tuludeklaratsiooni. Füüsilised isikud vastutavad ise oma tuludeklaratsioonil deklareeritud andmete õigsuse eest. Sellisel juhul, kui töötaja oli saanud kalendriaastal palka, mis jäi tema tööandja poolt deklareerimata, on ta kohustatud seda ise täiendavalt deklareerima oma tuludeklaratsioonil ning tasuma sellelt ka tulumaksu. Kui ümbrikupalga saamisel töötaja ei deklareeri seda tuludeklaratsioonil, siis saab öelda, et deklaratsioon esitatakse valeandmetega ja töötaja ei täida oma tulumaksuseadusest tulenevat kohustust. Samuti rikutakse valeandmetega deklaratsiooni esitamisel ka maksukorralduse seadusest tulenevat kohustust esitada õiged andmed. Valeandmete esitamine on väärtegu, mille toimepanemise korral võib isikut karistada rahatrahviga kuni 300 trahviühikut ehk 2021. aasta seisuga on trahvi suuruseks kuni 1200 eurot, karistusseadustiku § 280 lõige 1.

Varasemalt on Maksu- ja Tolliameti kontrollide käigus määratud ümbrikupalkadelt tasumata jäänud maksusumma tööandjatele. Viimasel ajal on hakatud kasutama praktikat, et kui töötaja nõustub teadlikult ümbrikupalgaga, siis kohustatakse palgatulult tasumata jäänud tulumaksu tasuda töötajal. (Ümbrikupalgad ... 2019) Ümbrikupalga maksmisel tulenevad tulumaksu määramise alused eelkõige tulumaksuseadusest, mis sätestab nii füüsilise kui ka juriidilise isiku kohustused konkreetsete väljamaksete saamisel ja tegemisel. Ka Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga valdkonna juht on kinnitanud, et selline lähenemine muutub tavapäraseks praktikaks (Õun 2021).

Tulumaksuseaduse § 12 lõike 1 kohaselt maksustatakse tulumaksuga residendist füüsilise isiku poolt maksustamisperioodil Eestis ja väljaspool Eestit kõikidest tuluallikatest saadud tulu. Füüsilistel isikutel on kohustus deklareerida oma tulu igal kalendriaastal hiljemalt 30. aprilliks. Esitatav tuludeklaratsioon peab kajastama õigeid andmeid. Kui seaduses ei ole tulumaksu

kinnipidamist ette nähtud või kui kinnipidamiskohustus ei ole mingil põhjusel täidetud, siis peab töötaja ise tulud deklareerima ja tulumaksu tasuma. Töötajal on kohustus üle kontrollida eeltäidetud tuludeklaratsioon ning kui eeltäidetud deklaratsioonil on kajastatud väiksemat tulu, siis töötaja on kohustatud parandama deklaratsioonil olevaid andmeid, seda vastavalt tulumaksuseaduse §-le 44 lõike 1¹. Maksumenetluse raames ümbrikupalga maksmise tuvastamisel on töötajale tulumaksu määramise eelduseks kontrollitava perioodi füüsilise isiku tuludeklaratsiooni esitamise tähtaja möödumine.

Üheks maksukohustuse täitmise viisiks on tulumaksu kinnipidamine. Tulumaksu kinnipidaja ehk klassikalises olukorras tööandja on kohustatud palga väljamaksetelt kinni pidama tulumaksu. Kinnipidamiskohustust saab põhjendada riigi huviga saada tulumaks kiiremini kätte. Kui ainult töötajatel oleks kohustus deklareerida oma tulumaksukohustust, siis kehtivate seaduste järgi deklareeriksid töötajad oma tulumaksukohustust ainult üks kord aastas ning tasumine toimuks samuti kord aastas füüsilise isiku tulumaksudeklaratsiooni esitamise tagajärjel.

Kui tööandja kui maksukohustuse kinnipidaja pidas tulumaksu kinni, kuid jättis selle maksuhaldurile nõuetekohaselt üle kandmata, siis on võimalik pöörata sissenõuet ainult tööandjale. Seda põhjusel, et töötaja ei saa kontrollida tööandja maksukohustuse täitmist. Kui kinnipidaja on rikkunud oma kohustust ning on jätnud tulumaksu kinni pidamata, siis tulumaksu eest vastutavad nii kinnipidaja kui ka maksumaksja ehk töötaja. Kuigi majanduslikust aspektist vaadates on kinnipidaja maksukoormuse kandjaks, tuleb meeles pidada, et tulumaksu kinnipidaja jaoks on tegemist võõra maksukohustusega (Lehis 2000). Seega vastutavad töölepingu ja maksuseaduste alusel ümbrikupalga vastuvõtmise puhul tekkinud tulumaksukohustuse eest nii töötaja kui ka tööandja.

Selleks, et määrata töötajale tulumaksukohustust peavad olema täidetud järgmised punktid:

- 1) tööandja on teinud töötajale palga väljamakse;
- 2) tööandja ei ole palga väljamakset täielikult või osaliselt deklareerinud;
- 3) töötaja on teadlikult ümbrikupalga vastu võtnud;
- 4) töötaja on jätnud ümbrikupalga füüsilise isiku tuludeklaratsioonil deklareerimata.

Seoses töötaja solidaarse vastutusega tulumaksu osas on heaks näiteks kohtulahend nr 3-19-20/6. Kaebajad on T.P., N.K., S.K., E.E. – kontrollitava perioodi ettevõtte Ellam OÜ töötajad ning vastustaja Maksu- ja Tolliamet. Maksu- ja Tolliamet kohustas 29.10.2018 maksuotsusega nr 12.2-

3/045241-2 äriühingu Ellam OÜ töötajat T. P. tasuma deklareerimata jäänud palgaväljamaksete summalt (7378,48 eurolt) tulumaksu 1180,65 eurot, töötajat E.E. tasuma deklareerimata jäänud palgaväljamaksete summalt (5134,12 eurolt) tulumaksu 821,46 eurot, töötajat S.K. tasuma deklareerimata jäänud palgaväljamaksete summalt (6605,33 eurolt) tulumaksu 1956,85 eurot, töötajat N.K. tasuma deklareerimata jäänud palgaväljamaksete summalt (5214,63 eurolt) tulumaksu 599,01 eurot.

Ellam OÜ ning isik V.E. olid teinud kontrollitaval perioodil kõikidele eelnimetatud töötajatele ülekandeid selgitustega „töötasu“ või „kokkulepe“. Kaebajad olid välja toonud, et tööandjalt saadud rahasummad olid töötajate poolt tööks ostetud vajalike vahendite ja materjalide eest. Samas oli maksuhaldur toonud välja maksuotsuses, et töötajate arvelduskontodele ettevõtte poolt kantud raha ei kasutatud täies mahus Ellam OÜ ettevõtluse tarbeks. Lisaks puudus Ellam OÜ-l korrektne arvestus töötajate poolt sooritatud kulutuste kohta.

Maksuhalduri seisukohalt oli Ellam OÜ korraldanud oma majandustegevust viisil, mille eesmärgiks oli maksta töötajatele lisaks deklareeritud töötasule ka mitteametlikku töötasu. Kõikide töötajate puhul oli ühiseks tunnuseks, et nad olid saanud kontrollitaval perioodil madalamat töötasu kui keskmine ehitusvaldkonna töötaja ning nende igakuised kulutused olid suuremad kui igakuine deklareeritud sissetulek. Selgus, et vaidlusalused ülekanded töötajatele olid tehtud isiku V.E. isiklikult pangakontolt, et neid ei oleks näha Ellam OÜ pangakontolt. Töötajad ise olid andnud maksuhaldurile menetluse käigus selgitusi seoses saadud ülekannetega, mis olid vastuolus tööandja poolt antud selgitustega. Näiteks olid mõned töötajad öelnud, et tegemist oli mitte töötasuga vaid ettevõtte poolt antud laenuga, kuid töötajad ei mäletanud, millal, mis summades ja millistel tingimustel olid antud need laenud. Samuti ei kinnitanud laenude andmist ükski dokument.

Maksuotsus oli tehtud kuupäeval, kui füüsilise isiku tuludeklaratsiooni esitamise tähtaeg oli möödunud. Kõikidel kohtulahendis kajastatud töötajatel olid esitatud füüsilise isiku tuludeklaratsioonid eeltäidetud andmetega ehk deklareeriti neid töötasusid, mida deklareeris nende kontrollitava perioodi tööandja Ellam OÜ. Töötajad ise ei deklareerinud täiendavalt tööandja poolt deklareerimata jäänud palgaväljamakseid.

Selleks, et teha tulumaksu vastutus töötajale, peavad olema täidetud kõik punktid eelnevalt väljatoodud skeemi alusel. Antud olukorras olid kõik neli punkti täidetud, et panna vastutama töötajaid deklareerimata jäänud tulumaksukohustuse eest:

1. Kõigile neljale töötajale tehti palgaväljamaksed nende isiklikele pangakontodele selgitustega „töötasu“ või „kokkulepe“.
2. Ellam OÜ deklareeris töötajatele töötasu ainult osaliselt ning deklareeritud töötasu oli märkimisväärselt madalam kui samas valdkonnas töötavatel inimestel. Ka töötajate igakuised väljaminekud olid suuremad kui deklareeritud töötasu.
3. Kõik töötajad said raha oma isiklikele pangakontodele, seega nad pidid olema teadlikud ümbrikupalga vastuvõtmisest.
4. Töötajad kinnitasid oma füüsilise isiku tuludeklaratsioonid eeltäidetud andmetega, millega jätsid ümbrikupalga osa nõuetekohaselt deklareerimata.

Kohus oli nõustunud maksuhalduri väljastatud kontrollakti ja maksuotsuse väidetega ning Maksu- ja Tolliameti kui vastustaja seisukohtadega kaebusele vastamisel. Kohus oli tuginenud tulumaksuseaduse § 12 lõike 1-le, mille kohaselt maksustatakse tulumaksuga residendist füüsilise isiku poolt maksustamisperioodil Eestis ja väljaspool Eestit kõikidest tuluallikatest saadud tulu, sealhulgas palgatulu. Toodi välja, et kui tulumaksu kinnipidamiskohustus ei ole mingil põhjusel täidetud, siis töötaja peab ise deklareerima oma tulud ja tasuma nendelt tulumaksu. Kohtuotsuses toodi selgelt välja, et töötaja ei vabane vastutusest sellises olukorras. Füüsilise isiku tuludeklaratsiooni kinnitades, kinnitavad füüsilised isikud, et kõik kajastatud andmed on õiged (TuMS § 44 lg 11). Töötajate kaebused jäeti kohtu poolt rahuldamata. Kohus tõi välja, et maksuhalduril oli samuti võimalik maksustada vaidlustatud töötasude väljamaksed ka tööjõumaksude määramisega Ellam OÜ-le või alternatiivselt maksustades need ettevõtlusega mitteseotud kuluna.

Tuginedes eeltoodud kohtulahendile on näha, et Maksu- ja Tolliamet on hakanud määrama ümbrikupalga teadlikul vastuvõtmisel tulumaksu osa ka töötajatele. Ka kohus on nõustunud Maksu- ja Tolliameti seisukohtadega ning jätnud maksuotsuse jõusse, seega 3-19-20/6 kohtulahendit on võimalik kasutada edaspidi töötajate teadlikkuse tõstmiseks. Sellise kohtupraktika loomine on oluline, et töötajad mõistaksid ümbrikupalgaga nõustumisel oma vastutust tööjõumaksude osas.

2. MAKSUKÄITUMIST MÕJUTAVAD TEGURID

Inimese käitumist ja hoiakuid mõjutavad paljud tegurid. Nendeks teguriteks võib olla näiteks varasem kogemus, ühiskond, perekond, sotsiaalne klass, elustiil ja haridus. Samad tegurid, mis mõjutavad inimese igapäevast käitumist ja hoiakuid, mõjutavad ka maksukäitumist. Viimasel aastakümnel on käitumisteadlased uurinud, millised meetodid on efektiivsed isiku maksukuulekuse tõstmisel. Maksustamisel on oluline prognoosida isiku võimalikku maksukäitumist, sest seeläbi on võimalik tegeleda ennetavate tegevustega ning hoida ära maksupettused. Peatükis kirjeldab autor Eesti elanikkonna maksutahet, võrdleb maksuhalduri strateegiaid läbi aegade ja annab ülevaate pehmetest mõjutamismeetmetest ja nügimise olemusest.

2.1. Eesti elanikkonna maksumoraal

Maksukuulekus on maksukäitumise tulemus. Maksumoraal tähendab valmisolekut maksude maksmiseks või suhtumist ja mõtteviisi maksude tasumisse. Maksumoraal on maksukäitumise üks kõige olulisem mõjutegur. (Randlane 2019)

2019. aastal oli avaldatud Eesti elanike maksutahte uuring. Uuringu tulemustest selgus, et Maksu- ja Tolliameti tööd hinnati 2019. aastal kõrgelt asutuse usaldusvääruse poole pealt. Maksu- ja Tolliametit nähakse võrreldes varasemaga rohkem koostööle ja inimeste juhendamisele suunatuna kui kontrollidele ja karistustele orienteerituna. (Eesti elanike ... 2019) Uuringu tulemused kinnitavad Maksu- ja Tolliameti viimaste aastate pehmete meetmete strateegiat, mis tähendab, et alguses proovitakse läheneda näiteks nõustamise ja tavaliste kontakteerumistega ning ainult vajaduse korral kaalutakse kontrollimenetluste alustamist ning karistamistaktikat (Maksu- ja Tolliamet ... 2021).

Suur osa Eesti elanikest peavad üldiselt tähtsaks kohustuseks maksude maksmist, koguni 92% uuringu vastajatest. 73% uuringu vastajatest suhtub negatiivselt registreerimata töötamisse. Registreerimata töötamisega kaasneb tavaliselt ka täielik ümbrikupalk. Rohkem on registreerimata töötamise vastu naised, 50-aastased ja vanemad elanikud ning pensionärid. Samuti kõrgema

haridusega, sissetulekuga ja majandusliku toimetulekuga inimesed. Registreerimata töötamise suhtes on sallivamad nooremajapoolsed isikud ning õpilased ja üliõpilased. (Eesti elanike ... 2019) Autor oletab tuginedes uuringu tulemustele, et mida lähemal on isik oma pensionieale, seda negatiivsemalt suhtutakse registreerimata töötamise ja ümbrikupalga maksmisesse. Selline muster võib olla seotud asjaoluga, et pensioniea lähenedes hakatakse rohkem mõtlema sotsiaalsele kindlustusele. Saadakse aru, et maksmata jäänud maksude tõttu väheneb ka pension.

Eesti Uuringukeskus oli 2019. aasta maksutahte uuringus toonud välja peamised arengukohad, millele Maksu- ja Tolliamet peaks tähelepanu pöörama. Üheks arengukohaks oli väljatoodud maksukäitumise parandamine. Toodi välja, et ainult 53% eestimaalastest deklareeriksid sularahas saadud täiendavat tulu ning nendest 16% deklareeriksid tulu väiksemas summas. Uuringu oluliseks tähelepanekuks oli, et korrektne maksude tasumine ei pruugi näidata mitte kõrget maksutahet, vaid asjaolu, et töötajatel pole valikut olukorras, kus maksud tasub reeglina tööandja. (Eesti elanike ... 2019) Väljatoodud tähelepanek on väga oluline, sest see annab mõista, et maksukäitumise probleem on tegelikult laialdasem, kui hetkel on selle mõju. Uuringu tulemustest saab teha väga olulise järelduse, et riigil tuleb pöörata erilist tähelepanu elanikkonna maksukäitumise ja maksumoraali tõstmisele.

2015. aastal võrdlesid Colin C. Williams ja Ioana A. Horodnic oma teadustöös Baltimaade ehk Eesti, Läti ja Leedu maksumoraale. Uuringust tuli välja, et Eesti on maksumoraali poolest kõige kõrgemal tasemel võrreldes teiste Balti riikidega. Teadustöö autorid jõudsid seisukohani, et nooremajapoolsete meesterahvaste, maapiirkondades elavate inimeste ja madalamate sotsiaalsete klasside maksumoraal on madalam kui naisterahvastel, eakamatel inimestel, töötutel ja sotsiaalselt kõrgema klassi inimestel. On tõenäoline, et madalama maksumoraaliga elanike osakaal varimajanduse tegevuses on suurem. (Williams, Horodnic 2015)

Viimastel aastatel on Maksu- ja Tolliamet hakanud rohkesti kasutama usaldusmudelit, mis on suurel määral otsese kontrolli tunnuste vastandiks. Maksuhalduril on võimalik valida kontrollimenetluse ja nõustamistegevuste vahel. Revidentidest on saanud maksuaudiitorid, revisjonid on asendunud üksikjuhtumi kontrollidega, mis on maksumaksja jaoks vähem koormavamad või hoopiski asendunud nõustamistega. Maksumaksjalt küsitakse ainult konkreetse teemaga seotud dokumente ja selgitusi. Maksuhalduri ja maksumaksja omavaheline suhtlus põhineb usaldusel ja lugupidamisel. Mõlemad osapooled otsivad lahendusi kokkulepete saavutamiseks. Ettevõtjatel on võimalik saada nõustamisi ja soovitusi maksualastes küsimustes.

Organisatsioonilise ja juhtimiskäitumise professor Tony J. Watson on võrrelnud otsese ja kaudse kontrolli juhtimistavasid (võrdlus toodud tabelis 1).

Tabel 1. Otsese ja kaudse kontrolli võrdlus

Otsene kontroll	Kaudne kontroll
Hoolikas kontroll ja tegevuste monitoorimine	Tegevustele rakendatakse volitusi ja kaalutusõigust
Karmid reeglid	Paindlikud reeglid
Selgelt määratud protseduurid	Paindlikud protseduurid
Tsentraliseeritud struktuurid	Detsentraliseeritud struktuurid
Madal pühendumuskultuur	Kõrge pühendumuskultuur
Madal usalduskultuur	Kõrge usalduskultuur
Võistluskultuur	Ühiste huvide kultuur
Tihedalt bürookraatlik struktuur ja kultuur	Vähesel määral bürookraatlik struktuur ja kultuur

Allikas: (Watson 2003)

Eeltoodud Tony J. Watson otsese ja kaudse juhtimistava kontrolli võrdluse tabelit on võimalik kasutada ka maksumoraali ja maksukäitumise käsitlemisel. Kui Maksu- ja Tolliamet kasutas oma lähenemisel jõumudelit, siis seda iseloomustasid otsesele kontrollile iseloomulikud tunnused. Maksuhalduri paika pandud protseduurideks olid ranged kontrollimenetlused, rohke bürokraatia paljude dokumentide ja selgituste esitamise näol, madal usaldustase, tegevuste läbipaistvuse puudumine ning vähene tagasiside. Viidi läbi pikaajalised ja koormavad revisjonid, kontrolliti põhjalikult konkreetseid asjaolusid.

2.2. Maksumaksja ja maksuhalduri koostöö

Suurem osa maksumaksjatest saab maksualaseid teadmisi kohalikul maksuhaldurilt, kuid samuti ka internetist, televisioonist, raadiost, ajalehtedest ja ka teistest kohtadest. Kuid sageli vajalike maksualaste teadmiste edastamine ei ole piisav. Sellise sotsialiseerumise puudumine tekitab madalat teadlikkust, mis võib mõjutada maksumaksjat oma kohustuste täitmisel. Saab öelda, et maksuteadlikkus on teave, mida maksumaksja saab kasutada igapäevastes tegevustes, otsuste langetamises või oma õiguste ja kohustuste rakendamises maksunduse valdkonnas. Ühiskonna maksualaste teadmiste suurendamine tekitab positiivset mõju maksude tasumisele. Ei saa öelda, et kõik inimesed maksavad hea meelega makse. Samuti on olemas ka inimesi, kes üritavad hoiduda kõrvale oma maksukohustustest, manipuleerides või minimeerides maksude summat. Inimeste

maksukäitumist mõjutab väga tugevalt nende maksumoraal. Maksuvaldkonnas puudutab moraalne aspekt kahte asjaolu (Purnamasari, Sudaryo 2018):

- 1) maksumaksja moraalset kohustust hea kodanikuna täita oma maksukohustust;
- 2) inimese moraalne maksuteadlikkus, mida jagatakse valitsuse poolt.

On olemas uuringud, mis tõendavad, et inimese maksumoraali ja maksukäitumise vahel on oluline seos. Inimene, kellel on moraalne südametunnistus kodanikena maksu tasumisel erineb inimesest, kellel on nõrk maksumoraal. (Purnamasari, Sudaryo 2018)

Selleks, et maksumaksjad täidaksid oma kohustusi, on vaja ka ennetusmeetodeid. Oluline on, et maksumaksjatel oleks teadlikus sellest, millised sanktsioonid võivad kaasneda maksudest kõrvalehoidumise või maksupettuse toimepanemise korral. Sammutud, mida riik saab ise teha selleks, et parandada inimeste maksukäitumist on kõrgetasemelised avalikud teenused, maksuraha õiglane ja läbipaistev kasutamine, arusaadavad maksuseadused. Dyah Purnamasari ja Yoyo Sudaryo on kirjutanud, et mida paremad on inimese teadmised maksustamisest, seda parem on inimese maksukäitumine. Maksukäitumist mõjutavad hariduse tase ja inimeste teadmised maksudest. (Purnamasari, Sudaryo 2018)

Magistritöö autor ei nõustu täielikult väitega, et mida paremad on inimese teadmised maksustamisest, seda parem on isiku maksukäitumine. Nii praktika kui ka mõned uuringud on näidanud, et kui inimesel on kõrged maksundusalased teadmised, siis inimene võib otsida rohkem seaduselünkasid maksude optimeerimiseks.

Klassikaline maksudest kõrvalehoidumise mudel eeldab, et maksumaksjad käituvad majanduslikult ratsionaalselt ning nende otsus olla kuulekas või mitte põhineb käitumise tasuvusarvestusel. Käitumuslik maksudest kõrvalehoidumise mudel eeldab aga, et inimesed ei käitu alati majanduslikult ratsionaalselt ning nad on sageli motiveeritud paljude teiste tegurite poolt. (e.g., Schmolders 1970, viidatud Randlane 2019)

Kerly Randlane on kirjutanud oma 2015. aasta teadusartiklis, et läbi aegade saavutati maksukuulekust kasutades kolme erinevat lähenemisviisi (Randlane 2015):

- 1) Sundimistaktika – maksumaksjat käsitletakse kui võimalikku õigusrikkujat. Selline lähenemisviis oli aastatel 1970–1990. Taktikat saab iseloomustada selliste sõnadega nagu sundtäitmine, maksuhalduri võim, heidutus, austuse puudumine.

- 2) Teenustaktika – maksumaksjat käsitletakse kui klienti. Selline lähenemisviis oli aastatel 1990–2000.
- 3) Usaldustaktika – tegevustes lähtutakse riskijuhtimisest. Sellist lähenemisviisi kasutatakse ka käesoleval ajal. Taktikat saab iseloomustada selliste sõnadega nagu vabatahtlik kuulekus, usaldus maksuhalduri tegevuste vastu, koostöö, austus.

Läbimurre maksumaksja ja maksuhalduri suhetes toimus 1990. aastate alguses, kui hakati levitama avaliku juhtimise põhimõtteid. Uus lähenemine oli suunatud paremate avalike teenuste pakkumisele ja kodanike toetamisele. Maksuhaldur muutus teenuse pakkujaks ning maksumaksjad potentsiaalseteks klientideks. Kõige uuem lähenemisviis põhineb usaldusel, mis on vastuolus sundimistaktikaga. Antud lähenemisel on väga oluline maksumaksja ja maksuhalduri koostöö, mis peaks põhinema usaldusel. Selle kohaselt maksuhaldur peaks kohtlema maksumaksjat austusega ning maksukohustuslased peavad ausalt deklareerima oma kohustusi. Tegemist on isikliku lähenemisega ning sunnimeetodeid kasutatakse ainult vajaduse korral. (Randlane 2015)

Maksu- ja Tolliameti 2021. aasta arengukavas oli toodud välja, et jälgitakse kontrollitud ja nõustatud isikute osakaalu. Eesmärgiks oli pikaajalise mõju saavutamine ehk mida suuremat hulka maksuriskidega isikuid suudetakse mõjutada, seda suurem on tõenäosus, et nende maksukuulekus paraneb. Pikaajalist mõju on võimalik saavutada ainult usaldustaktika rakendamisel, kui maksuhalduri ja maksumaksja koostöö põhineb usaldusel ja austusel.

2.3. Pehmele mõjutamismeetmete tutvustus

Erinevate riikide valitsused hakkavad rohkem kasutama „nügimistehnikaid“ (inglise keeles *nudging*). Rochard Thaler ja Cass Sunstein on iseloomustanud 2008. aastal oma raamatus nügimist järgmiselt: „Nügimise mõiste tähendab valikuarhitektuuri ükskõik millist aspekti, mis muudab inimeste käitumist prognoositaval viisil, ei keela ühtegi teist võimalust ega muuda oluliselt isiku majanduslikke stiimuleid. Tegevusse sekkumisel nügimise kasutamine peab olema lihtne. Nügimine ei ole võimu kasutamine. Puuviljade asetamist silmnähtavale kohale saab pidada nügimiseks. Rämpstoidu keelustamist ei saa aga nimetada nügimiseks.“ (Thaler, Sunstein 2008, 6)

Ka käitumisteadlane Pelle Guldborg Hansen on defineerinud nügimist kui katsset mõjutada inimeste otsustusvõimet, valikut või käitumist ennustataval viisil, mis on motiveeritud kognitiivsete piiride, eelarvamuste, rutiini ja harjumuste tõttu individuaalses ja sotsiaalses otsustusprotsessis (Hansen 2016). Pehmeid nügimise tehnikaid kasutatakse, sest nendega püütakse parandada inimeste heaolu, mõjutades nende valikuid ning lisamata valikutele materiaalselt kulu (Sunstein 2014).

Nügimist kasutatakse maksukäitumises üha enam, sest selline lähenemine suurendab maksutuluid ning samas on see kuluefektiivne. Armenak Antinyan ja Zareh Asatryan on jõudnud oma ühises teadustöös järeldusteni, et maksumaksjate peal, kes ei täitnud õigeaegselt oma kohustusi, töötavad paremini isikustatud nügimised ning et nügimised on pikas perspektiivis ja madalama sissetulekuga riikides vähem efektiivsed (Antinyan, Asatryan 2020). Teadustöö analüüsi käigus oli selgunud, et otsekontaktina ehk näiteks näost-näku edastatavad nügimised on tõhusamad kui näiteks kirjade kaudu edastatud põhisõnumid. Eeltoodud teadustöö tulemusi on võimalik kasutada Maksu- ja Tolliameti tõhusamate nõustamiste planeerimisel.

Nügimist saab liigendada kolme rühma (Antinyan, Asatryan 2020):

- 1) Hirmutav nügimine – seda peetakse hoiatavaks meetmeks. Maksuhalduri ja maksumaksja vahelises suhtluses peavad olema väljatoodud meetmed, mida kasutatakse maksudest kõrvalehoidumise tagajärjel. Antakse teada, et ebakorrekse käitumise korral on tõenäosus sattuda kontrolli ning kui tuvastatakse rikkumine, siis sellele järgneb karistus.
- 2) Maksumoraaliga seotud nügimised – nende käigus ei kasutata hoiatusi. Maksuhalduri ja maksumaksja vaheline suhtlus ei tohi sisaldada ohtu või ähvardusi, mis võivad muuta maksumaksjate finantsmotive. Antud meetme kasutamisel motiveeritakse maksukäitumist moraali, õigluse taju, ühiskonnas kehtivate sotsiaalsete normide ning avalike teenuste ja hüvede kaudu.
- 3) Meeldetuletav, lihtsustav ja teavitav nügimine – meetme käigus kasutatakse isiku maksukäitumise parandamiseks peamiselt manipuleerimisi, tavaliselt piiratud tähelepanu, edasilükkamise ja kognitiivse ülekoormuse puhul. Maksumaksjale saadetakse näiteks lihtne meeldetuletus, et lahendada probleem, mis oli tekkinud vähesel tähelepanu tõttu. Kognitiivse ülekoormuse puhul kasutatakse tavaliselt lihtsat suhtluskeelt või visualiseerimist.

Antinay ja Asatryan teadustöö analüütilises osas jõuti järeldusteni, et moraalsete aspekte mõjutavad nügimised ei ole maksukuulekuse suurendamisel eriti tõhusad. Suuremat mõju on võimalik saavutada nügimistega, mille käigus tutvustatakse rikkumistega kaasnevaid tagajärgi, kuid ka nende mõju ei pruugi olla kauaaegne. (Antinyan, Asatryan 2020)

Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga riski nõustamiste mõju suurendamiseks soovib töö autor nõustamiste käigus ühe osana rääkida suurest tõenäosusest sattuda kontrolli, kui edaspidiselt ei muudeta maksukäitumist. Autori arvates tuleb kombineerida nõustamisi maksukontrollidega, et ettevõtjad tajuksid vastutust oma tegevuste eest. Kui peale esmast nõustamist maksumaksja muudab oma käitumist, siis tema puhul poleks otsest vajadust kasutada karistatavat meetet, sest oodatav mõju oleks saavutatud juba nügimise etapis. Nende ettevõtete puhul, kellele ei mõju pehmed meetmed, tuleks alustada maksukontrolliga. Sellisel lähenemisel oleks võimalik saavutada pikaajalisemat mõju, sest ettevõtjad mõistaksid, et nende maksukäitumine mõjutab kontrolli sattumise tõenäosust, millega tavaliselt kaasnevad täiendavad maksumääramised, aja- ja ressursikulu ning teatud juhtudel ka maine kahju.

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) toetab ja arendab käitumuslikke teadmisi (inglise keeles *behavioural insights*). Käitumuslikeks teadmisteks nimetatakse lähenemist poliitikakujundamisel, mis ühendab psühholoogia, kognitiiv- ja sotsiaalteadusi empiirilisel testitud tulemustega, et mõista, kuidas inimesed tegelikult teevad valikuid. Alates 2013. aastast hakkas OECD toetama erinevaid avalik-õiguslike asutusi, kes soovivad rakendada käitumuslike teadmisi avaliku korra parandamiseks. 2018. aasta seisuga kasutas käitumuslikke teadmisi 202 institutsiooni kogu maailmast ning nende seas oli ka Eesti Maksu- ja Tolliamet. (OECD 2018)

OECD on loonud 2017. aastal raamatu, milles tuuakse näiteid, mis valdkondades on võimalik kasutada käitumuslikke teadmisi. Raamatu ühes peatükis kirjutatakse ka maksunduse valdkonnast. Riigid, kus kasutati käitumuslikke teadmisi ehk nügimistehnikaid, jagasid oma kogemusi, tuues välja ka mõjuanalüüsi. Näiteks Ühendkuningriikides saadeti 200 000 füüsilisele isikule, kes esitasid oma tuludeklaratsiooni, kuid ei tasunud õigeaegselt oma kohustust, meeldetuletuskiri. Kokku koostati kuus erinevat kirjavormi iga grupi jaoks ning võrreldi, millise kirjavormi saatmisel oli suurem mõju maksude tasumisele. Kirjade sisud olid järgmised (OECD 2017, 341–343):

- 1) Põhinorm: „Üheksa inimest kümnest maksavad makse õigeaegselt“.
- 2) Riiginorm: „Ühendkuningriigis maksavad üheksa inimest kümnest oma makse õigeaegselt“.

- 3) Vähemusnorm: „Ühendkuningriigis maksavad üheksa inimest kümnest oma makse õigeks ajaks. Te olete hetkel vähemuses, kes pole veel tasunud oma makse“.
- 4) Avalik kasu: „Maksu maksmine tähendab, et kõik saavad olulist kasu avalikest teenustest nagu riiklik tervishoiuteenus, teed ja koolid“.
- 5) Avalik kahju: „Maksude maksmata jätmine tähendab, et kaotame avalike teenuseid nagu tervishoiuteenus, teed ja koolid“.
- 6) Kuuendale grupile saadeti tavapärase kiri, milles tuletati meelde teha tasumine.

Kõige suuremat mõju maksude tasumisele nähti kolmanda kirjavormi (vähemusnormi) saatmisel. Uuringust saab järeldada, et nügimistehnikate kasutamisel on väga oluline sõnum, mida soovitakse anda edasi ning see, millist emotsiooni sõnum tekitab. Negatiivsema alatooniga sõnum, milles pööratakse tähelepanu, et konkreetse maksumaksja käitumine on pigem erand, on tulemuslikum. Samuti saab järeldada, et kõige suuremat mõju on võimalik saavutada „hirmutava nügimisega“, millel on negatiivne alatoon. Maksumaksja peab mõistma, millised on tagajärjed, kui tema maksukäitumine ei muutu. Samuti tuleb maksuhalduril välja tuua, et ebakorrektno maksukäitumine on pigem erand. Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga riski nõustamiste näitel saab öelda, et maksuhaldur kasutab mõlemat mõjutamise meetet. Esiteks võrreldakse maksumaksja deklareeritud töötasusid samas valdkonnas tegutsevate isikute keskmiste töötasudega ja juhatakse tähelepanu, et võrreldes teiste ettevõtetega on maksumaksja deklareeritud töötasud märkimisväärselt madalad. Teiseks räägitakse maksumaksjale meetmetest, mida rakendatakse, kui ettevõtte maksukäitumine ei muutu.

3. NÜGIMISTEHNİKATE KASUTAMINE PRAKTIKAS

Maksuvaldkonnas nügimistehnikate kasutamine ei ole uudne lähenemine, kuid Maksu- ja Tolliamet hakkas teadlikult kasutama pehmeid mõjutamise meetmeid alles viimasel aastakümnel. On oluline mõõta iga rakendatud meetme mõju, sest selline lähenemine aitab tegutseda võimalikult efektiivselt, kulutades vähem ressursi ja rahalisi vahendeid. Käesolevas peatükis kirjeldab autor, milliseid nügimismeetmeid on Maksu- ja Tolliamet võtnud kasutusele aastate jooksul. Samuti analüüsib autor erinevate pehmete meetmete mõju tööjõumaksude ja töötasu deklareerimisele, toob välja olulised järeldused ja ettepanekud.

3.1. Uuringu meetodika

Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Oluline on aru saada, milline mõju on maksuhalduri pehmetel tegevustel. Töö teoreetilise osa kinnitamiseks kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi osas on autor läbi viinud poolstruktureeritud intervjuu Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga valdkonna juhiga, kasutades andmeanalüüsina kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvantitatiivse uurimismeetodi esimeses osas võrreldakse ettevõtjate maksukäitumise muutust enne ja pärast ümbrikupalga nõustamist. Analüüsid põhinevad Maksu- ja Tolliameti teabeosakonna, Statistikaameti ja äriregistri infopangast saadud andmetel. Kvantitatiivse uurimismeetodi teises osas võrreldakse arve- ja raamatupidamistöötajate keskmiste töötasude andmeid valimisse sattunud ettevõtete töötasudega. Mõlema kvantitatiivse uurimismeetodi korral kasutatakse andmeanalüüsina andmete võrdlust ja kirjeldavat statistikat, näiteks sagedusjaotust ja aritmeetilist keskmist.

Poolstruktureeritud intervjuu viidi läbi Maksu- ja Tolliameti maksuauditi osakonna ümbrikupalga valdkonnajuhi Oscar Õunaga. Intervjuu teemaks oli Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga riski nõustamised. Tulenevalt riigis kehtestatud eriolukorrast viidi intervjuu läbi 31.03.2021 (Lisa 1) Skype rakenduse kaudu videokõnena. Küsimused olid intervjuueerija poolt eelnevalt formuleeritud, kuid poolstruktureeritud intervjuu formaat võimaldas muuta küsimuste järjestust ja sõnastust.

Intervjueeritava nõusolekul intervjuu lindistati, mis hiljem transkribeeriti. Töö autor võrdles Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga valdkonnajuhi vastuseid ameti arengukavadega.

Püstitatud ülesannete täitmiseks küsiti esimese kvantitatiivse analüüsi jaoks Maksu- ja Tolliametist tööjõumaksude andmeid enne ja pärast nõustamist ettevõtete kohta, kellel oli Maksu- ja Tolliameti riskianalüüsi kohaselt enne nõustamist ümbrikupalga maksmise risk. Valimisse võeti kõik ettevõtted, kellele tehti ümbrikupalga riski nõustamine perioodil september–november 2019. Andmeid küsiti ilma ettevõtte nime ja registrikoodita. Vaadeldavaks tööjõumaksude perioodiks on 6 kuud enne ja pärast nõustamist ehk märts 2019–mai 2020. Valiti kolme kuu ehk september–november 2019 nõustamised, et valimi suurus oleks piisav järelduste tegemiseks. Töö autor leiab, et ühe kuu nõustamiste pinnalt järelduste tegemine ei pruugi näidata objektiivset tulemust. Lisaks oli valitud nõustamiste periood alates septembrist 2019, kuna autorile teadaolevalt suvekuudel on paljudes ettevõtetes pikad puhkuseperioodid, mis võis vähendada läbiviidud nõustamiste arvu. Tavapäraselt alates septembrist ettevõtete tööritm taastub, mis võimaldab Maksu- ja Tolliametil läbi viia vajalikud toimingud nõustamiste tegemiseks. Nõustamiste puhul, mis olid läbiviidud septembris 2019, on vaadeldavaks perioodiks märts 2019–märts 2020, oktoobris 2019 läbiviidud nõustamiste vaadeldavaks perioodiks on aprill 2019–aprill 2020 ja novembris 2019 läbiviidud nõustamiste vaadeldavaks perioodiks on mai 2019–mai 2020.

Tulemuste analüüsimisel tuleb võtta arvesse, et seoses COVID-19 haiguse levimisega ja valitsuse rakendatud piirangutega oli ettevõtetel võimalus taotleda Töötukassast töötasu hüvitist, kui (Töötasu hüvitis ... 2021):

- Ettevõtte käive või tulu oli kalendrikuul, mille eest taotleti hüvitist, langenud vähemalt 50% võrra võrreldes perioodiga detsember 2019–veebruar 2020 kuu keskmise käibe või tuluga;
- Ettevõttel ei olnud töötajatele kokkulepitud mahus tööd anda või ta on töötajate töötasu vähendanud;
- Ettevõtte suhtes ei olnud algatatud sundlõpetamis-, likvideerimis- ega pankrotimenetlust ning taotlemise ajal puudusid maksuvõlad või need olid ajatatud.

Hüvitise suuruseks oli 70% töötaja keskmisest kalendrikuu töötasust ning maksimaalne hüvitise summa oli 1000 eurot. Tööandja pidi lisaks maksma töötajale (bruto) töötasu vähemalt 150 eurot. Töötukassa tasus hüvitiselt ja tööandja tasus töötasult sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ning tulumaksu. Makstud hüvitiselt deklareeris ja tasus

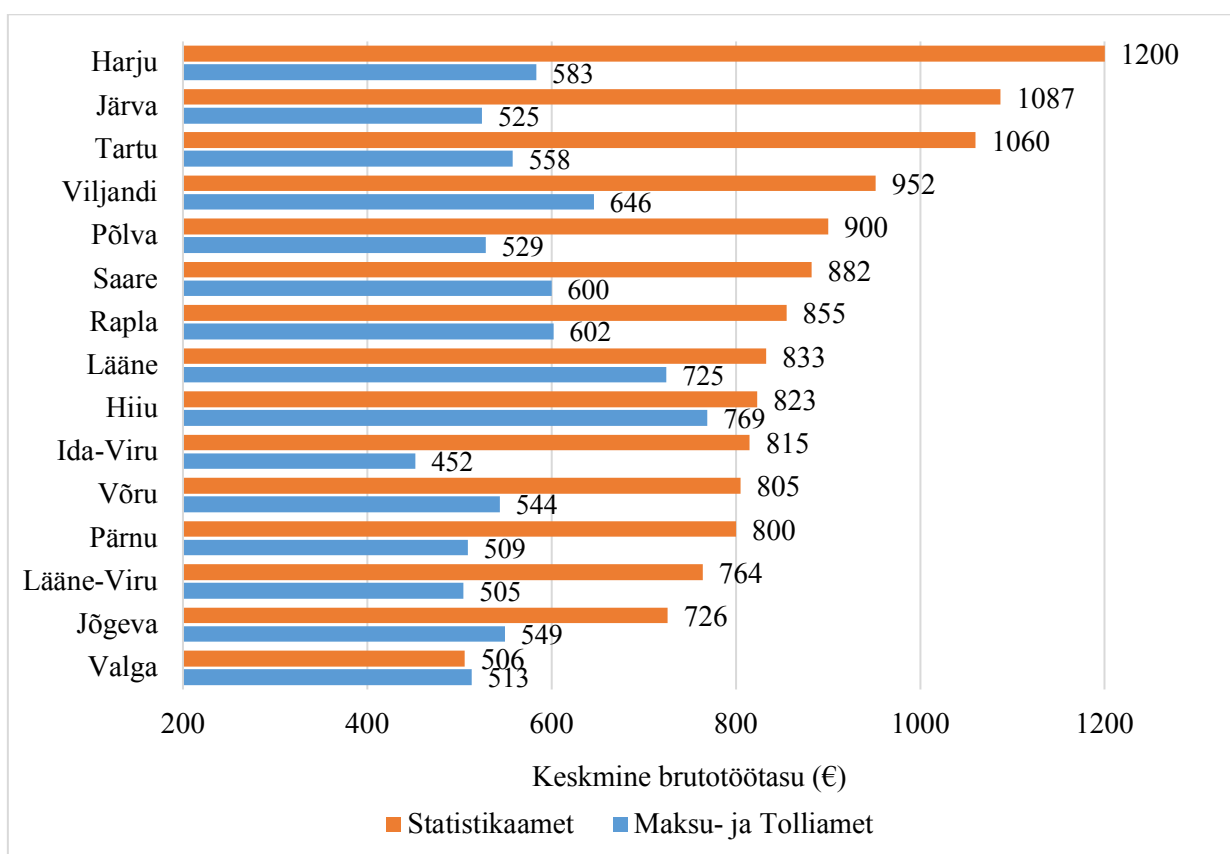
töötajatele Töötukassa. (Lepvalts 2020) Hüvitiste saamise periood kattub ka uuringu vaadeldava perioodiga. 2020. aastal sai taotleda töötasu hüvitist alates märtsikuust. Kuna hüvitisi maksti välja mitte tööandjatele, vaid töötajatele ning hüvitise väljamakseid deklareeris Töötukassa ise, siis see võib mõjutada analüüsi tulemusi, kuna hüvitise saamisel vähendati ka tööandja töötajate töötajate koormust.

Töö raames soovis autor võrrelda ettevõtete maksukäitumise muutust liigendatuna põhitegevusala, tegevuspiirkonna ja töötajate arvu järgi. Maksu- ja Tolliameti andmekaitsekeskuse arvates oli selliste andmekomponentide koos vaatamisel tõenäosus tuvastada konkreetset ettevõtet, seega sellisel viisil andmete võrdlust polnud võimalik teha, sest tulenevalt maksukorralduse seaduse §-st 26 on maksuhalduril maksusaladuse kaitsmise kohustus. Nõustatud ettevõtteid sai liigendada tegevusala ja tegevuspiirkonna alusel. Analüüsi tegemisel arvestamine ettevõtte tegevusala ja piirkonnaga, võimaldab paremini mõista, mis tüüpi ettevõtete maksukäitumist mõjutasid ümbrikupalga riski nõustamised kõige rohkem.

Kuna Maksu- ja Tolliameti strateegia kohaselt esialgu proovitakse mõjutada ettevõtete maksukäitumist pehmete meetmetega nagu näiteks erinevad teavituskampaaniad, maksukäitumise hinnangute teenus, kontakteerumised ilma menetluseta ja juhendid, mis aitavad hoida maksuasjad korras, siis teise kvantitatiivse analüüsina võrdleb töö autor, kuidas on sellised pehmed meetmed mõjutanud konkreetse tegevusrühma töö eest väärilise tasu deklareerimist. Analüüsitavaks tegevusrühmaks valiti äriühingud, kelle põhitegevusalaks on märgitud EMTAK 69202 (raamatupidamine, maksualane nõustamine). Valiti raamatupidamise ja maksualase nõustamisega tegelevad ettevõtted, sest reeglina antud sektoris tegutsevad töötajad on teadlikud Maksu- ja Tolliameti teavituskampaaniatest, juhenditest ja uuest maksukäitumise hinnangute teenusest. Töö koostamisel lähtus autor eesmärgipärasest valimist. Täpsemalt võeti aluseks ettevõtted, kes olid 15.04.2021 seisuga esitanud äriregistrile majandusaasta aruande 2020. aasta kohta. Aruannetest kajastatud infost huvitas autorit ettevõtte palgakulu, töötajate arv, tegevuspiirkond, kasumiaruandes kajastatud tulumaks, aruandeaasta kasum/kahjum enne tulumaksustamist ja müügitulu. Mõlema kvantitatiivse uurimismeetodi korral kasutatakse andmeanalüüsina andmete võrdlust ja kirjeldavat statistikat, näiteks sagedusjaotust ja aritmeetilist keskmist. Andmete võrdlusel ja statistika kirjeldamisel parema ülevaate andmiseks kasutati jooniseid.

Eesmärgiks oli võrrelda nende ettevõtete keskmiste töötasude muutust perioodil 2016–2020 ning analüüsida, kui suur oli erinevus ettevõtte keskmise töötasu ja Statistikaameti poolt avaldatud arve-

ja raamatupidamistöötaja ametinimetuse keskmise töötasu vahel. Töö käigus on autor saanud arve- ja raamatupidamistöötajate keskmiste töötasude andmeid maakondade lõikes Statistikaametist ning EMTAK 69202 (raamatupidamine, maksualane nõustamine) keskmiste töötasude andmeid maakondade lõikes Maksu- ja Tolliametist. Analüüsi osas otsustas autor, et kasutab Statistikaameti keskmiste töötasude andmeid töö eest väärilise tasu võrdlemisel. Seda põhjusel, sest Maksu- ja Tolliameti saadetud keskmised töötasud olid suuremas osas vahemikus 452–769 eurot ja autori arvates ei ole võimalik nimetada töötasusid selles vahemikus töö eest vääriliseks. Paljude maakondade keskmised palgad jäid alla kehtestatud miinimummäära. Üheks põhjuseks, miks Statistikaameti ja Maksu- ja Tolliameti andmetes on märkimisväärne erisus, võib olla asjaolu, et Maksu- ja Tolliamet ei arvestanud oma saadetud andmetes töötajate töökoormusega. Samuti Statistikaameti analüüsis võeti arvesse kõikides ettevõtetes töötavate arve- ja raamatupidamistöötajate andmed, mitte ainult raamatupidamisteenust osutatavate ettevõtete andmed. Autor näitab joonisel 1 2019. aasta andmete näitel, kui suur oli Maksu- ja Tolliameti ning Statistikaameti keskmiste töötasude erinevus.

Joonis 1. Maksu- ja Tolliameti EMTAK 69202 ja Statistikaameti arve- ja raamatupidamistöötajate keskmiste töötasude võrdlus 2019. aastal maakondade lõikes
Allikas: autori koostatud lisades 2 ja 3 toodud andmete alusel

Arvestades keskmiste töötasude märkimisväärset erinevust otsustas autor kasutada Statistikaameti poolt avaldatud andmeid. Samuti kui võrrelda arve- ja raamatupidamistöötajate töötasude andmeid kõikides ettevõtetes, mitte ainult raamatupidamist osutavates ettevõtetes, siis selline võrdlus annab parema ülevaate konkurentsivõimelistest palkadest. Raamatupidajatel on võimalik töötada nii finantssektoris kui ka teistes sektorites, sest raamatupidamiskohustus on kõikidel äriühingutel, seega vajadus teenuse vastu on kõikides tegevusvaldkondades. Samuti on palju raamatupidamisettevõtteid, kus osanik on juhatuse liige töötaja ja raamatupidaja ühes isikus. Sellisel juhul juhatuse liikme tegevuse üle ei toimu täiendavat kontrolli ettevõtte omaniku poolt, seega tööjõumaksudest kõrvalehoidumise risk on suurem. Autor on seisukohal, et kui võtta arvesse kõikides sektorites tegutsevate raamatupidamistöötajate keskmiste töötasude andmeid, siis need on vähem moonutatud ümbrikupalkade maksmisest ja töötasu asendamisest dividendidega.

3.2. Nügimistehnikate kasutamine Maksu- ja Tolliameti töös

Juba 2010. ja 2011. aastatel algatas Maksu- ja Tolliamet teabekampaaniaid eesmärgiga tõsta elanikkonna teadlikkust sellest, kuidas riik kasutab maksumaksja raha. Mõlemad kampaaniad olid hinnatud edukaks oma nähtavuse ja teadlikkuse tõstmise poolest. Otsustati teha teadlikkust tõstvaid kampaaniaid, sest 2009. aasta uuringust tuli välja, et ligikaudselt 26% vastanutest ei teadnud, milliseid teenuseid nad saavad riigilt. Sama uuringu vastused näitasid, et vabatahtlikku maksu tasumist oleks võimalik suurendada, kui inimeste usaldus riigi vastu ja teadlikkus maksutulu kasutamisest oleksid suuremad ning riigi ja kodaniku vahel oleksid head suhted. Teabekampaania põhisõnum oli: „Maksmata maksud jätavad jälje. Sulle meeldivad korras maanteed, tasemel kiirabi, tõhus päästjate ja politsei töö. Meile ka.“ (Nurmela 2013) Selliseid kampaaniaid saab samuti nimetada pehmeteks nügimismeetmeteks, sest põhisõnumiga sooviti suunata inimesi maksukuulekamate valikute poole. Seega saab öelda, et Eesti maksuvaldkonnas nügimistehnikate kasutamine ei ole uudne.

Meetmete kasutamine sõltub suuresti riigiasutuste strateegiast. Aastatel 2009–2012 oli Maksu- ja Tolliameti arengukavas väljatoodud põhieesmärkideks õiguskuuleka kliendi halduskoormuse vähendamine osutatavate teenuste mitmekesistamise ja protsessi kvaliteedi parandamise kaudu ning õiguskuulekuse suurendamine kontrolli- ja mõjutusmeetmete arendamise kaudu (Maksu- ja Tolliameti ... 2017). Strateegilise eesmärgina ei olnud väljatoodud näiteks maksutahte või vabatahtliku maksukäitumise tõstmine. Sellel põhjusel ei pööratud pehmetele meetmetele palju

tähelepanu, suurem rõhk oli maksumenetluste läbiviimisel. Maksu- ja Tolliameti 2021. aasta arengukavas on aga üheks olulisemaks strateegiliseks suunaks märgitud maksutahe ning sihiks suurendada inimeste sisemist motivatsiooni vabatahtlikult makse tasuda ilma järelevalvelisi meetmeid kasutamata (Maksu- ja Tolliameti ... 2021).

2017. aastal tutvustas Maksu- ja Tolliameti kontrolliosakonna (tänapäeval maksuauditi osakond) juht Jaanus Värk meediale asutuse uut strateegiat. Jaanus Värk tõi välja, et eelnevalt oli Maksu- ja Tolliameti maine avalikkuse silmis pigem negatiivne ning et maksumaksjate ja maksuhalduri vahele oli justkui tõmmatud piir. Selle parandamiseks sooviti liikuda avatud suhtluse suunas karmide kontrollide asemel. Ka Kaubandus- tööstuskoja peadirektor Mait Palts tõi esile, et selline suund on õige, sest see annab võimaluse bürokraatia ja karistamiseta saavutada tulemusi, mis on sobilikud mõlema osapoole jaoks. (Belkin 2017) Tänapäevani on Maksu- ja Tolliamet arendanud pehmete meetmete kasutamist suhtluses maksumaksjatega. Kui uue strateegia arendamisel katsetati pehmete nõustavate meetmetega teatud valdkondades nagu näiteks töösuhte varjamine ja tehingupartneri valik, siis 2021. aastal kasutatakse pehmeid meetmeid paljude maksuriskide tuvastamisel, välja arvatud juhul kui konkreetse maksumaksja käitumist ei ole võimalik mõjutada nõustamisega. Sellisel juhul alustatakse maksukontrolliga.

Töö raames viidi läbi intervjuu Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalkade valdkonnajuhiga Oscar Õunaga. Oscar Õun oli samuti kinnitanud, et Maksu- ja Tolliamet on muutnud oma kontseptsiooni ning et asutus soovib olla rohkem nõustavam. Tema selgituste kohaselt kasutatakse ka ümbrikupalga riski käsitlemisel rohkem nõustavamaid meetmeid ning seda põhjusel, et ametnike hulk ja ressursid on piiratud ja kasutades sellist lähenemist on võimalik jõuda rohkemate inimesteni. Samuti lisas Õun, et sellist lähenemist on vastu võetud ka ettevõtjate poolt, sest see vähendab ettevõtete ressursi- ja ajakulu. Klientidele peegeldatakse riske, et nad saaksid ise näha, kuidas Maksu- ja Tolliamet neid näeb, et vastavalt sellele nad saaksid korrigeerida oma maksukäitumist. Ümbrikupalga riski nõustamiste eesmärgiks on anda kliendile märku, et tal on teatud maksuriskid, mille osas Maksu- ja Tolliamet soovib saada selgust, et klient saab antud riskidest aru. Ettevõtjale selgitatakse riski sisu eesmärgiga, et klient teeks tulevikus oma maksuasjad korda. (Õun 2021)

Alates 2020. aasta suvest võttis Maksu- ja Tolliamet kasutusele uue teenuse „maksukäitumise hinnangud“. Teenuse eesmärgiks on anda ettevõtetele tagasisidet ja infot oma maksukäitumise kohta ning see aitab ettevõtjal oma maksuasjad korrast hoida. Tagasiside, mis kuvatakse teenuses põhineb ettevõtte esitatud andmetel. Maksukäitumise hinnangute kaudu on ettevõtete esindajatel

võimalik vaadata äriühingu andmeid maksuhalduri vaatest. Varasemalt on peamiseks Maksu- ja Tolliameti tagasiside vormiks olnud läbiviidud maksumenetlused, mis on mõlema osapoole jaoks koormavad ja aeganõudvad. Kui ettevõtte tegevuses esinevad puudused, siis neid on võimalik ise parandada, maksuhalduri sekkumiseta.

Maksu- ja Tolliamet on avaldanud oma kodulehel juhendi nimetusega „Mida saate teha, et teie maksuasjad oleksid korras“. Juhend on mõeldud kasutamiseks juriidilistele isikutele ning selle töösse võtmisel saavad ettevõtted maandada oma maksuriske ning vähendada maksukontrolli alustamise tõenäosust. Selleks, et maksuasjad oleksid korras, pakub Maksu- ja Tolliamet järgmisi tegevusi (Mida saate ... 2021):

1. Deklareerida ja tasuda maksud õigeaegselt ning makseraskuste korral leida ühine lahendus koos maksuhalduriga. Üheks võimaluseks on maksuvõla ajatamine.
2. Töötajate õigeaegne registreerimine töötamise registris.
3. Korreksete ja õigete andmete deklareerimine. Maksu- ja Tolliamet annab teada, et deklareeritud andmeid võrreldakse samal tegevusalal ja piirkonnas tegutsevate sarnaste ettevõtetega, seda näiteks töötasude deklareerimisel.
4. Maksukäitumise hinnangutega tutvumine e-MTA-s. Maksukäitumise hinnangute teenuses antakse ettevõtjale tagasisidet tema maksuasjade korrasoleku kohta ja puuduste korral antakse juhiseid nende kõrvaldamiseks.
5. Maksumuudatustega kursis olemine, sest see aitab vältida teadmatusest tulenevaid eksimusi.
6. Küsimuste tekkimisel konsulteerimine Maksu- ja Tolliameti maksuspetsialistiga.
7. Vajadusel osalemine Maksu- ja Tolliameti korraldavatel koolitustel.

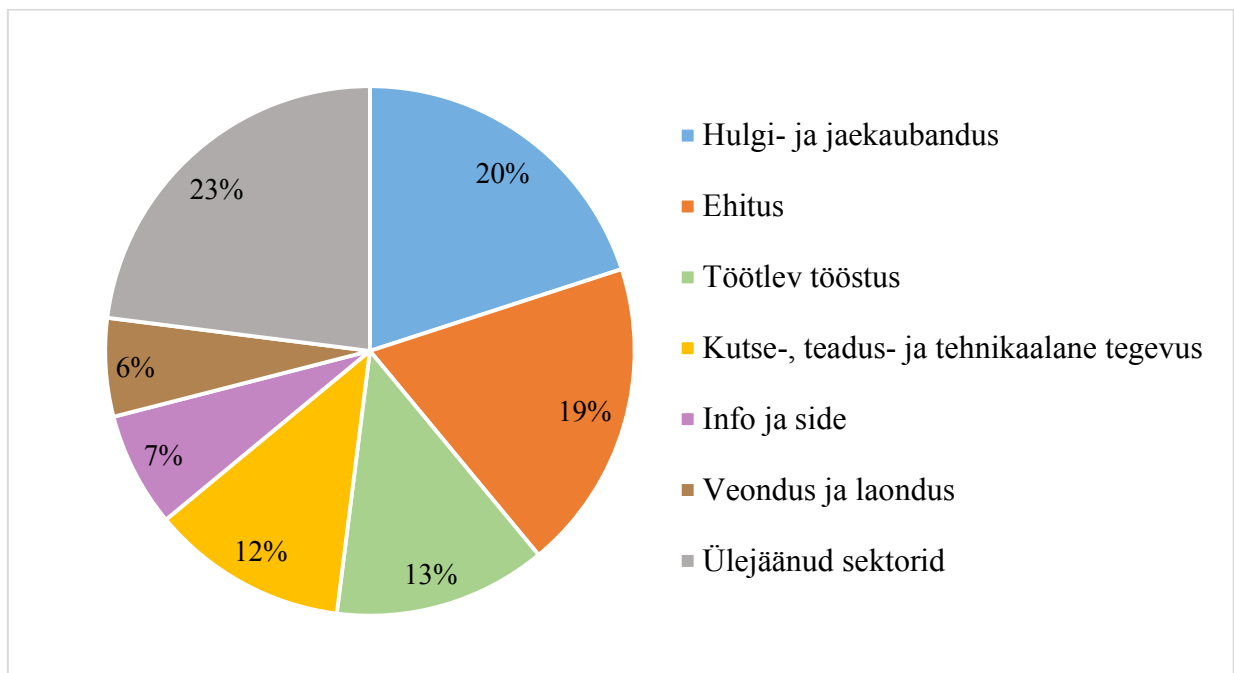
Lisaks eeltoodud nõuannetele antakse soovitusi, kuidas vältida maksupettuse ahelasse sattumist, kuidas teavitada Maksu- ja Tolliameti maksudega seotud õigusrikkumistest, mis olukorda loetakse tegeliku töösuhte varjamiseks ning avaldatakse võrdlusandmed ümbrikupalga riskide maandamiseks.

Kuna Maksu- ja Tolliamet kirjutab oma juhendis, et ettevõtte deklareeritud andmeid võidakse võrrelda samal tegevusalal ja piirkonnas sarnaste ettevõtetega, siis alates 2020. aasta juunist avaldatakse Maksu- ja Tolliameti kodulehel deklareeritud väljamaksete andmeid ametinimetuste lõikes viimase 12 kuu kohta, mida uuendatakse regulaarselt kord kuus. (Mida saate ... 2021)

Ametinimetuste liigitus põhineb ettevõtete töötamise registris kajastatud andmetel, sest alates 2019. aasta juunist on tööandja kohustatud märkima töötaja töötamise registreerimisel tema ametinimetuse. Igal ettevõttel on võimalik tutvuda ametinimetuste keskmiste töötasudega kuude lõikes ning võrrelda keskmiste töötasude andmeid oma ettevõtte deklareeritud töötasudega. Näiteks kui ettevõttel kuvab e-MTA teenuses „maksukäitumise hinnangud“ keskmise töötasu näitaja juures punast hinnangut „1“, mis tähendab, et keskmise töötasu näitajas on olulised puudused, siis ettevõttel on võimalik võrrelda, milline on keskmine töötasu sarnaste ametinimetuste lõikes. Punase keskmise töötasu näitaja kuvamisel on ettevõtte puhul suurem tõenäosus ümbrikupalga maksmise riski esinemiseks. Sellisel juhul saab ettevõtte esindaja ilma maksuhalduri sekkumiseta teha vajalikud parandused oma maksukäitumises.

3.3. Nõustamiste mõju tööjõumaksudele

Maksu- ja Tolliameti teabeosakonnast saadud tabel sisaldab endas 1909 ettevõtte tööjõumaksude andmeid. Analüüsi tegemiseks eemaldas autor nende ettevõtete andmed, kellel puudusid deklareeritavad tööjõumaksud 6 kuud enne või pärast tööjõumaksude nõustamist. Kokku analüüsiti 1850 ettevõtte tööjõumaksude andmed. Iga ettevõtte juurde oli märgitud tegevussektor ja tegevuspiirkond. Nõustatud ettevõtete jaotus tegevusala osakaalu järgi on märgitud joonisel 2.

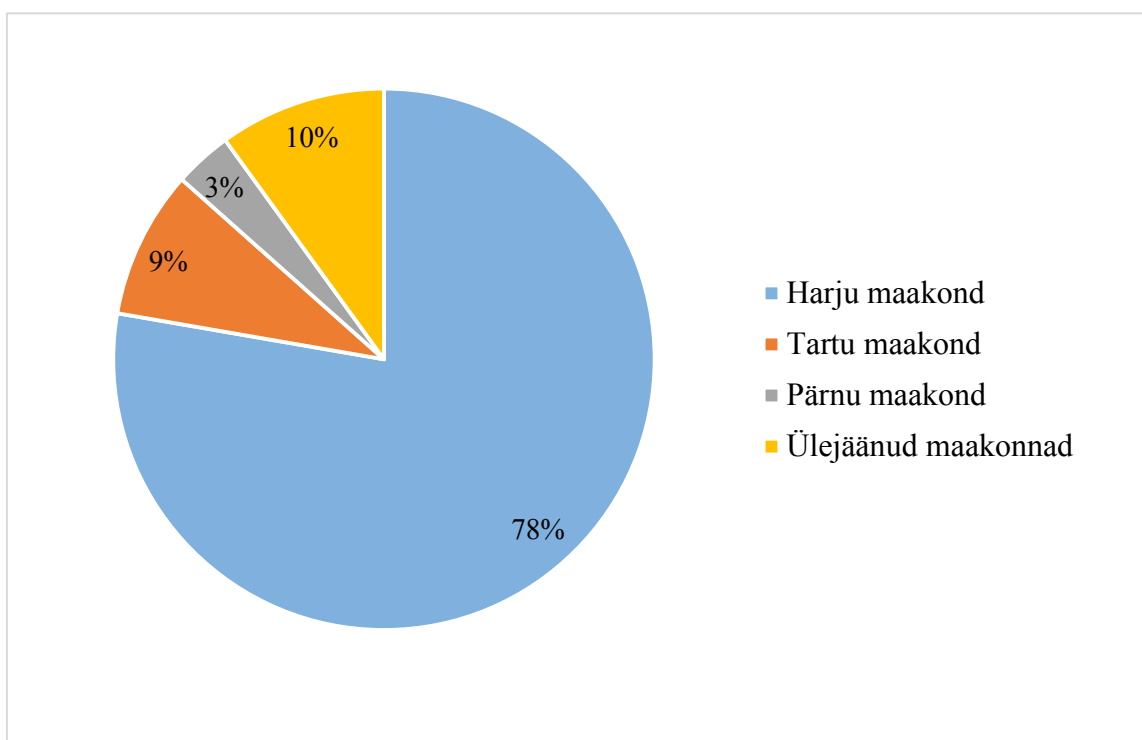

Joonis 2. Nõustatud ettevõtete jaotus tegevusala järgi

Allikas: autori koostatud Maksu- ja Tolliametist saadud tööjõumaksude andmete alusel

Jooniselt on näha, et perioodil september–november 2019 kõige enam nõustamisi oli tehtud hulgi- ja jaekaubanduse (sh mootorsõidukite ja mootorrataste remont), ehituse ning töötleva tööstuse sektorites. Kuna ümbrikupalga teemalisi nõustamisi tehti enam nendes sektorites, siis saab järeldada, et ümbrikupalga probleem on enam levinud just nendes valdkondades.

Järgneval joonisel 3. on näha, mis maakondade ettevõtetega on enim võetud ühendust seoses võimaliku ümbrikupalga maksmise riskiga. Kõige rohkem ettevõtteid on registreeritud Harju maakonnas, seega on mõisteta, et enim ümbrikupalga teemalisi nõustamisi viidi maksuhalduri poolt läbi just Harjumaal, kokku tehti 1441 nõustamist perioodil september–november 2019. Samuti tehti koguse poolest palju nõustamisi Tartu maakonnas – 164 nõustamist ja Pärnu maakonnas – 64 nõustamist.

Joonis 3. Nõustatud ettevõtete jaotus maakondade järgi

Allikas: autori koostatud Maksu- ja Tolliametist saadud tööjõumaksude andmete alusel

Pärast ümbrikupalga nõustamist oli 1183 ettevõtte puhul näha pikaajalist tööjõumaksude tõusu 6 kuu deklareeritud andmete pinnalt. Kuna kokku analüüsiti 1850 ettevõtte maksukäitumist, siis tööjõumaksude positiivne mõju oli saavutatud 64% ettevõtte puhul.

608 ettevõtte deklareeritud tööjõumaksud olid aga langenud pärast Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga maksmise riski nõustamist, mis moodustab 33% kõigist nõustatud äriühingutest

perioodil september–november 2019. Kokku 59 ettevõtte deklareeritud tööjõumaksud jäid samale tasemele pärast ümbrikupalga teemalist nõustamist, mis teeb kokku 3% kõikidest nõustatud äriühingutest. Deklareeritud tööjõumaksude langemine 33% nõustatud ettevõtte puhul ei pruugi tähendada, et nõustamised avaldasid negatiivset mõju edasisele ettevõtete maksukäitumisele. Üheks tööjõumaksude langemise põhjuseks võib olla COVID-19 kriis, mille tõttu paljude majandussektorite äritegevus oli häiritud. Selle tulemusel paljude ettevõtete käibed langesid, tööandjad olid sunnitud töömahtude vähendamise tõttu kas koondama või vähendama töötajate töötasusid. Lisaks teatud kriteeriumite täitumisel oli tööandjatel võimalik taotleda Töötukassast töötasu toetust, mis samuti vähendas tööandjate tööjõumaksude koormust.

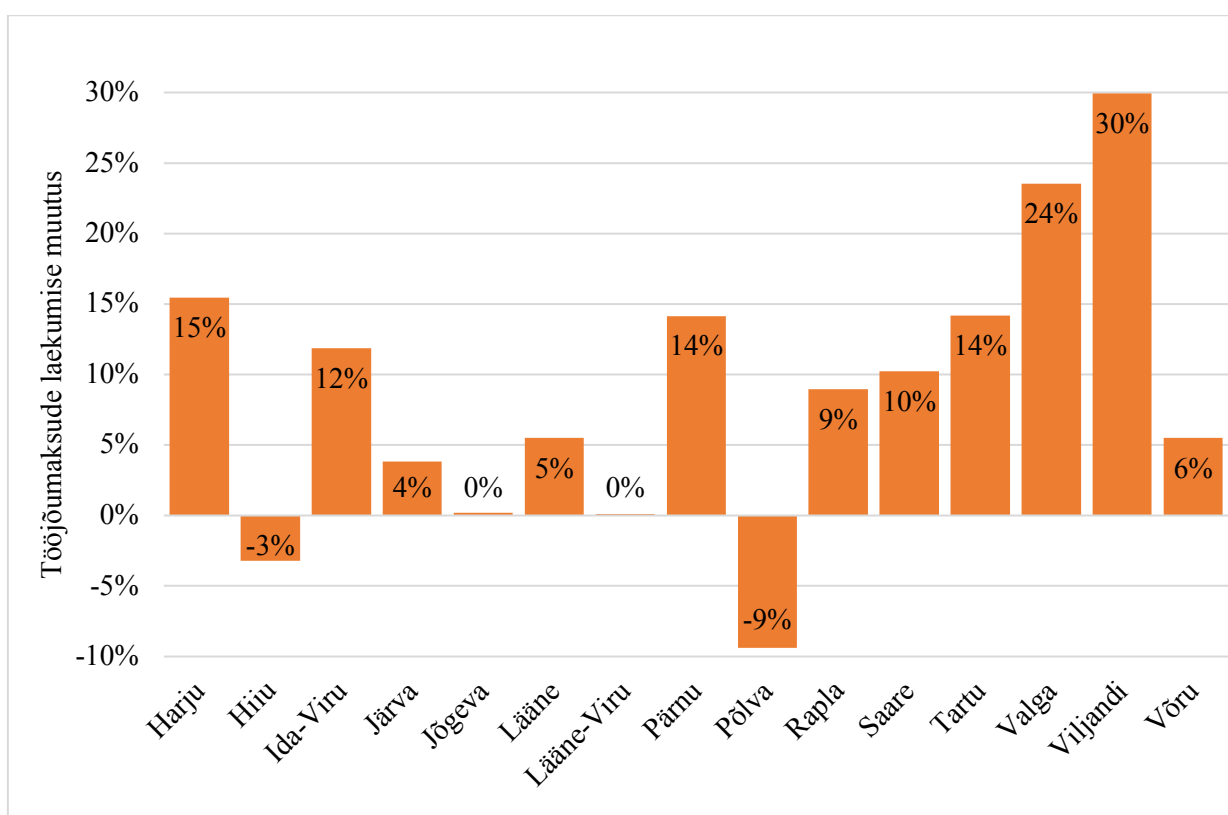
Selleks, et mõista, millise sektori ettevõtetele avaldasid ümbrikupalga nõustamised kõige suuremat mõju, arvutas autor mitu protsenti konkreetse tegevusvaldkonna ja piirkonna nõustamistest olid tulemuslikud. Rohkem kui 75% ettevõtte tööjõumaksude deklareerimised suurenesid sellistes sektorites nagu mäetööstus (100%), finants- ja kindlustustegevus (83%), muud teenindavad tegevused (76%), haridus (75%), veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus (75%) ning elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (75%). Piirkonna järgi kõige suuremat mõju nähti Järva maakonna ettevõtete puhul, kuid on oluline tuua välja, et Järvamaal tehti perioodil september–november 2019 kokku ainult 10 nõustamist ning 8 nendest olid positiivse mõjuga. Ei ole teada, kas nõustamiste arvu suurenemisega, oleks mõju jäänud samale tasemele. Tööjõumaksude deklareerimised suurenesid rohkem kui 65% ettevõtetest lisaks Järva maakonnale ka Valga, Pärnu, Saare, Rapla, Põlva ja Lääne maakondades.

Kõige väiksem mõju ehk alla 60% oli saavutatud sektorites haldus- ja abitegevused (56%), majutus ja toitlustus (50%) ning kunst, meelelahutus ja vaba aeg (47%). Ka suurimates valdkondades nagu hulgi- ja jaekaubandus koos mootorsõidukite ja mootorrataste remondiga ning ehituses oli mõju keskmisest madalam, esimese puhul 63% ning ehituses 62%. Kuna antud valdkonnad on nõustatud ettevõtete osakaalu poolest ühed suurimad, siis nende sektorite tööjõumaksude muutus avaldab kõige suuremat mõju üldisele tööjõumaksude deklareerimise tasemele.

Samuti on autori arvates oluline välja tuua, et deklareeritavate tööjõumaksude tõus ei pruugi olla tingitud ainult Maksu- ja Tolliameti poolt tehtud ümbrikupalga nõustamistest. Tööjõumaksude suurenemine võis olla tingitud näiteks uute töötajate tööle asumisest, millega antud analüüsis ei olnud võimalik arvestada, sest Maksu- ja Tolliamet ei esitanud analüüsitava andmete osas töötajate arvu. Samuti võib üheks asjaoluks olla ka miinimumtöötasu alammäära tõus. 2019. aastal

oli miinimumtöötasu suuruseks 540 eurot ning alates 01.01.2020 tõusis see 584 eurole. Paljude töötajate palgad võivad sõltuda ettevõtte müügikäibest ning selle suurenemisel olenemata ümbrikupalga nõustamise läbiviimisest, võisid suureneda ka ettevõtte deklareeritavad tööjõumaksud. Antud loetelu ei ole lõplik, seega ei ole võimalik ilmtingimata öelda, kas deklareeritud tööjõumaksude suurenemine oli tingitud ainult ümbrikupalga nõustamisest või hoopis mõnest teisest asjaolust.

Joonisel 4 on näidatud, millist mõju avaldasid ümbrikupalga riski nõustamised tööjõumaksude deklareerimisele maakondade lõikes. Jooniselt on näha, et kogumis vaadeldav nõustamiste mõju on positiivne.

Joonis 4. Kontaktijärgne tööjõumaksude laekumise mõju maakondade lõikes

Allikas: autori koostatud Maksu- ja Tolliametist saadud tööjõumaksude andmete alusel

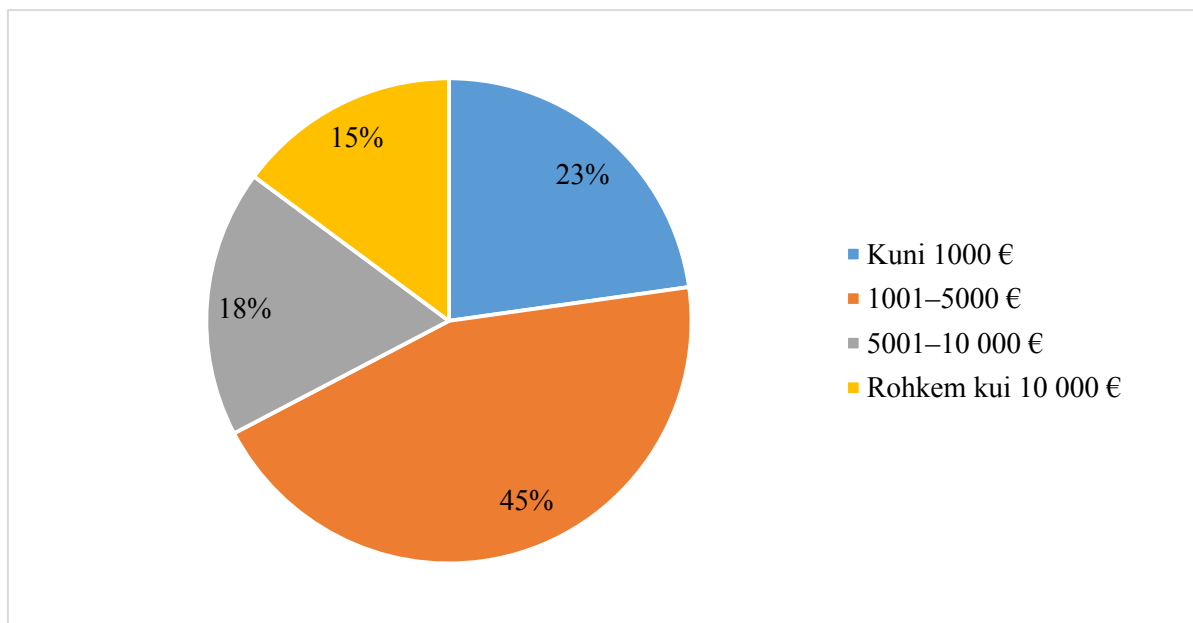
Jooniselt on näha, et üksikus maakonnas vähenesid tööjõumaksude deklareerimised ehk Hiiu ja Põlva maakondades ning pärast kontakti jäid tööjõumaksude laekumised suuremas osas samale tasemele Jõgeva ja Lääne-Viru maakondades. Kõige märkimisväärsem tõus on toimunud Viljandi, Valga, Harju, Pärnu ja Tartu maakondades. Autori arvates Harju, Tartu ja Pärnu maakondade tööjõumaksude märkimisväärne suurenemine võis olla tingitud asjaolust, et nendes maakondades viidi läbi kõige rohkem nõustamisi. Suur roll võis olla ka ettevõtete rohkusel antud maakondades.

3.4. Pehmeete meetmete mõju töö eest väärilise tasu deklareerimisele

Teises analüüsis võrreldi valimisse sattunud raamatupidamise ja maksualase nõustamise ettevõtete bruto töötasusid arve- ja raamatupidamistöötajate keskmiste töötasudega. Valimi suuruseks on 60 ettevõtet, sest 2018. aastal äriregistrist saadud ettevõtete juhuvalimist oli ainult 60-l ettevõttel esitatud analüüsi koostamise seisuga 2020. majandusaasta aruanne. 2020. majandusaasta aruande esitamise tähtaeg on 2021. aasta 30. juunil. Analüüsimisel võrreldi omavahel 2018., 2019. ja 2020. aastate andmed.

Statistikaameti 2018. aasta andmetel oli ametiala „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmine töötasu 1168 eurot (Statistikaamet 2021). Kuna Statistikaamet ei koondanud andmeid 2018. aasta raamatupidajate keskmiste töötasude kohta maakondade lõikes, siis 2018. aasta töötasude andmete võrdlemisel ei arvestatud ettevõtte tegevuspiirkonnaga. 2018. aastal oli ainult 9 ettevõtte deklareeritud töötasud ligilähedased või suuremad kui 2018. aasta ametnimetuse „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmine töötasu. Nendest 6 ettevõtet tegutsevad Harjumaal, ülejäänud äriühingud tegutsevad teistes maakondades. Saab öelda, et 2018. aastal ainult 15% valimisse sattunud ettevõtetest deklareerisid oma töötajatele töö eest väärilist töötasu. Kõige enam oli selliseid ettevõtteid, kelle alluvuses on kuni 5 töötajat (kokku 7 ettevõtet), siia kuuluvad ka „ühemehefirmad“.

Töö autor analüüsis ettevõtete majandustulemusi, kellel oli 2018. aastal deklareeritud keskmine töötasu alla ametiala keskmise. Selgus, et 51-st ettevõttest, kelle töötasu jäi alla ametiala keskmise, oli kokku 40 ettevõtet ehk 78%, kelle majandusaasta lõppes kasumlikult. Ettevõtete jaotust kasumi suuruse järgi on näidatud joonisel 3. 40-st ettevõttest 9 lõpetas majandusaastat kasumiga, mille suurus oli kuni 1000 eurot. 18 ettevõtte majandusaasta lõppes kasumiga suuruses 1001–5000 eurot. 7 ettevõtte majandusaasta lõppes kasumiga vahemikus 5001–10 000 eurot. 6 ettevõtte 2018. aasta kasum oli suurem kui 10 000 eurot.

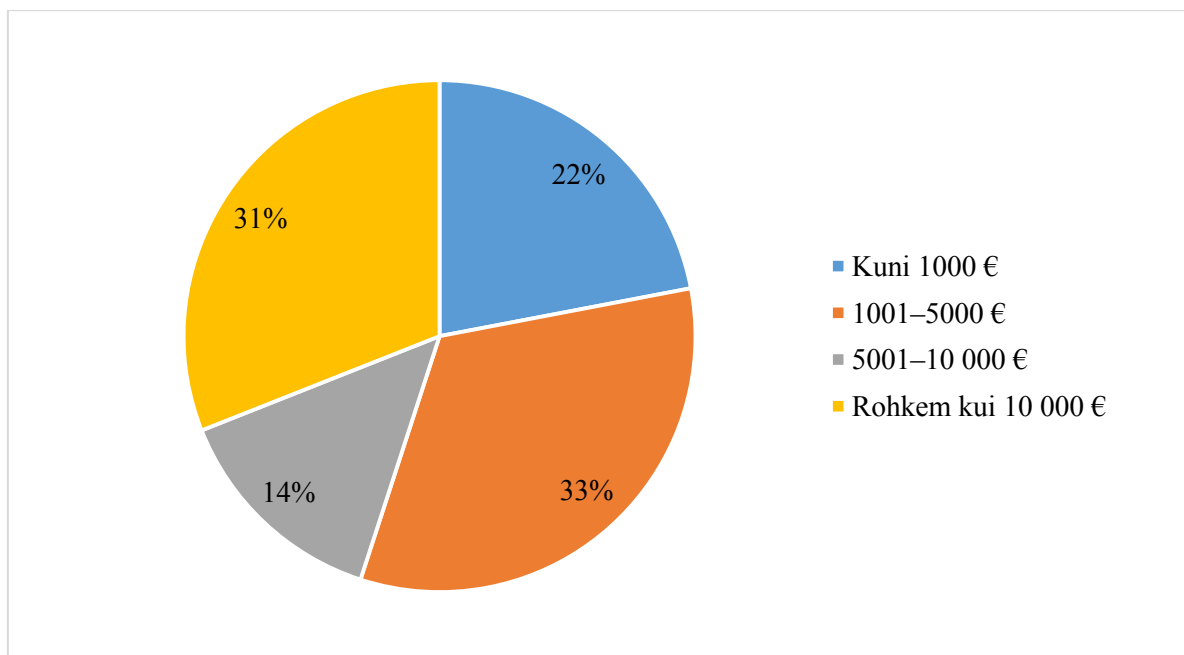
Joonis 5. Madalama keskmise töötasuga ettevõtete jaotus 2018. aasta kasumi suuruse järgi
Allikas: autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Autor uuris ka, kui suur oli 2018. aastal ettevõtete osakaal, kes deklareerisid ligilähedast või väiksemat töötasu kui ametiala „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmine töötasu 1168 eurot, kuid kes deklareerisid samal aastal dividendide väljamakseid. 60-st valimisse sattunud ettevõttest oli kokku 51 ettevõtet ehk 85%, kes deklareerisid väiksemat töötasu kui ametiala keskmine. 51-st ettevõttest deklareeris 12 ettevõtet ehk 24% 2018. aastal dividendide väljamakseid, vaatamata sellele, et deklareeritud töötasud olid alla ametiala keskmise. Töö autor arvutas välja ettevõtete väljamakstud dividendide summad, kasutades majandusaasta kasumiaruannetes kajastatud tulumaksu summat. Lisaks jagati väljamakstud dividendide summa 12 kuuks, et tekitada võrdlusmoment, kas juhul kui ettevõtte oleks deklareerinud dividendide asemel töötasu väljamakseid, oleks ettevõtte keskmine töötasu vastavuses ametinimetuse „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmise töötasuga. Analüüsist selgus, et 12 ettevõttest 4 ettevõtte ehk 33% puhul dividendide asendamine palgaväljamaksetega oleks piisav, et ettevõtted kuuluksid kategooriasse, mille puhul on deklareeritud töötasud ligilähedased ametiala keskmisele.

Analüüsimisel oli oluline välja tuua lisaks ettevõtte keskmisele deklareeritud töötasule ka äriühingu kasumlikus ja väljamakstud dividendid. Antud näitajad aitavad paremini mõista ettevõtte majandustulemusi ning nii on võimalik aru saada, kas ettevõtte majandusseis oleks võimaldanud deklareerida töötajatele töö eest väärilist töötasu, mis oleks vastavuses ametiala keskmise töötasuga.

2019. aastal oli võimalik võrrelda „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmiste töötasude andmeid juba maakondade lõikes, sest alates 2019. aastast hakkas Statistikaamet avaldama oma kodulehel statistikat ametite kuupalkade kohta ning seda ka maakondade lõikes. 2019. aastal oli juba 19 ettevõtte deklareeritud töötasud ligilähedased või suuremad kui ametinimetuse „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmine töötasu maakondade lõikes. Nendest 6 ettevõtet tegutsevad Harjumaal (andmed ei muutunud võrreldes 2018. aastaga), 2 Pärnumaal, 2 Tartumaal (andmed ei muutunud võrreldes 2018. aastaga), 2 Hiiumaal, 2 Lääne-Virumaal, ning ülejäänud tegutsevad teistes maakondades. 2019. aastal 32% ettevõtetest deklareerisid oma töötajatele töö eest väärilist töötasu. Ka 2019. aastal oli kõige rohkem selliseid ettevõtteid, kelle alluvuses on kuni 5 töötajat (kokku 17 ettevõtet).

Analüüsid ettevõtete 2019. aasta majandustulemusi, kelle töötasu oli ligilähedane või alla ametiala keskmise töötasu, selgus et 44-st ettevõttest oli 36 ehk 81% tegevus kasumlik. 8 ettevõtte 2019. aasta kasum oli kuni 1000 eurot, 12 ettevõtte kasumid olid vahemikus 1001–5000 eurot, 5 ettevõtte kasum oli vahemikus 5001–10 000 eurot ning 11 ettevõtte kasum oli suurem kui 10 000 eurot. Võrreldes ettevõtete majandustulemusi 2018. aastaga on näha, et 2019. aastal kasvas ettevõtete arv, kelle majandustegevus oli kasumlik. Joonisel 6. on näidatud ettevõtete jaotus kasumi suuruse järgi.

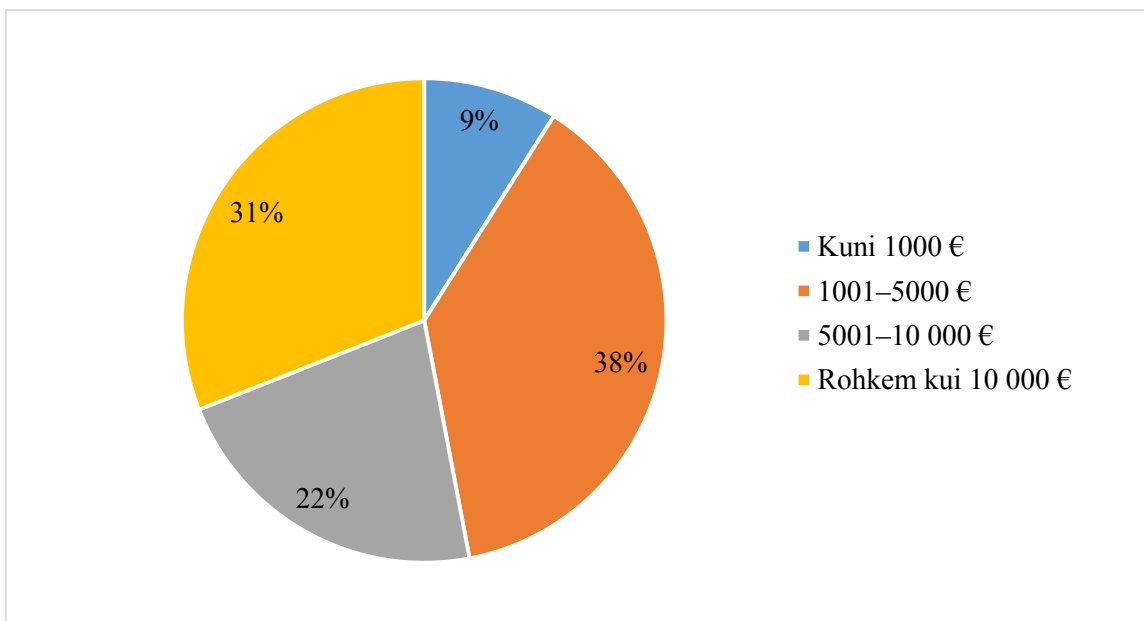
Joonis 6. Madalama keskmise töötasuga ettevõtete jaotus 2019. aasta kasumi suuruse järgi
Allikas: autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Töö autor arvutas välja, kui suur oli 2019. aastal ettevõtete oletatav väljamakstud dividendide summa, kasutades majandusaasta kasumiaruannetes kajastatud tulumaksu summat. Väljamakstud dividendide summa on oletatav, sest alates 1. jaanuarist 2019 regulaarselt makstavatele dividendidele kohaldub madalam tulumaksumäär 14/86. Majandusaasta aruannetes avaldatud andmete kohaselt ei olnud võimalik tuvastada, kas väljamakstud dividende maksustati tulumaksumääraga 14/86 või tavapärase määraga 20/80.

2019. aastal oli 60-st ettevõttest kokku 41 ettevõtet, kes deklareerisid ligilähedast või madalamat töötasu kui ametiala keskmine, see moodustab 68%. Dividendide väljamakseid deklareeris madalama töötasuga kokku 16 ettevõtet, mis teeb 41-st ettevõttest 39%. Sarnaselt 2018. aastaga jagas autor väljamakstud dividendide summa 12 kuuga, et võrrelda, kas dividendide asendamisel töötasuga, oleks ettevõtte keskmine töötasu vastavuses ametinimetuse keskmisega. Selgus, et 2019. aastal oleks 16-st ettevõttest 7 ettevõtte ehk 44% puhul dividendide asendamine palgaväljamaksetega piisav, et ettevõtted kuuluksid kategooriasse, mille puhul on deklareeritud töötasud samal tasemel kui ametiala keskmine.

2020. aastal võrreldi töötasude andmeid samuti ametinimetuse „arve- ja raamatupidamisametnikud“ keskmiste töötasudega maakondade lõikes. 2020. aastal langes võrreldes 2019. aastaga tööandjate arv, kes deklareerisid oma töötajatele ametinimetusele ligilähedast või suuremat töötasu, selliseid ettevõtteid oli kokku 16, mis teeb 27% valimisse sattunud ettevõtetest. Nendest 7 ettevõtet tegutsevad Harjumaal, 2 Tartumaal (andmed ei muutunud võrreldes 2018. ja 2019. aastatega) ning ülejäänud ettevõtted tegutsevad teistes maakondades. Sarnaselt eelmiste aastatega oli kõige rohkem selliseid ettevõtteid, kelle alluvuses on kuni 5 töötajat (kokku 14 ettevõtet).

2020. aasta majandustulemuste järgi selgus, et 60-st ettevõttest oli kokku 45 ettevõtet ehk 75%, kelle deklareeritud töötasud oli ligilähedased või madalamad kui ametinimetuse keskmine. 45-st ettevõttest lõpetas 2020. aastat kasumlikult 32 ettevõtet ehk 71%. Kokku oli 3 ettevõtet, kelle kasum oli kuni 1000 eurot, 12 ettevõtet kasumiga vahemikus 1001–5000 eurot, 7 ettevõtet kasumiga vahemikus 5001–10 000 eurot ning 10 ettevõtet kasumiga rohkem kui 10 000 eurot. Joonisel 7. on näidatud ettevõtete jaotus 2020. aasta kasumi suuruse järgi.

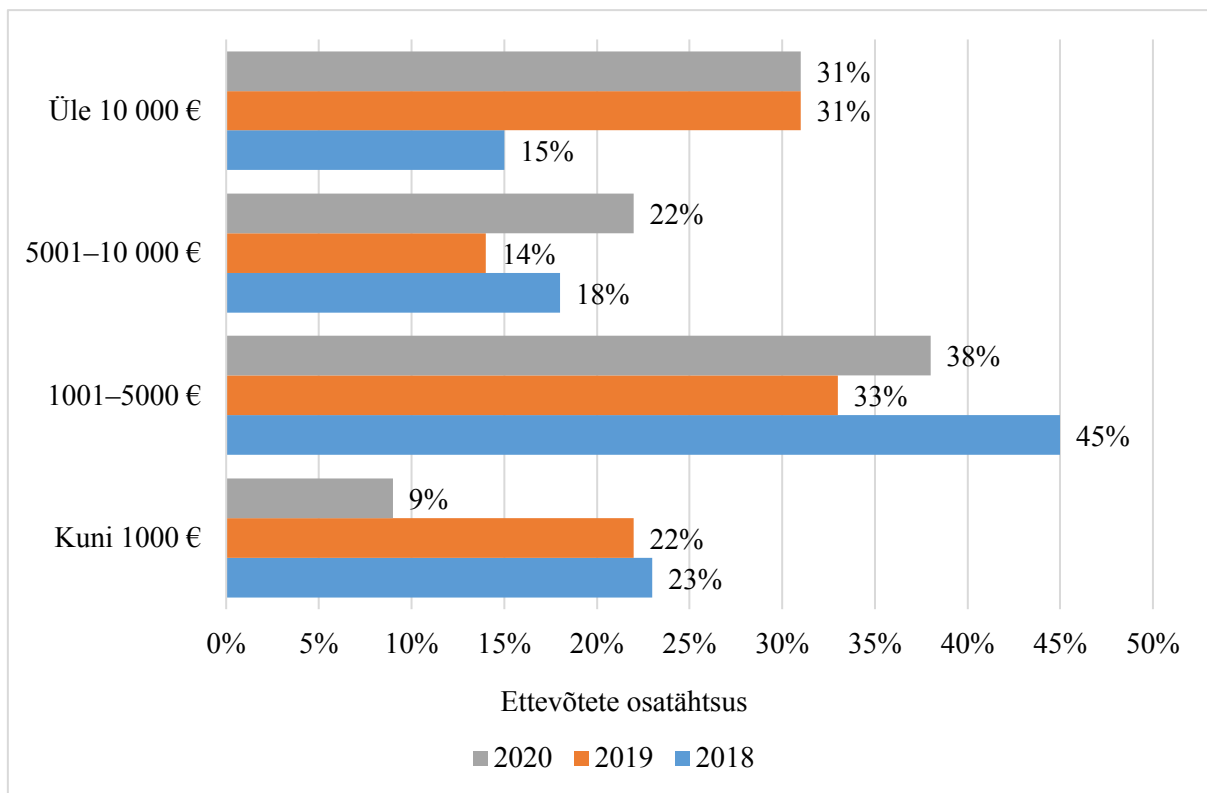

Joonis 7. Madalama keskmise töötasuga ettevõtete jaotus 2020. aasta kasumi suuruse järgi
Allikas: autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Dividendide väljamakseid tegi 2020. aastal kokku 13 ettevõtet, kelle töötasu oli ligilähedane või madalam kui ametiala keskmine. Kuna 2020. aastal oli kokku 45 ettevõtet, kelle töötasu oli ligilähedane või alla ametiala keskmise, siis 13 ettevõtet moodustab sellest 29%. Sarnaselt eelmiste aastatega jagati dividendide väljamaksed 12 kuuga, et saada ülevaade, kas dividendide asendamine töötasuga viiks ettevõtteid kategooriasse, kus deklareeritud töötasud oleksid vastavuses ametiala keskmisega. Kokku oli 13-st ettevõttest selliseid 7 ettevõtet ehk 54%.

Analüüsi tulemustest on näha, et võrreldes 2018. aastaga tuli 2019. ja 2020. aastatel juurde ettevõtteid, kes hakkasid deklareerima oma töötajatele töö eest väärilist töötasu. Kui alguses oli selliseid ettevõtteid ainult 18%, siis 2019. aastal oli neid juba 32% ning 2020. aastal langes arv 27%-le. Kõikidel aastatel deklareerisid oma töötajatele kõige enam töö eest väärilist töötasu ettevõtteid, kus on kuni 5 töötajat. Autori arvates seda sellel põhjusel, sest raamatupidamisteenuseid pakuvad ettevõtteid on suuremas osas „ühemehefirmad“.

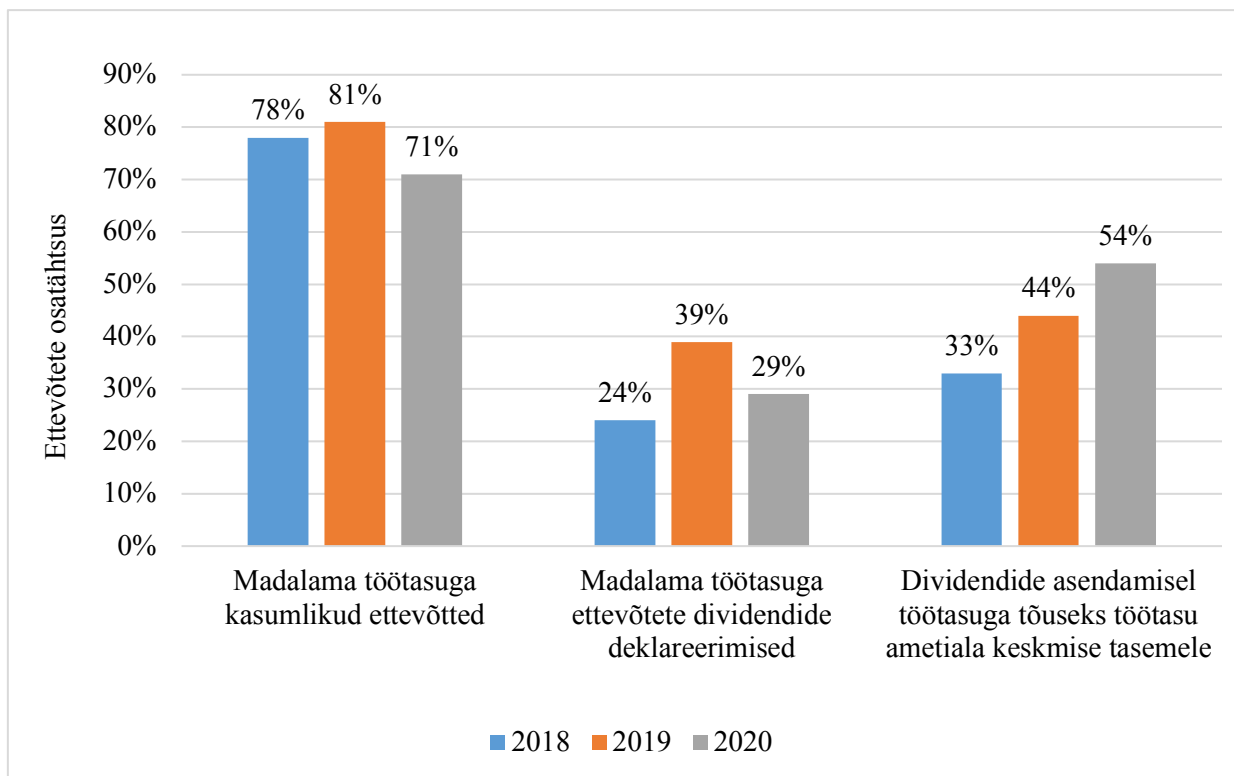
Joonisel 8. on näha, kuidas olid jaotatud madalama töötasuga ettevõtete kasumid suuruse järgi aastatel 2018–2020. Aastate lõikes on näha, et raamatupidamise ja maksualase nõustamise ettevõtete kasumid on suuremas osas vahemikus 1001–5000 €

Joonis 8. Madalama töötasuga ettevõtete jaotus aastatel 2018–2020 kasumi suuruse järgi
 Allikas: autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Jooniselt 9 on näha, et ettevõtted kelle töötasu oli ligilähedane või madalam kui ametiala keskmine, olid suuremas osas kasumlikud aastatel 2018–2020. Ettevõtteid, kes lõpetasid aasta kahjumiga, oli aastatel 2018–2020 alati alla 30%. Kasumlikest ettevõtetest deklareeriti kõige vähem dividende 2018. aastal ning kõige rohkem 2019. aastal.

Samuti näitavad 9 joonise andmed, et kõikidel aastatel oli ettevõtteid, kelle puhul dividendide väljamaksed olid piisavad, et nende asendamisel töötasuga, oleks ettevõtete töötasu rohkem vastavuses töö eest väärilise palgaga. Antud andmed näitavad kogumis, et aastate lõikes olid paljud ettevõtted võimelised tasuma töö eest väärilist tasu, arvestades ettevõtete majandustulemusi.

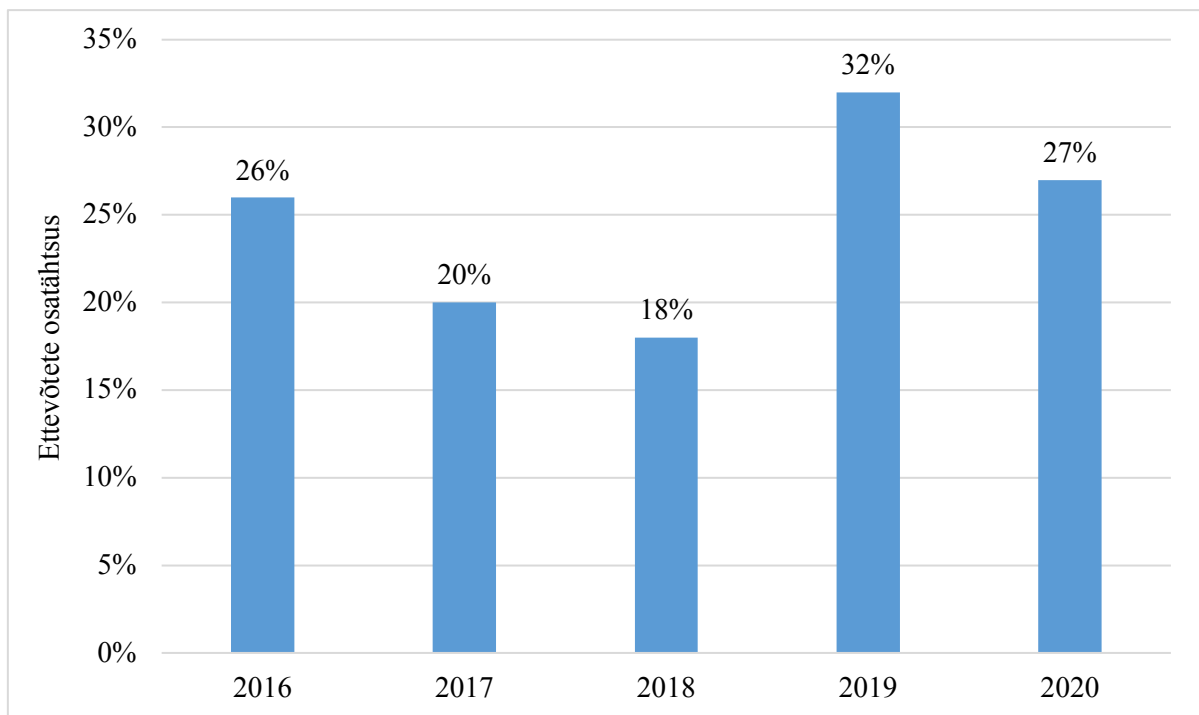

Joonis 9. Võrdlus kasumi, väljamakstud dividendide ja dividendide asendamine töötasuga aastatel 2018–2020

Allikas: autori koostatud lisades 4 ja 5 toodud andmete alusel

Kuna Maksu- ja Tolliamet hakkas aktiivselt kasutama pehmeid mõjutamismeetmeid ümbrikupalga riski maandamiseks alates 2018. aastast, siis meetmete mõjususe mõõtmiseks hindas autor analüüsitud ettevõtete majandustulemusi aastatel 2016–2017. Aastatel 2018–2020 analüüsiti kokku 60 ettevõtte majandustulemusi, kuid aastatel 2016–2017 analüüsiti 49 ettevõtte andmeid. Seda põhjusel, sest analüüsimisel ei võetud arvesse ettevõtteid, kes ei deklareerinud töötasude väljamakseid aastatel 2016–2017.

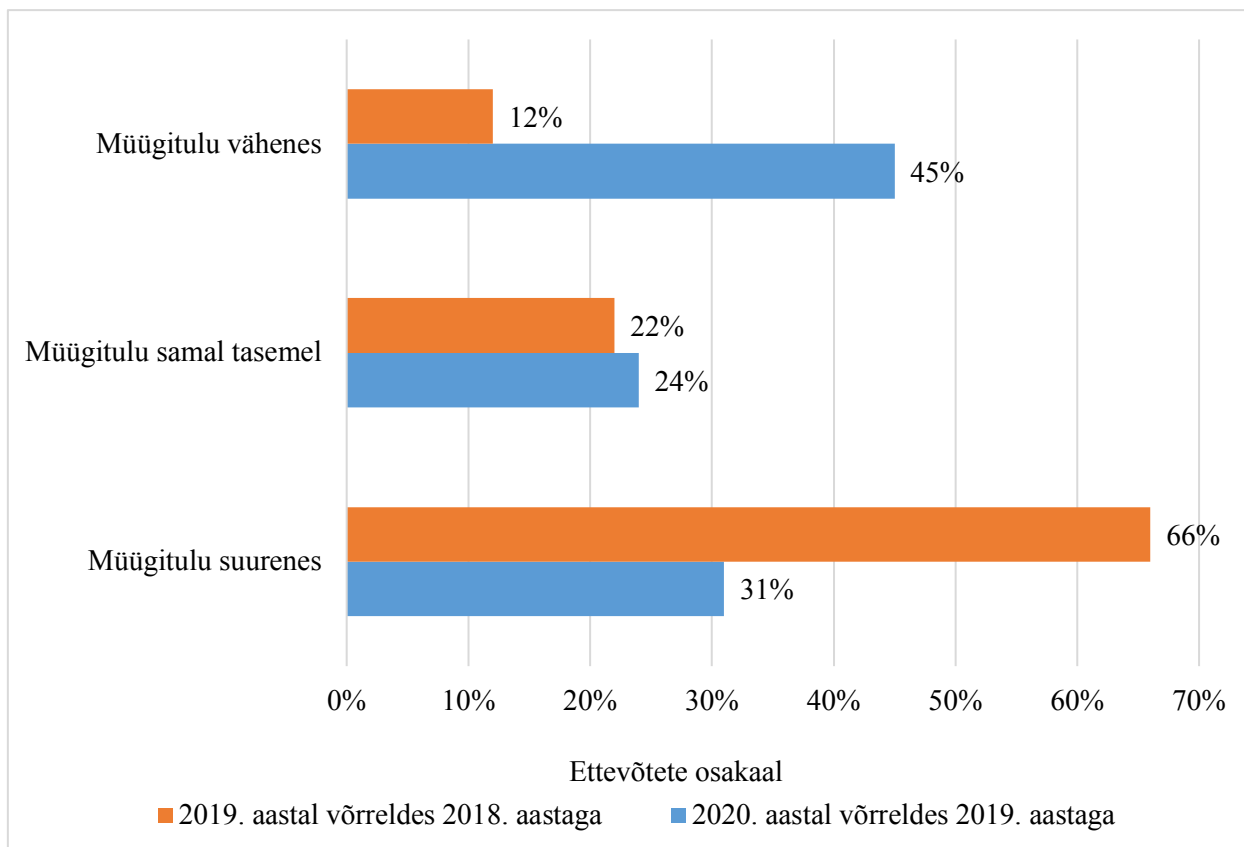
2016. aastal deklareeris 49-st ettevõttest ametiala keskmisele ligilähedast või kõrgemat töötasu kokku 13 ettevõtet ehk 26%. 2017. aastal oli selliseid ettevõtteid 10 ehk 20%. Joonisel 8. on näidatud ametinimetuse keskmisele ligilähedast või suuremat töötasu deklareerinud ettevõtete protsentuaalne muutus aastate lõikes.

Joonis 10. Töö eest väärilist töötasu deklareerivate ettevõtete protsentuaalne võrdlus aastate lõikes
Allikas: autori koostatud lisades 4 ja 6 toodud andmete alusel

2016. aastal deklareeris dividendide väljamakseid kokku 18 ettevõtet, kelle deklareeritavad töötasud jäid alla ametiala keskmise. 42-st ettevõttest, kelle töötasud jäid alla ametiala keskmise moodustab 18 ettevõtet 43%. 2017. aastal oli selliseid ettevõtteid 42-st 17 ehk 40%.

Koroonapandeemia tõttu oli alates 2020. aasta märtsist häiritud paljude ettevõtete tavapärase tegevus. Autor soovis analüüsida, kas 2020. aastal töö eest väärilist tasu deklareerinud ettevõtete osakaalu vähenemine võis olla seotud müügitulude langemisega. Joonisel 11 on autor võrrelnud ettevõtete müügitulude muutust aastatel 2018–2020.

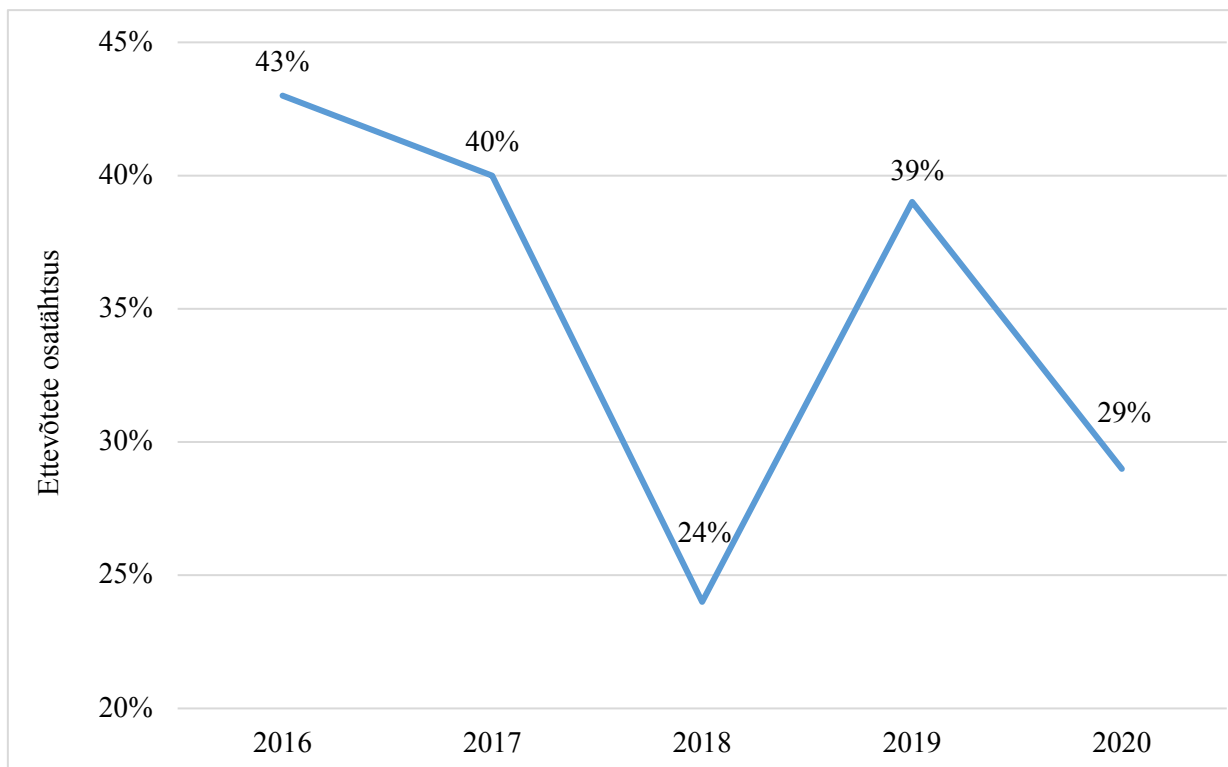

Joonis 11. Ettevõtete müügitulude muutus aastatel 2018–2020

Allikas: autori koostatud lisas 5 toodud andmete alusel

Jooniselt 11 on näha, et 2019. aastal suurenes 66% ettevõtte müügitulu võrreldes eelmise aasta tulemustega ning 22% ettevõtte müügitulud jäid samale tasemele. Müügitulu vähenes ainult 12% ettevõtetest. 2020. aasta müügitulude langemise trendi on näha ka raamatupidamisteenust osutavate äriühingute näitel, mis võib olla seotud koroonapandeemia piirangutega. 2020. aastal suurenes ainult 31% ettevõtte müügitulu võrreldes 2019. aastaga. 24% äriühingu müügitulud jäid samale tasemele ja müügitulu vähenes 45% ettevõtetest. Seega asjaolu, et 2020. aastal langes töö eest väärilist tasu deklareerinud ettevõtete osakaal 27%-le, võib olla seotud äriühingute müügitulude langemisega.

Kuna üheks tööjõumaksudest kõrvalehoidumise viisiks on töötasu asendamine dividendidega, siis soovis autor võrrelda dividendide deklareerimise trendi enne ja pärast pehmete mõjutamisemeetmete rakendamist. Joonisel 12 on näidatud dividendide väljamaksmise trendi valimisse sattunud ettevõtete näitel. Joonisel on kajastatud ainult nende ettevõtete andmed, kes deklareerisid ligilähedast või väiksemat töötasu kui ametiala keskmine töötasu.

Joonis 12. Dividendide deklareerimise trend ettevõtjate näitel, kelle töötasud on alla ametiala keskmise

Allikas: autori koostatud lisades 5 ja 7 toodud andmete alusel

Jooniselt on näha, et enne pehmete meetmete rakendamist deklareeris dividendide väljamakseid suurem osa ettevõtetest, kellel oli madalam töötasu. 2018. aastal hakkas Maksu- ja Tolliamet aktiivselt tegelema ümbrikupalga riski nõustamistega ning samal aastal on märgata dividendide väljamaksete vähenemisi just nende ettevõtete osas, kelle töötasu oli madalam ametiala keskmisest. Sellise käitumise üheks võimaluseks on asjaolu, et ettevõtted kes varasemalt maksid maksukoormuse vähendamise eesmärgil töötasude asemel dividende, hakkasid rohkem deklareerima dividendide asemel töötasusid.

3.5. Järeldused ja ettepanekud

Pärast Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga nõustamist 64% ettevõtetest suurendasid oma deklareeritavate tööjõumaksude andmeid 6 kuu vaates. Autori arvates saab öelda, et ümbrikupalga teemalised nõustamised on suuremas osas positiivse mõjuga. Kuna ümbrikupalga nõustamised ei ole nii maksuhalduri kui ka ettevõtte esindaja jaoks väga ressursimahukad (ajaliselt ja koormuse poolest), siis leiab autor, et selliste pehmete nõustavate toimingutega tuleks jätkata ka edaspidi.

Suurema mõju saavutamiseks pakub autor lisaks nõustamistegevustele rakendada ka kontrollimeetmeid sellistes valdkondades, kus mõju on alla keskmise. Samuti kui nõustamisjärgselt ettevõtte maksukäitumises ei toimu erilisi muutusi, siis järgmise tegevusena oleks autori arvates mõistlik alustada maksukontrolliga, et ettevõttel ei tekiks karistamatuse tunnet.

Teoreetiliste allikate pinnalt saadi teada, et suuremat mõju on võimalik saavutada sellisel juhul, kui pehmete meetmete rakendamisel kasutatakse „hirmutavat nügimistehnikat“, mille käigus tutvustatakse ka tagajärgi, mis kaasnevad kui ettevõtte maksukäitumine ei muutu. Samuti parema mõju saavutamiseks tuleb rõhuda, et ebakorrektnel maksukäitumine on pigem erand. Maksu- ja Tolliameti ümbrikupalga riski nõustamistel kasutatakse neid meetmeid.

Ka raamatupidamise ja maksualase nõustamise ettevõtete analüüsi tulemuste alusel saab öelda, et aastate lõikes on deklareeritavad töötasud pigem tõusutrendis ning palgad muutuvad rohkem konkurentsivõimelisemaks. Maksu- ja Tolliamet on töötanud välja mitmeid pehmeid maksukäitumise mõjutamismeetmeid ning raamatupidamisettevõtete näitel saab öelda, et need hakkavad avaldama positiivset mõju äriühingute deklareeritavatele töötasudele ja tööjõumaksudele. Märkimisväärne muutus on toimunud alates 2019. aastast. Vaatamata koroonapandeemiale on ka 2020. aastal näha pehmete meetmete mõju võrreldes varasemate aastatega.

Analüüsi tulemustest saab järeldada, et Maksu- ja Tolliameti pehmetel mõjutamismeetmetel on positiivne mõju ettevõtete maksukäitumisele. Usaldustaktikal põhinev lähenemine on mõjus, seega maksukuulekuse tõstmiseks ei pea alati alustama maksukontrolli ja karistama ettevõtet.

Autor teeb ettepaneku, et ettevõtete puhul, kellel esineb ümbrikupalga maksmise risk, kuid kelle tegevus on aastate lõikes kasumlik ning on näha, et omanikele makstakse pidevalt dividende, teha dividendide nõustamine. Kuna analüüsi tulemustest tuli välja, et paljud ettevõtted, kelle töötasu on märkimisväärselt madalam valdkonna keskmisest töötasust, on tegelikult kasumlikud ning maksavad pidevalt dividende, siis selliste nõustamiste tegemine oleks asjakohane.

KOKKUVÕTE

Maksu- ja Tolliamet on rakendanud erinevaid meetmeid ja strateegiaid ümbrikupalga maksmise vähendamiseks. Osaliselt deklareerimata jäetud töötasu annab tööandjatele konkurentide ees ebaseadusliku turueelise, mis moonutab turgu. Riigil ei ole piisavalt ressursse, et mõjutada iga ettevõtja maksukäitumist, kellel võivad esineda osaliselt või täielikult deklareerimata jäänud töötasu riskid. Seoses sellega on Maksu- ja Tolliamet hakanud rohkem kasutama oma töös pehmeid, nõustavaid nügimismeetmeid ning amet seadis eesmärgiks esialgu võimalusel alustada pehmemate meetmetega tavapärase kontrollide ja karistamise asemel.

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Magistritöös kirjeldati Eesti elanikkonna maksumoraali, anti ülevaade pehmete meetmete ja nügimistehnika olemusest ning nende kasutamisest Maksu- ja Tolliameti töös. Töö eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiivse uurimismeetodina intervjuud, mis viidi läbi Maksu- ja Tolliameti maksuauditi osakonna ümbrikupalga valdkonna juhiga. Kvantitatiivse uurimismeetodina kasutati tööjõumaksude andmete analüüsi enne ja pärast nõustamist ettevõtete puhul, kellel oli ümbrikupalga maksmise risk. Teise kvantitatiivse uurimismeetodina võrreldi raamatupidamisettevõtete deklareeritud töötasude andmeid raamatupidajate keskmiste töötasude andmetega aastatel 2016–2020. Analüüsiti, millist mõju avaldavad Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed töö eest väärilise tasu deklareerimisele.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitati kuus uurimisülesannet. Esimeseks uurimisülesandeks oli selgitada, mis on pehmete meetmete ja nügimistehnika olemus. Inimese käitumist ja hoiakuid mõjutavad paljud tegurid. Maksustamisel on oluline prognoosida isiku võimalikku maksukäitumist, sest seeläbi on võimalik tegeleda ennetavate tegevustega ning hoida ära maksupettused. Ennetatavateks meetmeteks saab nimetada nügimistehnikat ja erinevaid pehmeid meetmeid, ilma kontrolli alustamata. Nügimiseks nimetatakse katset mõjutada inimese käitumist ennustataval viisil ning maksustamise valdkonnas kasutatakse nügimist, et suurendada inimeste maksukuulekust. Pehmete mõjutamismeetmetega püütakse mõjutada inimeste valikuid.

Teise uurimisülesandena analüüsiti teoreetiliste allikate põhjal, milliste pehmete meetmete abil on võimalik mõjutada maksukäitumist. Saadi teada, et on olemas erinevad nügimise tehnikad. Kõige mõjusam on “hirmutav nügimine”, mille käigus tuuakse välja meetmed, mida kasutatakse maksudest kõrvalehoidumise tagajärjel. Samuti on mõjusad nügimised, mille käigus juhitakse maksumaksja tähelepanu asjaolule, et tema ebakorrektnel maksukäitumine on erand. On oluline, millist emotsiooni tekitab sõnum ja parem mõju on saavutatav läbi sõnumi, mis tekitab negatiivset emotsiooni.

Kolmandaks andis autor ülevaate, kuidas on Maksu- ja Tolliamet muutnud läbi aastate oma strateegilist lähenemist, et mõjutada ettevõtjate maksukuulekust. Maksu- ja Tolliameti viimaste aastate strateegia on suunatud vabatahtliku maksutahte suurendamisele. Maksu- ja Tolliamet on kasutanud nii sundimis-, teenus- kui ka usaldustaktikat. Viimaste aastate arengukavad on püstitatud usaldustaktikal. Selle käigus maksuhalduri ja maksumaksja koostöö põhineb vastastikusel lugupidamisel. Oma lähenemises kasutab Maksu- ja Tolliamet tavapäraste kontrollide ja karistamiste asemel pehmeid meetmeid ning nügimistehnikad, näiteks nõustamised ja menetluseta kontaktid.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida töö empiirilises osas, milline oli ettevõtete töötajamaksude deklareerimise muster enne ja pärast ümbrikupalga maksmise riski nõustamist. Selgus, et perioodil september–november 2019 Maksu- ja Tolliameti poolt nõustatud ettevõtete maksukäitumine muutus pärast ümbrikupalga riski nõustamist. Töötajamaksude suurenemist nähti 64% ettevõtte puhul. Kõige suurem mõju oli saavutatud sellistes tegevusvaldkondades nagu mäetööstus, finants- ja kindlustustegevus, muud teenindavad tegevused, haridus, veevarustus ning elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine. Piirkonna järgi kõige suuremat nõustamiste mõju nähti Järva, Valga, Pärnu, Saare, Rapla, Põlva ja Lääne maakondades.

Viiendaks analüüsis autor töö empiirilises osas, milline on raamatupidamisteenust pakkuvate ettevõtete töötasude deklareerimise muster enne ja pärast pehmete mõjutamise meetmete rakendamist. Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed on samuti avaldanud positiivset mõju raamatupidamisteenust pakkuvate ettevõtete töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Pärast pehmete meetmete rakendamist deklareeris töö eest väärilist tasu 2019. aastal 32% ja 2020. aastal 27% ettevõtetest. 2018. aastal deklareeris töö eest väärilist tasu ainult 18% ettevõtetest. Samuti selgus analüüsist, et pärast pehmete meetmete rakendamist vähenes dividende deklareerinud

ettevõtete osakaal. Autori arvates dividendide deklareerimise vähenemine võib olla seotud asjaoluga, et ettevõtted hakkasid dividendide asemel maksma suuremat töötasu.

Viimaseks uurimisülesandeks oli kirjeldada empiirilise osa analüüside tulemusi ning teha nende pinnalt järeldusi. Autor jõudis järeldusele, et Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed avaldavad positiivset mõju töö eest väärilise tasu deklareerimisele. Autori ettepanek on kasutada pehmeid nõustavaid meetmeid koos kontrollimeetmetega. Kui ettevõtte maksukäitumisele ei mõju nõustavad meetmed, siis on otstarbekas alustada kontrollimenetlusega, et ettevõttel ei tekiks karistamatuse tunnet. Autori teiseks ettepanekuks on viia läbi dividendide nõustamised nende ettevõtete osas, kellel esineb ümbrikupalga maksmise risk, kuid kelle tegevus on kasumlik, mille tagajärjel makstakse dividende. Autori püstitatud hüpotees leidis kinnitust, nimelt on Maksu- ja Tolliameti pehmed meetmed avaldanud positiivset mõju tööjõumaksude ja töötasude deklareerimisele.

Töös käsitletud teemade raames võiks edaspidi täiendavalt uurida, millistel nügimistehnikatel on suurem mõju ümbrikupalga maksmise vähendamisele. Samuti võiks tulevikus uurida tööjõumaksude näitel, kas mõjusamad on karistavad kontrollimeetmed või pehmed mõjutamismeetmed.

SUMMARY

IMPACT OF SOFT MEASURES BY TAX AND CUSTOMS BOARD ON THE DECLARATION OF FAIR WAGES FOR WORK

Maria Anna Udaltsova

The Tax and Customs Board has implemented various measures and strategies to reduce the paying of envelope wages. Partially undeclared wages give employers an illegal advantage over their competitors, which distorts the market. The state does not have sufficient resources to influence the tax behavior of every company that may show the risks of partially or completely undeclared wages. Due to that the Tax and Customs Board has started to use softer, advisory nudging measures in its work and the agency initially has set a goal to use those methods if possible instead of starting with usual inspections and punishments.

This master's thesis aimed to find out what effect does the soft measures of the Tax and Customs Board have on the declaration of fair wages for work. The master's thesis described the tax morale of the Estonian population, gave an overview of the nature of soft measures and nudging techniques and their use by the Tax and Customs Board. To achieve the aim of the work, the interview with the head of the envelope salary department of the Tax and Customs Board was used as a qualitative research method. An analysis of labor tax data before and after counseling of companies at risk of envelope pay was used as a quantitative research method. As a second quantitative research method, the data of declared salaries of accounting firms were compared to the data of the average accountant salaries during 2016–2020. The effect of Tax and Customs Board soft measures on declaring worthy wages for work was analyzed.

To achieve the goal of the master's thesis, six research tasks were set. The first research task was to find out what the nature of soft methods and nudging techniques is. Many factors influence a person's behaviour and attitudes. In taxation, it is important to anticipate a person's possible tax behavior, because this makes it possible to engage in preventive activities and prevent tax fraud. Preventive measures include nudging techniques and various soft measures without initiating inspections. Nudging is an attempt to influence human behaviour predictably, and in the field of

taxation, it is used to increase people's tax compliance. Soft measures try to influence people's choices.

The second research task was to analyze, based on theoretical sources, what soft methods can be used to influence tax behaviour. It has been found that there are different nudging techniques. The most effective is "intimidating nudging", which sets out the measures to be taken as a result of tax evasion. There are also effective nudges to draw the taxpayer's attention to the fact that his incorrect tax behavior is an exception. It is important what emotion the message evokes and a better effect can be achieved through the message that evokes the negative emotion.

Third, the author gave an overview of how the Tax and Customs Board has changed its strategic approach over the years to influence the tax compliance of companies. In recent years, the Tax and Customs Board's strategy is to increase the voluntary will to pay taxes. The Tax and Customs Board has used coercion, service, and trust tactics. The development plans of recent years have been set up on trust tactics. In doing so, the cooperation between the tax authority and the taxpayer is based on mutual respect. In its approach, the Tax and Customs Board uses soft measures and nudging techniques, such as consulting and non-procedural contacts, instead of the usual controls and penalties.

The fourth task of the research was to analyze in the empirical part of the work the pattern of declaring corporate labor taxes before and after consulting on the risk of paying envelope wages. It turned out that in the period of September–November 2019, the tax behavior of companies advised by the Tax and Customs Board changed after consulting on the risk of envelope salaries. An increase in labor taxes was seen for 64% of the companies. The largest impacts were in areas such as mining, finance and insurance, other service activities, education, water supply and electricity, gas, steam, and air conditioning supply. By region, the greatest impact of counseling was seen in Järva, Valga, Pärnu, Saare, Rapla, Põlva and Lääne counties.

Fifth, in the empirical part of the work, the author analyzed the pattern of declaring the salaries of companies providing accounting services before and after the application of soft methods. The soft measures of the Tax and Customs Board have also had a positive effect on the declaration of worthy wages for the work in companies providing accounting services. After the implementation of soft measures, 32% of companies declared worthy wages for work in 2019 and 27% in 2020. In 2018, only 18% of companies declared a decent wage for their work. The analysis also showed

that after the implementation of soft measures, the share of companies declaring dividends decreased. According to the author, the decrease in the declaration of dividends may be related to the fact that companies started to pay higher salaries instead of dividends.

The last research task was to describe the results of the analyzes of the empirical part and to draw conclusions from them. The author concluded that the soft measures of the Tax and Customs Board have a positive effect on the declaration of worthy wages for work. The author proposes to use soft advisory measures together with control measures. If the company's tax behavior is not affected by advisory measures, it is expedient to start a control procedure so that the company does not feel unpunished. The author's second proposal is to provide dividend advice to companies that are at risk of paying an envelope salary but whose operations are profitable, as a result of which dividends are paid. The hypothesis put forward by the author was confirmed, namely, the soft measures of the Tax and Customs Board have had a positive effect on the declaration of labor taxes and wages.

Within the framework of the topics covered in this master's thesis, it could be further investigated which nudging techniques have a greater impact on the reduction of envelope salary payments. In the future, it could also be researched through labor taxes as an example, whether punitive control measures or soft sanctions are more effective.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Antinay, A.; Asatryan, Z. (2020). Nudging for Tax Compliance: A Meta-Analysis. *ZEW - Centre for European Economic Research Discussion Paper*, 19-055, 1-49.
- Belkin, M. (2017, 15. mai). *Maksuamet näitab pehmemat poolt*. Äripäev.
- Dividendide maksustamine alates 01.01.2019*. (2020). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/tulu-kulu-kaive-kasum/muudatused/dividendide-maksustamine-alates-01012019>, 06. mai 2021.
- Eesti elanike maksutahte uuring 2019*. (2019). Eesti Uuringukeskus. Kättesaadav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/uudised-pressiinfo/pressimaterjalid/maksutahte_uuring_aruanne_2019.pdf, 06. jaanuar 2021.
- Eesti Vabariigi Valitsuse 19.12.2019 määrus nr 115 töötasu alammäära kehtestamise kohta.
- Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv piisava miinimumpalga kohta Euroopa Liidus*. (2020). Euroopa Komisjon. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0682&from=EN>, 12. detsember 2020.
- Gheorghiu, V. (2012). Ways to Reduce Undeclared Work. *Perspectives of Business Law Journal*, 1(1), 202-208.
- Grigore, M. (2009). Taxation Trends in the European Union: Main Results. *Lex et Scientia International Journal*, 1, 306-323.
- Hansen, P. G. (2016). The Definition of Nudge and Libertarian Paternalism: Does the Hand Fit the Glove? *European Journal of Risk Regulation*, 7(1), 155-174.
- Hordijk, W. (2014). *From Salt To Salary: Linguists Take A Page From Science*. Kättesaadav: <https://www.npr.org/sections/13.7/2014/11/08/362478685/from-salt-to-salary-linguists-take-a-page-from-science?t=1618097871076>, 06. detsember 2020.
- Illegaalse alkoholi ja sigarettide tarbimine ja kaubandus ning ümbrikupalkade maksmine Eestis 2017 (elanike hinnangute alusel)*. (2018). Eesti Konjunktuuriinstituut. Kättesaadav: https://www.emta.ee/sites/default/files/newsrelatedfiles/varimajanduse_uuring_2017.pdf, 12. detsember 2020.
- Karistusseadustik¹. RT I, 02.02.2021, 3.
- Kas tööga alustamine on lepingu sõlmimine?*. (2016). Tööelu. Kättesaadav: <https://www.tooelu.ee/et/tootajale/Toosuhted/tooleping/toolepingu-solmimine/Kas-tooga-alustamine-on-lepingu-solmimine>, 06. mai 2021.

Kirchler, E. (2007). *The Economic Psychology of Tax Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kohustusliku kogumispensioni makse. (2021). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/tulud-kulud-kaive-kasum/kohustusliku-kogumispensioni-makse>, 16. märts 2021.

Kuidas osaihinngu osaniku juhatuse liikme, ja töötaja tasusid eristada ja maksustada. (2020). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/tulu-kulu-kaive-kasum/muudatused/kuidas-osaihinngu-osaniku-juhatuse-liikme-ja-tootaja>, 18. märts 2021.

Käibemaksuseadus. RT I, 21.04.2020, 17.

Lauri, M. (2018, 27. september). Sotsiaalmaksust [ajaveebipostitus]. Kättesaadav: <https://marislauri.ee/2018/09/27/sotsiaalmaksust/>, 26. veebruar 2021.

Lehis, L. (2000). *Tulumaksuseadus: kommenteeritud väljaanne*. Tartu: OÜ Casus.

Lepvalts, E. (2020). *Töötasu hüvitise kajastamine ja deklareerimine*. Kättesaadav: <https://www.raamatupidaja.ee/sisuturundus/2020/05/19/tootasu-huvitise-kajastamine-ja-deklareerimine>, 13. jaanuar 2021.

Lumiste, E., Jürimäe, H. (2016). *Ümbrikupalgast ja töötaja vastutusest*. Kättesaadav: https://www.raamatupidaja.ee/uudised/2016/09/05/umbrikupalgast-ja-tootaja-vastutusest#_ftn1, 13. jaanuar 2021.

Maksuvaba tulu arvestamine. (2020). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/maksuvaba-tulu>, 22. november 2020.

Maksumäärad ja maksuvaba tulu suurus. (2021). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/maksumaarad>, 12. veebruar 2021.

Maksu- ja Tolliameti arengukava 2017-2020. (2017). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/20170608_mta_strateegiadokument_2017-2020.pdf, 22. jaanuar 2021.

Maksu- ja Tolliameti arengukava 2021. (2021). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/arengukava_2021.pdf, 20. veebruar 2021.

Maksu- ja Tolliameti poolt saadud algandmed: *nõustatud ettevõtete tööjõumaksude andmed perioodil september–november 2019*. Kättesaadav: <https://www.dropbox.com/scl/fi/latktbkyvrwwarjt7hqr4/Lisa-t-tasude-andmed.xlsx?dl=0&rlkey=s2w8wvxsevkhp4pu0n8okj46>

Mereste, U. (2003). *Majandusleksikon*. II, N-Y. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

- Meriküll, J., Staehr, K. (2010). Unreported Employment and Envelope Wages in Mid-Transition: Comparing Developments and Causes in the Baltic Countries. *Comparative Economic Studies*. 52 (4), 637-670.
- Mida saate teha, et teie maksuasjad oleksid korras. (2021). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/maksukorraldus-maksude-tasumine/mida-saate-teha-et-teie-maksuasjad-oleksid-korras>, 22. aprill 2021.
- Nurmela, K. (2013). *Information campaign on tax compliance*. Kättesaadav: <https://www.eurofound.europa.eu/data/tackling-undeclared-work-in-europe/database/information-campaign-on-tax-compliance-estonia>, 22. veebruar 2021.
- OECD (2017). *Behavioural Insights and Public Policy: Lessons from Around the World*. Paris: OECD Publishing
- OECD. (2018). *Behavioural insights*. Kättesaadav: <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/behavioural-insights.htm>, 13. jaanuar 2021.
- Orumaa, E. (2010). *Töödigus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Palgaseadus. RT I, 01.03.1994, kehtetu alates 31.12.2008.
- Praxis. (2010). Eesti maksukoormuse areng: jaotus, mõjud ja tulevikuvalikud. *Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaanne*, 5, 1-8.
- Purnamasari, D., Sudaryo, Y. (2018). The Effect of Knowledge Taxpayer, Moral Taxpayer and Tax Sanctions on Taxpayers Compulsory. *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 9 (5), 1–6.
- Randlane, K. (2015). Tax Compliance as a System: Mapping the Field. *International Journal of Public Administration*, 39 (7), 515–525.
- Randlane, K. (2019). *The Conceptual Underpinnings and Challenges of the Strategies Guiding Tax Compliance Policies*. (Dokoritöö) Tallinna Ülikooli Sotsiaalteaduskond, Tallinn.
- Riikliku pensionikindlustuse seadus. RT I, 28.12.2020, 7.
- Siigur, H. (2012). Töö tasustamisest töölepingu seaduses. Mõisted ja terminid. *Õiguskeel*, 3, 1–6.
- Sotsiaalmaksuseadus. RT I, 21.04.2021, 12.
- Sunstein, C. R. (2014). *Why Nudge?: The Politics of Libertarian Paternalism*. London: Yale University Press.
- Tallinna Halduskohus Tallinna kohtumaja 3-19-20/6
- Teedla, K. (2018). *Ümbrikupalga maksmise vähendamise võimalused ehitussektoris*. (Magistritöö) Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond, Tallinn.

- Thaler, R. H., Sunstein, C. (2008). *NUDGE: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Kättesaadav: <https://behavioralpolicy.org/what-is-nudging/>, 12. veebruar. 2021.
- Tulumaksuseadus. RT I, 26.03.2021, 2.
- Täis- ja osalise tööajaga töötajate töötatud tunnid ja keskmine brutotunnitasu soo ja ametiala järgi.* (2021). Statistikaamet. Kättesaadav: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=PA633#>, 03. märts 2021.
- Töölepinguseadus. RT I, 12.07.2014, 146.
- Töölepingu seaduse uuring.* (2013). Praxis. Kättesaadav: http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Publikatsioonid/TLS_uuring_raport.pdf, 22. veebruar 2021.
- Töötasu hüvitis.* (2021). Eesti Töötukassa. Kättesaadav: <https://www.tootukassa.ee/content/toetused-ja-huvitised/tootasu-huvitis>, 11. november 2020.
- Töötasu maksmine.* Raamatupidamis- ja maksuinfoportaal. (2020). Kättesaadav: <https://www.rmp.ee/tooigus/tls/tootasu-maksmine-2018-08-07>, 12. detsember. 2020.
- Töötuskindlustuse seadus. RT I, 19.12.2020, 7.
- Tööturg, hõivatud ja palgatöötajad tegevusala järgi.* (2021). Statistikaamet. Kättesaadav: <https://andmed.stat.ee/et/stat>, 03. märts 2021.
- Vabariigi Valitsuse määruse „Töötasu alammäära kehtestamine” eelnõu seletuskiri.* (2019). Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.koda.ee/sites/default/files/content-type/content/2019-12/Seletuskiri_2.pdf, 13. jaanuar 2021.
- Varimajandus Eestis 2012.* (2013) Eesti Konjunktuuriinstituut. Kättesaadav: [http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Varimajandus_Eestis_2012_\(elanike_hinnangu_te_alusel\).pdf](http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Varimajandus_Eestis_2012_(elanike_hinnangu_te_alusel).pdf), 06. jaanuar 2021.
- Võlaõigusseadus. RT I, 04.01.2021, 19.
- Watson, T. J. (2003). *Sociology, Work and Industry* (4rd ed.). London: British Library Cataloguing in Publication Data.
- Williams, C. C., Horodnic, I. A. (2015). Explaining and tackling the shadow economy in Estonia, Latvia and Lithuania: a tax morale approach. *Baltic Journal of Economics*, 15 (2), 81–98.
- Õun, O. Maksu- ja Tolliameti maksuauditi osakonna ümbrikupalga valdkonna juhataja. Autori intervjuu. Helisalvestis. 31. märts. 2021.

Ümbrikupalgad kui vastutustundetu ettevõtluse näide. (2019). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: https://ehrl.ee/wpcontent/uploads/2019/10/Ymbrikupalgad_Oscar_Oun.pdf, 13. jaanuar 2021.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti maksuauditi osakonna ümbrikupalga valdkonnajahi Oscar Õunaga

- 1. Mis ajast alates hakkas MTA aktiivselt tegelema töötasude nõustamistega? Millest tulenes vajadus töötasude nõustamiste tegemiseks? Mis põhjusel valiti just nõustamiste taktika tavapäraste maksukontrollide asemel?**

Ümbrikupalgad ei ole olnud ainult viimaste aastate teema. Ümbrikupalgad on olnud Eestis juba pikalt üks suurim ja olulisim maksuprobleem. Tervikuna lähenemise poole pealt on muutunud see, et terve Maksu- ja Tolliamet on muutnud oma kontseptsiooni alates sellest, et meil ei ole rohkem revidente vaid nüüd on maksuaudiitorid. Me oleme asutusena tervikuna muutunud rohkem nõustavamaks.

Lisaks kontrollifunktsioonile tahame positsioneerida ennast ettevõttekesksena ja abistava poolena. Tervikuna asutuse kontseptsioon on selliseks muutunud ja ühe osana on muutunud ka ümbrikupalga vastane võitlus. Me võtsime ise selle suuna eesmärgi seadmisel, kuna meil on piiratud ametnike hulk ja ressurss, me ei jõua mitte kunagi kõikide ümbrikupalga maksjateni ja see ei ole eesmärk ka omaette, vaid pigem on see, kuidas jõuda rohkemateni ja mitte kasutada alati kõige kallimat meetodit, milleks on kontrollimenetlused. Võibolla kui jõuda rohkemateni, teha seda nõustamise formaadis, anda selgelt teada, millised riskid on kliendil, siis on võimalik, et me saame ilma kontrollimenetlust alustamata ettevõtte maksuriskid korda. Täna me näeme, et sellist lähenemist on ettevõtjate poolt vastu võetud ja pigem on tagasiside positiivne. Kiidetakse, et Maksu- ja Tolliamet ka sellisel viisil üritab asju lahendada, konstruktiivselt ja koostööga. Vastates küsimusele, millal oleme alustanud ümbrikupalga riskide nõustamistega, siis see on tulnud järkjärgult kogu Maksu- ja Tolliameti strateegiaga, kasvanud koos sellise uudsema suunaga. See on orgaaniliselt kasvanud kogu asutuse üldiste suundadega.

- 2. Mis on töötasude nõustamiste eesmärgiks?**

Ümbrikupalga riski nõustamiste eesmärgiks on anda kliendile märku, et tal on teatud maksuriskid, mille osas me sooviksime saada omalt poolt selgust või seda, et klient saaks sellest riskist aru. Me selgitame riski sisu selleks, ei klient teeks tulevikus oma maksuasjad korda. Suures pildis on tegemist põhimõttelise muudatusega, 10–15 aastat tagasi oli Maksu- ja Tolliameti lähenemine teine, alustati kohe kontrollidega. Selle asemel me tahaksime anda ettevõttele juba varakult teada, et tal on mingid riskid ning et kliendil oleks võimalik neid iseseisvalt enne Maksu- ja Tolliameti sekkumiseta korda teha.

Tegelikult hinnangute e-teenus samuti selle eesmärgi ka selgelt täidab. Täna anname ettevõtjale seda sama riskihinnangut, mida me ise Maksu- ja Tolliametis näeme, hinnangute teenuse kaudu. Me peegeldame klientidele välja nende riskid, et nad saaksid ise näha, kuidas Maksu- ja Tolliamet neid näeb ning et vastavalt sellele saaksid kliendid korrigeerida oma maksukäitumist.

3. Kas enne nõustamiste tegemist tutvuti teiste riikide varasemate praktikatega või tugineti uuringutele/teadustöödele? Kui jah, kas oskate tuua välja, millele tugineti?

Tegemist on laiema praktikaga, sest ühiskonna ootused on aegade jooksul muutunud. Kui me vaatame, et Eesti riigi eelarve maksutuludest 85% laekub vabatahtlikult ehk siis varimajandusest jääb saamata 5% maksutulu, siis tegelikult me saame öelda, et enamjaolt riik toimib ilma Maksu- ja Tolliameti jõulise sekkumiseta. Me peaksime panustama nendesse ettevõtjatesse, kes tegelikult ausalt makse maksavad, et neil oleks lihtsam saada avalike teenuseid ning kui nad teatud osas jäävad hätta või kui neil ei ole oskusi korrektselt käituda, siis me neid aitame ja ülejäänud 5%-ga on juba omad meetmed. Ma arvan, et ühiskondlik ootus ja teadmine sellest, kuidas riigi eelarve täitub, kasvas ka sealt välja. Pigem on vaja rohkem olla toeks ja aidata neid, kes tahavad ausalt makse maksta aga võibolla ei oska või see jäänud mingisuguste väheste teadmiste taha.

4. Kuidas näeb välja tavaline töötasu nõustamine? Kuidas selle raames toimub maksumaksja ja maksuhalduri vaheline koostöö?

Mis puudutab konkreetset ümbrikupalka kui sellist nähtust, siis see on küllaltki keeruline konspireeritud nähtus. Sellel on kaks osapoolt - tööandja, kes on valmis ümbrikupalka maksma ja töötaja, kes seda vastu võtab ning selle nähtusega tegelemine nõuab omamoodi pigem teadusliku või psühholoogilist lähenemist. Me ise alustasime teadmisega, et kõige mõjusam on selle temaga

tegeleda, kui me räägime kliendiga näost näkku rahulikus õhkkonnas. Seega kogu loogika on selles, et me räägime kliendikohtumisest. Me ei tee nõustamisi kiirustades telefoni teel või vaatluse käigus, vaid me võtame selleks aja, kutsume kliendi enda juurde vestlusele, varume aega, audiitor teeb enda jaoks eeltööd, uurides kliendi tausta. Kõikidele küsimustele, mis audiitoril on tekkinud, kliendil on võimalik rahulikus õhkkonnas vastata. Nõustamise pinnalt tekib maksuaudiitoril arusaam, kas maksuriskid ka tegelikkuses on realiseerunud või on muu põhjus, miks maksudeklaratsiooni andmetelt ei kajastu tegelik olukord ning maksuriskid saavad maandatud vestluse käigus. Kogu loogika seisneb selles, et see oleks avatud ilma mingisuguste tagamõteteta, kahe-suunaline lahtiste kaartidega vestlus. See eeldab loomulikult seda, et maksumaksja on valmis sellisel kujul vestlust pidama. Loomulikult oleme me saanud ka tagasisidet ja vastuseid meie kutsetele, kus kliendid vastavad, et soovivad saada korraldust, tahetakse formaalseid maksumenetluse reegleid järgides suhelda maksuaudiitoriga. Võidakse soovida korraldust koos täitmise tähtajaga. Loomulikult kui kliendil ei ole soovi range kontrollimenetluse väliselt meiega suhelda, siis me teeme talle korralduse ja suhtleme kontrollimenetluse käigus.

Valdavalt me oleme ikkagi saanud läbi aastate tagasisidet, et pigem on tervitatav, kui riigil on mingi mure või riigil on küsimusi maksumaksja suhtes, siis riik küsib seda avatult ning olukorda on võimalik lahendada koos. Ei pea alati suhtlema korralduste keeles ja tegema pikki tähtajalisi haldusakte, mis teeb protsessi veel vaevalisemaks ja pikemaajalisemaks mõlemale poolele ning kurnab tegelikult ka maksumaksjat.

5. Millised olid põhikriteeriumid, mille alusel ettevõtted sattusid töötasu nõustamiste valimisse perioodil september–november 2019? Mitu nõustamist oli tehtud sellel perioodil?

Maksu- ja Tolliamet ei tea, kes maksab kindlasti ümbrikupalka. Oma otsuseid me teeme analüütikale põhinedes. Meil on teatud hulk andmeid, mida ettevõtjad meile näitavad ja deklareerivad töötamiste kohta. Selle analüütilise andmestiku pealt me hindame riske, näeme kõrvalekaldeid normaalsest käitumisest ja selle pinnalt meil tekib riskihinnang, millest lähtuvalt me oma otsuseid teeme. Nii otsustatakse, kelle poole pöörduetakse ja kelle osas me võime soovida täpsustavaid küsimusi. Kõikide potentsiaalsete maksuriskidega ettevõtjateni me ei jõua. Ümbrikupalga riski raames me näeme täna ligikaudselt 15 000 ettevõtjat, kus võib esineda ümbrikupalga maksmise maksurisk. Kuna kõikide ettevõtjateni me ei jõua, siis me peame pidevalt

seadma prioriteete, kus me näeme maksurikkumist suuremana ja riigile tervikuna suuremat kahju tekitavamana. Nendest maksuriskidest me kindlasti ei saa mööda vaadata.

6. Kas enne nõustamistega alustamist pandi paika ka konkreetsed eesmärgid, milline mõju peab olema saavutatud? Kui jah, kas saavutatud mõju vastas ootustele? Palun kirjeldada, milliseid tulemusi saavutati.

Me oleme aastast aastasse seadnud väga ambitsioonikaid eesmärke. Selge on see, et meie eesmärk ei ole lihtsalt teha nõustamisi või mingeid tegevusi tegevuste pärast. Meil on selge ootus ja eesmärk, et need tegevused aitavad meid edaspidi. Pärast neid nõustamisi parandavad kliendid oma maksukäitumist.

Perioodil september–november 2019 oli suuremamahulisem nõustamiste algus. Siis leppisime kokku, et tegemist oli piloodiga. Me ei kaasanud kohe tervet maksuauditi osakonna ressursi, vaid alguses meil olid teatud tiimid, kelle osas me otsustasime, et need tiimid alustavad nõustamistega. Minu mäletamist mööda, hiljem me laiendasime ümbrikupalga riski nõustamiste protsessi kogu maksuauditi ressursile.

Alguses meil oli selge eesmärk, et me alustame masside mõjutamisega. Meil oli väga konkreetne tükiline eesmärk, kui palju ettevõtjaid me tahtsime konkreetse aja jooksul läbi nõustada. Samuti oli ka mõju eesmärk. Minu mäletamist mööda algusest peale soovisime, et oleks saavutatud 80% mõjueesmärki. See tähendab, et 80% ettevõtjatest kellega me oleme suhtluses olnud, parandavad oma käitumist ja peale kontakti neil ei ole rohkem maksuriske. Selline ambitsioonikas eesmärk oli olemas kohe alguses. Tänapäevaks me oleme mõistnud, et ootus 80% kontakteerumistest täiesti maksuriskide vabaks saada, on natuke liiga ambitsioonikas. Me näeme täna, et keskmiselt kolmandik ettevõtetest peale meiega suhtlemist muudavad oma maksukäitumist selliselt, et nendel ei ole rohkem maksuriske. Kindlasti kontakteerumiste mõju võiks olla kõrgem ja täna me selgelt tegeleme mõju kasvatamisega. Oleme üksuste ja meeskonna juhtidega kokku leppinud teatud tegevused, kuidas veelgi parandada nõustamiste kvaliteeti. Oleme näiteks sisse seadnud teatud nõustamiste struktuuri, teinud juhendeid kuidas nõustamistoiminguid teha veelgi veenvamaks ja paremaks, kuidas suuremat mõju saavutada. Täna on see meie kõige suurem väljakutse.

7. Kuidas ja kui tihti mõõdetakse läbiviidud nõustamiste mõju? Kas seda mõõdetakse iga ettevõtte puhul eraldi?

Nõustamiste mõju me hindame nii tihti kui see on võimalik. Seda on võimalik teha maksudeklaratsioonide laekumiste ajal ehk siis iga kuu tuleb uus maksudeklaratsioon eelmise kuu kohta ning me hindame ka mõju iga kuu kuiste sammudega. Vaatame, mis on peale nõustamist konkreetse ettevõtte maksukäitumisega saanud. Põhimõtteliselt me hindame mõju kahes vaates. Esialgu me vaatame lühiajalist mõju ehk mis on saanud ettevõtte palgaväljamaksetega kohe peale nõustamistoimingut järgnevatel kuudel. Siis me mõõdame ka pikemaajalisemat mõju, mis annab sellise lõpliku kinnituse, kas siis klient on oma maksukäitumist muutnud või mitte. Me ei saa lõpliku mõju kahe kuu pinnalt veel öelda, ehk kas klient on hakanud ausaks ja lõpetanud maksupettuse toimepanemist. Seda me saame teha pikemaajaliste näitajate pinnalt hinnates 12 kuu vaated. Vaatame millised näitajad on ettevõttel 12 kuu vaates tervikuna kokku ja siis teeme otsuse, kas me nüüd maksuriske.

8. Mis saab edaspidi ettevõtetest, kelle maksukäitumine ei muutunud pärast nõustamist?

Selliseid ettevõtteid tuleb uuesti nõustada, kes ikkagi ei ole aru saanud sõnumist, mida me tahtsime talle esimene kord öelda. Ehk siis sellist ettevõtet tuleb uuesti nõustada või vajadusel kontrolli alustada. See sõnum on meil täna ka selgelt öeldud, et kui klient ei soovi omalt poolt käitumist muuta, siis järgmine samm ongi kas uuesti meiega suhelda kontakteerumise käigus või juba kontrolli käigus neid asju selgitama hakata, kas ja kui palju on tegelikkuses jäetud riigile makse maksmata.

9. Kui tugineda nõustamiste mõju tulemustele, siis kas teie arvates MTA nõustav, kliendikeskne ja riskipõhine lähenemine on jätkusuutlik? Kas sellise strateegiaga on plaanis jätkata ka edaspidi?

Minu enda veendumus tuleneb tagasisidest, mida olen saanud maksumaksjatelt. Valdavalt on tagasiside olnud, et ikkagi selline usalduslik lähenemine, avatud kaartidega konstruktiivne koostöö, tuginemine selgetele riskidele ja vahetu suhtlemine maksuhalduri küsimuste korral, on selgelt ühiskonna poolt vastu võetud. See annab selgelt märku, et liigume õiges suunas, sest kui vaadata Eesti riigiasutuste usalduste uuringuid, siis me oleme usaldusväärsuselt Eesti neljas avaliku sektori organisatsioon Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeameti ja Kiirabi järgi. See näitab, et oleme saavutanud usalduse maksumaksja silmis. Ma arvan selleks, et usaldus meie vastu oleks pikas perspektiivis, peame jätkama nõustaval viisil nende ettevõtjate osas, kes tahavad seda meie

teenust. Ja need ettevõtjad, kes ei taha saada nõustavat teenust, nendega tuleb jätkata konkreetsete karmimate kontrollidega. Arvan, et selline lähenemine pikemas perspektiivis õigustab ennast.

10. Milline on olnud klientide poolne tagasiside töötasude nõustamistele?

Me hindame nii kontrollide kui ka nõustamiste klientide tagasisidet samamoodi igakuise sammuga, küsime kuidas jäädigi meie teenusega rahule. Täna näeme üksikuid kohti, mida saame veel parandada. Näiteks üheks kohaks, kus me püüame olla parem ja mille kohta oleme saanud tagasisidet, on et maksuaudiitor väga hästi ei tunne konkreetse ettevõtluse valdkonna loogikat, spetsiifikat, eripärasid. See on ühest küljest ka mõistetav, sest maksuaudiitor on oma ala spetsialist maksustamise mõttes, nad teavad seda valdkonda peensusteni. Maksuaudiitorid ei tea kindlasti kõikide valdkondade eripärasid ning kuidas võib kujuneda kindla teenuse või toote hind. See on väga konkreetse sektori spetsiifika, mida audiitorid ei pruugi tunda. Selleks me ka küsime klientide arvamust, kuidas oli maksuaudiitori valdkonna tundmine. Seoses sellega proovime rohkem valdkondade spetsiifikaid tundma õppida, aga üldkokkuvõttes ei saa väga eeldada, et me suudaksime samas kategoorias esineda sellisel tasemel, nagu selle valdkonna ettevõtjad.

11. Kas teie arvates Eesti maksumaksjad on valmis sellisteks pehmeteks meetmeteks nagu nõustamised ja pöördumised, ilma maksukontrolli alustamata? Kas selline lähenemisviis on ettevõtjate jaoks kasulik? Kui jah, siis milles seisneb kasulikkus maksumaksjate jaoks?

Mul on väga suur usk Eesti maksumaksjatesse, nad on mõistlikud ja ratsionaalsed inimesed. Kui tuua väga selgelt välja riskid, öelda mis saab kui teha üht- ja teistpidi, mida on võimalik kaotada, kui jätkatakse maksupettuse toimepanemist, mis on tagajärjed, siis ratsionaalne maksumaksja kaalub vahelejäämise riske. Me eeldame, et maksumaksja teeb otsuse selliselt, et need riskid lõppkokkuvõttes ei kaalu üles seda ajutisest pettusest saadud rahalist kasu ja seda võitu. Lõppkokkuvõttes on näiteks ehitussektoris võimalik jääda ilma riigihangete tellimustest kui ollakse ebausaldusväärne maksumaksja. Tekib rahaline kaotus maksmata jäänud maksude näol, intressid, võimalikud trahvid. Kui kogu see pakett tervikuna panna ühele kaalukaasile, siis iga ratsionaalselt mõtleval maksumaksjal saab aru, et tegelikult ei ole pikas perspektiivis mõistlik maksudega sellisel juhul mängida.

12. Olete varasemalt öelnud (2018. aastal), et töötaja vastutus ümbrikupalga teadlikul vastuvõtmisel on suund, millega MTA soovib tegeleda. Milliseid samme on MTA teinud selleks, et suurendada töötajate teadlikust? Kas see on endiselt prioriteediks? Kas on olnud kaasuseid, kus tööjõumakse määrati maksukontrolli raames töötajatele?

Töötaja teadlikkuse kasvatamine on pikemaajalisem strateegiline suund tervikuna. Kui me üritasime aru saada, milliseid nuppe me peame vajutama, et saavutada suuremat efekti ümbrikupalga teemas, siis jõudsimme järelduseni, et Eestis paratamatult on tekkinud tööandja ja töötaja suhtest tulenevalt justkui arusaam, et tööjõumaksud ongi tööandja maksud.

Tegelikult kui me vaatame maksustamise loogikat, siis me räägime palgamaksetest ja tulumaks on selgelt töötaja maks, mida siis tasutakse riigile tööandja poolt kinnipidamise teel. Seeläbi on igati mõistetav, et riik saab igakuiselt maksutulu kätte, ei oodata kord aastas, kui töötaja oma tuludeklaratsiooni esitab, see on igati mõistlik. Aga see on viinud selleni, et täna töötajad suuremas osas ei mõista, et tulumaks on tegelikult tema kui isiku maksukohustus ning kui tööandja seda ei deklareeri ja riigile ei maksa, siis seda peab töötaja ise tegema. Selline lähenemine on ilmselt tulnud ajaloolisest taustast, töölepingu ideoloogiast. Tegelikult on töölepinguseadus minu hinnangul ka ajale maha jäänud. Hetkel töölepinguseadusest tulenevalt on tööandjal tugevam positsioon ja töötajat tuleb kaitsta, töötaja on nõrgem osapool ning ta ei tea eriti midagi töölepingu seadusest ja maksude tasumisest. Tegelikult on minu hinnangul olukord tänasel tööturul muutunud. Esiteks töötaja on selgelt täna teises positsioonis tööturul. Täna töösuhted ei ole sellised, kus töötaja läheb peale ülikooli tööle ning ta on 25–30 aastat ühe tööandja juures. Pigem on see, et töötaja täna pakubki ise teenust ja on teadlikum, tahab olla iseseisvam. Töösuhte vorm või liik on muutunud rohkem selliseks käsunduslepingu laadsemaks. Sellest tulenevalt minu arvates ei ole õige, kui selgelt on kaks osapoolt, kes on kokku leppinud, et me paneme toime teatud maksupettuse, kuid selle eest vastutab ainult üks pool. Ümbrikupalga maksmine on selgelt kahepoolne kokkulepe, veelgi enam ebaseaduslik kokkulepe. Hetkel on arusaam, et maksudest kõrvalehoidumise tagajärjel vastutab ainult üks osapool ehk tööandja, arvan et see ei ole mõistlik ja sellises olukorras peab vastutus olema selgelt mõlemal poolel solidaarselt.

Oleme täna oma maksustamise praktikas läinud ikkagi rohkem seda suunda, et kui me näeme, et töötaja on selgelt ümbrikupalga vastu võtnud ja ta on seda ise koguni nõudnud, siis me oleme maksukohustuse talle ka määranud. Tõsi, neid kaasuseid ei ole ülemäära palju, see ei ole eesmärk omaette, et paneme töötajat vastutama. Laiem mõte on see et me rohkem ikkagi teadvustaksime

töötaja rolli ja olulisust selles suhtes. Üks pool on kontrollipraktika tervikuna muutmine, et teadvus suureneks. Oleme oma viimaste aastate sõnumites selgelt välja toonud ja rõhunud töötaja vastutusele ja maksukohustusele. Arvan, et pikas perspektiivis töötaja enda teadlikus on võtmekoht, et olukorda muuta.

Oleme maksuspetsialistidega nõu pidanud seoses teiste tööjõumaksudega, mitte ainult tulumaksu osas. Sotsiaalmaks on ikkagi sihtotstarbeline sotsiaalvaldkonna rahastamiseks mõeldud maks ja täna see on ikkagi selgelt tööandja maks. Tänapäevaste reeglite juures me ei saa sotsiaalmaksu kuidagi töötajatele määrata, ilma selleta et muuta Eesti maksusüsteemi tööjõumaksude osas. Tänapäevaste reeglite järgi on Maksu- ja Tolliametil võimalik panna vastutama töötajat just tulumaksu eest. Määrata tulumaksu solidaarselt ning sotsiaalmaks on ikkagi tööandja kohustus. Võibolla on tulevikus kogu mõttekoht see, et tervikuna kogu tööjõumaksude loogika vaadata üle selles suunas, et kohustus oleks jagatud või siis tervikuna on see töötaja maksukohustus ning töötaja saab ise valida potentsiaalse prognoositava tulu lävendi järgi maksukohustuse. Nagu näiteks see on meie naaberriigis Soomes.

13. Oskate öelda, kas ja millist mõju on COVID-19 kriis avaldanud töötasude deklareerimisele?

COVID-19 kriis on selgelt mõned sektorid rivist välja löönud. Teenindus-, majutus-, toidlustus-, kultuur- ja mõned teised sektorid on täna põhimõtteliselt kinni. Loomulikult mõjutab kriis töötasude deklareerimisi. Paljud töötajad on koondatud, nad on pidanud endale otsima uue väljundi või väljakutse. Meie jaoks on täna oluline, et raske aeg ettevõtluses ei tekitaks tungi varimajanduses, et leida leevendust. Selge on see, et kui majanduses läheb tervikuna kehvasti, siis on suurem surve ka varimajandusele, et kompenseerida rahalist kaotust maksude arvelt. Täna seirame omalt poolt ümbrikupalga võimaliku riski kasvamisest. Loomulikult on mõnedes sektorites maksulaekumised oluliselt kukkunud. Hindame maksuriskid tervikuna ning õnneks me ei näe väga olulist maksuriskide kasvamisest just COVID kriisi tõttu. Näeme selgelt, et ettevõtetel on raske, makselaekumine on kukkunud, aga me ei ole õnneks näinud et see massiliselt oleks pöördunud musta majandusse. Stsenaarium, millega me täna töötame on selline, et tulenevalt raskest seisust on ümbrikupalga vastane võitlus kindlasti keerulisem, kui see oli poolteist aastat tagasi, kui majandusel läks hästi. Siis oli ka surve ümbrikupalkadele ka väiksem.

14. Varasemalt ehk ka perioodil september–november 2019 töötasu riski hindamisel võeti aluseks ettevõtte põhitegevusala (EMTAK kood) ja tegevuspiirkond. Tänapäeva seisuga on metoodika muutunud ning nüüd võetakse arvesse iga töötaja ametinimetuse keskmise töötasu suurus. Mis põhjusel tehti muudatus metoodikas?

Põhimõtteliselt on loogika selles, et ettevõtete tegevusalade põhine palkade võrdlemine ei ole minu meelest päris korrektne. Olen alati toonud välja näite, et kui tegemist on majutus-toitlustus ettevõttega ja seal on enamjaolt teenindav personal, keda vajatakse põhitegevuseks ehk on teenindajad, koristajad, koka. Siis on ettevõttes veel võibolla raamatupidaja. Kui me hindame selle ettevõtte keskmist palka, siis raamatupidaja ametikohast põhinev palk kaob ära sellesse valdkonda. Minu seisukoht on, et kui me hindame töötaja tööpanust ja võimalike maksuriske, siis peaksime vaatama, milliseid tööülesandeid töötaja ettevõttes täidab ning siis juba saab tugineda mingisugusele analüütikale ja öelda, kas eksisteerib ümbrikupalga maksmise risk või mitte. Sellepärast leidsime, et kuna täna riik kogub alates 2019. aasta algusest detailsemat infot töötamiste kohta, meil on lisaks muudele andmetele olemas ametikoha nimetus ning muu ametikoha info, siis on kasulik kasutada seda infot täpsema riskianalüüsi tegemiseks ja selle pinnalt saab teha täpsemat otsust. Arvan, et see on mõistlik lahendus.

15. 2020. aasta suvest ettevõtjad saavad kasutada maksukäitumise hinnangute teenust. Kas teie arvates on samuti tegemist pehme mõjutamise meetmega? Kas ja kuidas on teenus mõjutanud töötasude deklareerimisi?

Eelmise aasta suvest on hinnangute teenus läinud töösse. Vastus on see, et täna meil ei ole väga head ülevaadet, milline on olnud teenuse mõju maksuriskidele ja kuidas ta on päriselt mõjutanud maksukäitumist. Teenuse eesmärk oli seotud sellega, et Maksu- ja Tolliamet ei jõua kõikide ettevõtjateni. Me teeme alati valikuid, kellega me peame tegelema ja võibolla nende väiksemate riskidega, kus riigi maksukahju kaotus on väiksem, me ei jõua tegeleda. Nüüd anname riskiinfo kõikidele ettevõtetele, et nad saaksid ise oma asjad korda teha. Meie suur ootus teenusele oli see, et need 15 000 ettevõtet, kus me täna näeme ümbrikupalga maksmise riski, saaksid ise oma käitumist korrigeerida vastavalt sellele, kuidas me neile nende käitumist peegeldame.

Täna lõplikult ei tea, kuidas teenus on mõjutanud tööjõumaksude riske. Seda mõju on väga keeruline ka hinnata erinevate nurkade tõttu. Me ei tea, kas just täpselt hinnangute teenus on mõjutanud maksukäitumist, seal peab olema see fakt, et maksumaksja on teenust käinud vaatamas.

Siis me saame ära siduda, et maksumaksja on oma riske näinud, järelkult teenuse vaatamine ja riskidega tutvumine aitas tal oma asju korda teha. Samas võibolla mõjutas maksukäitumist midagi muud. Võib olla sama aeg võeti ettevõtjaga ühendust maksuaudiitori poolt või ta on kusagilt lugenud muud artiklit, et enam ei saa mingit tüüpi maksupettust toime panna. Seda mõju on raske hinnata ning vastus on see, et meil ei ole seda teadmist veel olemas.

Minul on veendumus ja isiklik nägemus, et alati võib proovida heaga. Kui ettevõtja varasem taust või profiil annab alust arvata, et ta ei ole väga koostööaldis või ongi suure pettuse toimepanemiseks loodud ettevõtte, siis on loomulikult ainuke mõistlik lahendus kontrollimenetlus või kriminaalmenetlus. Aga mina isiklikult alati pooldan kaaluda seda varianti, isegi kui on suured maksuriskid, esialgu proovida juhtida neile tähelepanu ja paluda maksumaksjal teha ise maksuasjad korda. Ning andagi näiteks kuu-poolteist aega tegevuste korrastamiseks ning jätta selge sõnum, et kui selleks ajaks korda ei ole tehtud, siis alustame kontrollimenetlust ja selgitame välja tegelikud asjaolud. Aja andmine ja tegevuste korda tegemine esimeses nõuandvas etapis, on minu meelest alati tervitatav. Me ei kaota sellega väga palju aega, ka kontrollimenetlus võib kesta võibolla aasta või rohkemgi. See on mahukas ja ressursikulukas tegevus nii ettevõtja kui ka maksuhalduri jaoks. Pigem proovida ära kasutada maksimaalselt nõustamise võimalust.

Maksumaksja jaoks on nõustamisprotsess ka kasulik. Tema nii närvi- kui ka ajakulu läheb kogu kontrollimenetluse ühel poolel olemiseks. Maksumaksjal on ikkagi kohustus täita kaasaaitamiskohustust, selgitama kõiki vajaminevaid asjaolusid ning esitada dokumente. Ega kontrollimenetlus ei ole kuidagi lihtsam või parem, pigem vastupidi. Kui on võimalik pehmemas formaadis asjad korda teha, siis kindlasti mina soovitaks seda nii ka teha

Lisa 2. EMTAK 69202 keskmine palk aastatel 2018–2020 maakondade lõikes

Maakond	Keskmine brutopalk (€)		
	2018	2019	2020
Harju maakond	577	583	600
Hiiu maakond	467	769	529
Ida-viru maakond	429	452	436
Jõgeva maakond	458	549	598
Järva maakond	487	525	473
Lääne maakond	640	725	758
Lääne-Viru maakond	447	505	543
Põlva maakond	548	529	516
Pärnu maakond	596	509	546
Rapla maakond	541	602	602
Saare maakond	660	600	612
Tartu maakond	473	558	560
Valga maakond	787	513	585
Viljandi maakond	579	646	543
Võru maakond	554	544	567

Allikas: autori koostatud Maksu- ja Tolliametist 2021. aastal saadud andmete alusel

Lisa 3. Arve- ja raamatupidamistöötajate keskmine töötasu 2019. aastal

Maakond	Keskmine brutopalk (€)
Harju	1200
Järva	1087
Tartu	1060
Viljandi	952
Põlva	900
Saare	882
Rapla	855
Lääne	833
Hiiu	823
Ida-Viru	815
Võru	805
Pärnu	800
Lääne-Viru	764
Jõgeva	726
Valga	506

Allikas: autori koostatud Statistikaametist saadud andmete alusel

Lisa 4. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2018–2020 (palgakulu, töötajate arv)

Ettevõtte andmed			2018		2019		2020	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
10073916	LGK OÜ	Harju	11049	2	12634	2	16438	3
10080810	täisühing Tarmere	Valga	2595	2	1300	1	1200	1
10143686	Osaühing Vahkon	Harju	34860	4	38648	4	29136	3
10151266	Osaühing KENI Autokaubad	Jõgeva	4084	1	3930	1	5306	1
10190243	FINTEC EKSPERDI OSAÜHING	Harju	22401	2	20241	2	18000	1
10202455	Osaühing Profaudit	Harju	49938	3	49401	3	39055	3
10305858	Osaühing Everain Büroo	Harju	10127	1	6732	1	6000	1
10349672	HULLMOS OÜ	Harju	20450	1	21085	1	21069	1
10368020	Osaühing Rako Raamatupidamsie Büroo	Harju	92456	5	82799	5	81627	5
10384094	Konecranes Osaühing	Harju	2391188	109	2720509	124	2850879	134
10391533	OÜ HANKAR AM	Harju	100	0	350	1	600	1
10396743	Osaühing Aarelii	Harju	5932	1	11863	1	8400	1
10461162	Tuokko OÜ	Harju	293395	17	326443	18	340532	17
10483755	IN PRAXI osaühing	Harju	42337	2	38477	2	36246	2
10497993	Osaühing Marthe	Harju	600	1	600	1	350	1
10503127	Osaühing HRK Consult	Harju	6790	1	11459	1	8034	1
10526692	OÜ E-Print Service	Harju	125	1	482	1	6000	1
10618184	OÜ EQUESTER	Harju	7700	1	7710	1	4830	1
10648914	OÜ AMTRADE	Harju	1400	0	1260	1	1310	1
10649902	OÜ Darestex	Harju	10700	1	8100	1	22974	2

Lisa 4 järg

Ettevõtte andmed			2018		2019		2020	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
10671416	osaühing Dise Group	Harju	9900	1	9600	1	8658	1
10738617	Usaldusühing ABIRATAS	Võru	17954	2	28751	3	34401	3
10783463	Bikara OÜ	Pärnu	30228	2	31045	2	30797	2
10981068	ALIVRE OÜ	Hiiu	1200	1	2960	1	4988	1
11240026	Nonett OÜ	Järva	220	0	180	1	208	1
11370786	K&K Jonks OÜ	Rapla	406	0	291	0	1816	1
11546251	OÜ Sagesse	Viljandi	6812	1	9264	2	12923	2
11907690	OÜ KÕMA KONTOR	Pärnu	4846	1	9121	2	8181	2
11918497	KS Rehnung OÜ	Tartu	1344	1	1344	1	2097	1
11936213	Abonare OÜ	Tartu	5640	1	5500	1	2940	1
12004003	MERSAR UÜ	Võru	7070	1	7867	2	9700	2
12017804	Malips OÜ	Hiiu	8917	1	10124	1	10803	1
12036635	Petrik RP OÜ	Pärnu	6656	1	7658	1	8087	1
12049170	AVELLA OÜ	Tartu	12044	1	12074	1	15755	1
12082767	Osaühing Tuulis RT	Põlva	1000	0	2597	1	2876	1
12092258	Panksepp OÜ	Pärnu	7636	1	11864	1	12722	2
12127332	Siraamat OÜ	Lääne	6578	1	6286	1	7332	1
12163977	Eranthe OÜ	Pärnu	5920	1	10983	3	15281	3
12170894	Count Grupp OÜ	Saare	14033	2	15324	2	15409	2
12333669	Osaühing Pritsmed	Ida-Viru	1863	1	2015	1	5699	1
10092606	Patendibüroo ROOSILLA Osaühing	Harju	597	1	2030	1	4287	2
10188039	Osaühing J.T. Consulting	Harju	5964	1	11312	1	14938	1
10218036	Osaühing PANDLAMÄE	Harju	8537	1	8011	1	7148	1
10251772	OÜ Pepleri Audiitorbüroo	Tartu	9118	2	9613	1	9876	1

Lisa 4 järg

Ettevõtte andmed			2018		2019		2020	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
10422446	Osaühing Käsper Group	Harju	2182	1	2282	1	2319	1
10480001	Õiguskirjastuse OÜ	Harju	6749	1	6361	1	6560	1
10569787	LRF RAAMATUPIDAMISTEENUSTE OÜ	Harju	8518	2	8800	2	11905	2
10609274	Osaühing Kanne	Tartu	19752	1	18557	1	21251	1
11917813	Beleg OÜ	Pärnu	7207	1	6153	1	6029	1
11946223	OÜ Pilves	Jõgeva	11434	1	15353	1	15816	1
11964646	Bartolomeo OÜ	Lääne-Viru	9213	1	11023	1	11423	1
12026631	RP Rehnut OÜ	Lääne-Viru	11133	1	10536	1	8449	1
12064947	OÜ Divitet	Viljandi	16512	1	19120	1	19611	1
12144908	Helikal Grupp OÜ	Lääne	8264	1	9411	1	16571	2
12158462	Adelina OÜ	Ida-Viru	5964	0	6810	1	6966	1
12173131	Airix OÜ	Lääne-Viru	4943	1	6156	1	6553	1
12268848	RMP. LEHTER OÜ	Hiiu	8600	1	10799	1	8522	1
12315358	Liisemar OÜ	Järva	20947	2	20742	2	22238	2
12375308	Milann Servis OÜ	Ida-Viru	9840	1	11280	1	10799	1
12386476	KP Rehkendus OÜ	Põlva	6954	0	8020	1	7383	1

Allikas: autori koostatud Äriinfo pangast saadud andmete alusel

Lisa 5. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2018–2020 (kasum, tulumaks, müügitulu)

Ettevõtte andmed		2018			2019			2020		
registrikood	nimi	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu
10073916	LGK OÜ	5438	1500	54499	15731	1576	67063	21688	488	76886
10080810	täisühing Tarmere	-488	0	16620	2406	0	15402	4466	0	19023
10143686	Osaühing Vahkon	1077	210	63004	2270	238	67645	3889	348	60333
10151266	Osaühing KENI Autokaubad	5	0	6440	145	0	8485	-132	0	8875
10190243	FINTEC EKSPERDI OÜ	-1878	0	39937	142	0	39193	71	0	36970
10202455	Osaühing Profaudit	–	–	137817	26807	0	141013	13135	0	113933
10305858	Osaühing Everain Büroo	1126	0	56482	28369	87	55791	24042	979	48886
10349672	HULLMOS OÜ	–	–	31200	139430	0	69363	816	0	249515
10368020	OÜ Rako Raamatupidamis..	–	–	206840	26605	8668	184298	30779	7254	182220
10384094	Konecranes Osaühing	–	–	7756226	398846	56686	8150424	315081	36945	7484502
10391533	OÜ HANKAR AM	-968	0	3039	1002	0	3161	105	0	3746
10396743	Osaühing Aarelii	41720	0	67921	37984	18875	56292	42587	14371	55970
10461162	Tuokko OÜ	–	–	710722	97741	9767	770175	110736	13314	873910
10483755	IN PRAXI osaühing	–	–	62210	8941	0	72104	6021	1000	63309
10497993	Osaühing Marthe	2958	0	6075	4145	0	8787	5774	0	9553
10503127	Osaühing HRK Consult	33569	7686	59272	32565	6392	62567	30778	2429	60756
10526692	OÜ E-Print Service	-656	0	16608	-3439	0	13078	-4340	0	10989
10618184	OÜ EQUESTER	2	0	13000	-748	0	13175	1413	0	11630
10648914	OÜ AMTRADE	1528	1375	14655	13277	718	19528	6044	1201	31560
10649902	OÜ Darestex	53116	2500	68967	84729	768	70918	41859	613	69541

Lisa 5 järg

Ettevõtte andmed		2018			2019			2020		
registrikood	nimi	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu
10671416	osaühing Dise Group	19044	0	55489	33617	0	67300	21917	0	61890
10738617	Usaldusühing ABIRATAS	579	0	49568	8458	250	74650	-461	721	64328
10783463	Bikara OÜ	–	–	78037	33482	2973	87093	21790	4904	88063
10981068	ALIVRE OÜ	9730	0	38675	15419	0	40276	26596	0	136050
11240026	Nonett OÜ	144	0	16820	105	0	9816	-254	0	8684
11370786	K&K Jonks OÜ	-3546	0	905	2326	0	2576	5236	0	7668
11546251	OÜ Sagesse	423	0	10356	3062	0	15626	-1744	1500	15279
11907690	OÜ KÕMA KONTOR	276	625	21259	-1742	0	23020	1744	0	21242
11918497	KS Rehnung OÜ	5495	700	8128	7819	935	10291	6932	1300	10683
11936213	Abonare OÜ	-1650	0	12738	-154	0	10337	-88	0	6402
12004003	MERSAR UÜ	3703	0	21073	8400	0	22805	5761	0	22948
12017804	Malips OÜ	4231	0	18015	–	–	18524	–	–	20469
12036635	Petrik RP OÜ	4609	0	17475	2626	0	16050	3318	0	19340
12049170	AVELLA OÜ	–	–	39347	21972	2930	43339	14503	3562	41066
12082767	Osaühing Tuulis RT	4303	0	9839	2100	0	11321	2918	0	11754
12092258	Panksepp OÜ	3251	0	23125	2511	0	30340	1064	0	31973
12127332	Siraamat OÜ	5908	375	24446	8942	1125	29939	5841	1295	28708
12163977	Eranthe OÜ	5165	0	28970	6180	0	38055	1602	0	42439
12170894	Count Grupp OÜ	1770	0	21063	2238	500	22955	3472	0	26886
12333669	Osaühing Pritsmed	598	0	5445	1202	0	6350	-1043	0	9435
10092606	Patendibüroo Roosilla OÜ	168	0	–	–	–	–	–	–	–
10188039	Osaühing J.T. Consulting	17201	0	34086	15762	5250	40786	12825	269	40114
10218036	Osaühing PANDLAMÄE	2625	750	26276	829	663	25672	3683	0	25889
10251772	OÜ Pepleri Audiitorbüroo	-2377	0	23609	634	0	29242	313	0	21104

Lisa 5 järg

Ettevõtte andmed		2018			2019			2020		
registrikood	nimi	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu	kasum	tulumaks	müügitulu
10422446	Osaühing Käsper Group	1843	0	–	–	–	–	–	–	–
10480001	Õiguskirjastuse OÜ	-3973	500	19387	-5813	489	18870	-4494	0	19383
10569787	LRF Raamatupidamist. OÜ	28485	4750	47042	26112	3859	47549	20660	4149	44540
10609274	Osaühing Kanne	–	–	58401	–	–	64150	–	–	56633
11917813	Beleg OÜ	3067	0	15240	–	–	20546	–	–	19902
11946223	OÜ Pilves	–	–	20540	–	–	26185	–	–	28003
11964646	Bartolomeo OÜ	7961	1750	27368	–	–	29646	–	–	30187
12026631	RP Rehnut OÜ	2022	0	20920	2322	413	20110	-1200	0	12695
12064947	OÜ Divitet	–	–	30028	–	–	39949	–	–	33095
12144908	Helikal Grupp OÜ	-186	0	16319	288	0	18890	-2495	0	22851
12158462	Adelina OÜ	1071	0	25490	679	0	31840	80	0	29763
12173131	Airix OÜ	5555	0	20121	1100	0	19909	3237	0	21838
12268848	RMP. LEHTER OÜ	2187	0	16545	325	0	17482	2499	0	15360
12315358	Liisemar OÜ	2494	0	33270	3146	0	34670	8750	2125	41520
12375308	Milann Servis OÜ	2427	0	15612	–	–	16836	–	–	19874
12386476	KP Rehkendus OÜ	841	0	11500	123	0	12125	-683	0	10703

Allikas: autori koostatud Äriinfopangast saadud andmete alusel

Lisa 6. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2016–2017 (palgakulu, töötajate arv)

Ettevõtte andmed			2016		2017	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
10073916	LGK OÜ	Harjumaa	4681	1	10176	2
10143686	Osaühing Vahkon	Harjumaa	50641	4	47215	4
10151266	Osaühing KENI Autokaubad	Jõgevamaa	6740	1	6677	1
10190243	FINTEC EKSPERDI OSAÜHING	Harjumaa	21164	2	22401	2
10202455	Osaühing Profaudit	Harjumaa	36260	2	45515	2
10305858	Osaühing Everain Büroo	Harjumaa	8243	1	8411	1
10349672	HULLMOS OÜ	Harjumaa	33246	2	27286	2
10368020	Osaühing RAKO RAAMATUPIDAMISE BÜROO	Harjumaa	67647	6	75627	6
10384094	Konecranes Osaühing	Harjumaa	1388277	68	1729590	87
10396743	Osaühing Aarelii	Harjumaa	6295	2	6276	2
10461162	Tuokko OÜ	Harjumaa	287633	17	293682	17
10483755	IN PRAXI osaühing	Harjumaa	31685	2	39140	2
10497993	Osaühing Marthe	Harjumaa	600	1	600	1
10503127	Osaühing HRK Consult	Harjumaa	2744	1	2718	1
10618184	OÜ EQUESTER	Harjumaa	5950	1	6650	1
10649902	OÜ Darestex	Harjumaa	11007	2	11904	2
10671416	osaühing Dise Group	Harjumaa	9418	1	8400	1
10738617	Usaldusühing ABIRATAS	Võrumaa	10940	2	15437	2
10783463	Bikara OÜ	Pärnumaa	18079	2	23260	2
10981068	ALIVRE OÜ	Hiiumaa	1200	1	1200	1
11370786	K&K Jonks OÜ	Raplamaa	1107	1	4178	1
11546251	OÜ Sagesse	Viljandimaa	1581	1	2183	1

Lisa 6 järg

Ettevõtte andmed			2016		2017	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
11907690	OÜ KÕMA KONTOR	Pärnumaa	7065	1	6264	1
11918497	KS Rehnung OÜ	Tartumaa	2136	1	1360	1
12004003	MERSAR UÜ	Võrumaa	6238	1	5200	1
12036635	Petrik RP OÜ	Pärnumaa	7473	1	7230	1
12092258	Panksepp OÜ	Pärnumaa	4605	1	5730	1
12127332	Siraamat OÜ	Läänemaa	6092	1	6665	2
12163977	Eranthe OÜ	Pärnumaa	18426	2	6001	1
12170894	Count Grupp OÜ	Saaremaa	9087	2	11051	2
12333669	Osaühing Pritsmed	Ida-Virumaa	2644	1	1900	1
10188039	Osaühing J.T. Consulting	Harjumaa	9160	1	9170	1
10218036	Osaühing PANDLAMÄE	Harjumaa	12837	2	11023	1
10251772	OÜ Pepleri Audiitorbüroo	Tartumaa	14483	2	12034	1
10422446	Osaühing Käsper Group	Harjumaa	2704	1	3000	1
10480001	Õiguskirjastuse OÜ	Harjumaa	6252	1	5964	1
10569787	LRF RAAMATUPIDAMISTEENUSTE OÜ	Harjumaa	23384	2	12085	2
10609274	Osaühing Kanne	Tartumaa	13810	1	15580	1
11917813	Beleg OÜ	Pärnumaa	6000	1	6100	1
11964646	Bartolomeo OÜ	Lääne-Virumaa	9023	1	8112	1
12026631	RP Rehnut OÜ	Lääne-Virumaa	6614	1	7439	1
12064947	OÜ Divitet	Viljandimaa	10938	1	9846	1
12144908	Helikal Grupp OÜ	Läänemaa	4720	1	5230	1
12158462	Adelina OÜ	Ida-Virumaa	5128	1	6606	1
12173131	Airix OÜ	Lääne-Virumaa	5140	1	5589	1
12268848	RMP. LEHTER OÜ	Hiiumaa	8436	1	9950	1

Lisa 6 järg

Ettevõtte andmed			2016		2017	
Registrikood	Nimi	Maakond	Palgakulu	Töötajad	Palgakulu	Töötajad
12315358	Liisemar OÜ	Järvamaa	12523	1	20256	2
12375308	Milann Servis OÜ	Ida-Virumaa	10659	1	10719	1
12386476	KP Rehendus OÜ	Põlvamaa	5535	1	5318	1

Allikas: autori koostatud Äriinfopangast saadud andmete alusel

Lisa 7. Valimisse kuuluvate ettevõtete andmed 2016–2017 (kasum, tulumaks)

Ettevõtte andmed		2016		2017	
Registrikood	Nimi	Kasum	Tulumaks	Kasum	Tulumaks
10073916	LGK OÜ	6218	0	21231	0
10143686	Osaühing Vahkon	4646	400	1207	350
10151266	Osaühing KENI Autokaubad	14617	0	-733	0
10190243	FINTEC EKSPERDI OSAÜHING	-1916	0	-12854	0
10202455	Osaühing Profaudit	28688	4250	23326	6250
10305858	Osaühing Everain Büroo	19917	0	18315	0
10349672	HULLMOS OÜ	41647	0	1622	0
10368020	Osaühing RAKO RAAMATUPIDAMISE BÜROO	49136	12000	39131	10500
10384094	Konecranes Osaühing	274633	25000	329846	50000
10396743	Osaühing Aarelii	20336	0	32668	0
10461162	Tuokko OÜ	104836	17700	122866	18750
10483755	IN PRAXI osaühing	1242	0	-1260	500
10497993	Osaühing Marthe	3631	0	2602	0
10503127	Osaühing HRK Consult	39777	5928	38434	7956
10618184	OÜ EQUESTER	77	0	-144	0
10649902	OÜ Darestex	65633	2500	74632	5000
10671416	osaühing Dise Group	7976	0	6806	0
10738617	Usaldusühing ABIRATAS	-6165	0	3536	0
10783463	Bikara OÜ	8017	1000	3455	1084
10981068	ALIVRE OÜ	5077	0	10090	0
11370786	K&K Jonks OÜ	1008	380	2343	1135
11546251	OÜ Sagesse	4493	500	2333	311

Lisa 7 järg

Ettevõtte andmed		2016		2017	
Registrikood	Nimi	Kasum	Tulumaks	Kasum	Tulumaks
11907690	OÜ KÕMA KONTOR	5617	500	2941	2175
11918497	KS Rehnung OÜ	4309	1525	3170	800
12004003	MERSAR UÜ	2385	0	5065	0
12036635	Petrik RP OÜ	241	0	991	0
12092258	Panksepp OÜ	494	0	2907	0
12127332	Siraamat OÜ	659	301	1254	500
12163977	Eranthe OÜ	-8798	0	5683	0
12170894	Count Grupp OÜ	1260	0	1113	300
12333669	Osaühing Pritsmed	-19	0	537	0
10188039	Osaühing J.T. Consulting	5232	2349	5101	1875
10218036	Osaühing PANDLAMÄE	-216	500	5469	250
10251772	OÜ Pepleri Audiitorbüroo	4888	2000	-3344	0
10422446	Osaühing Käsper Group	197	63	3965	450
10480001	Õiguskirjastuse OÜ	-15172	0	-14348	0
10569787	LRF RAAMATUPIDAMISTEENUSTE OÜ	3598	500	22644	2487
10609274	Osaühing Kanne	16158	1250	19007	3250
11917813	Beleg OÜ	-510	0	850	0
11964646	Bartolomeo OÜ	8057	1500	8902	1575
12026631	RP Rehnut OÜ	1761	0	906	0
12064947	OÜ Divitet	1675	594	2807	650
12144908	Helikal Grupp OÜ	1105	0	387	0
12158462	Adelina OÜ	1045	0	692	0
12173131	Airix OÜ	-874	500	-1081	0
12268848	RMP. LEHTER OÜ	506	0	199	0

Ettevõtte andmed		2016		2017	
Registrikood	Nimi	Kasum	Tulumaks	Kasum	Tulumaks
12315358	Liisemar OÜ	3627	0	2992	1750
12375308	Milann Servis OÜ	1430	500	418	0
12386476	KP Rehkendus OÜ	524	0	159	0

Allikas: autori koostatud Äriinfopangast saadud andmete alusel

Lisa 8. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Maria Anna Udaltsova

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Maksu- ja Tolliameti pehmete meetmete mõju töö eest väärilise tasu deklareerimisele,

mille juhendaja on Kaidi Kallaste,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

11. mai 2021. a

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.